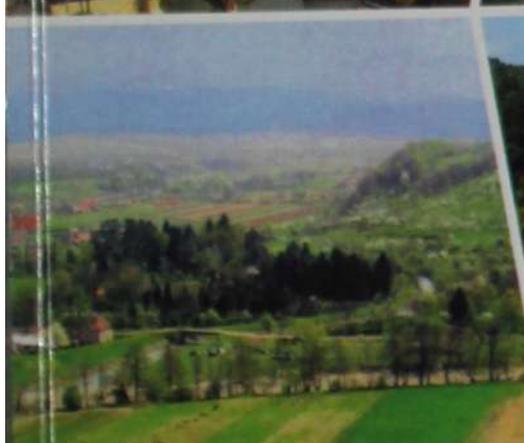
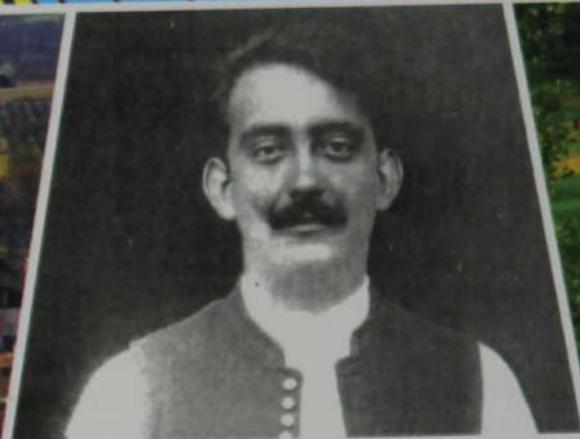
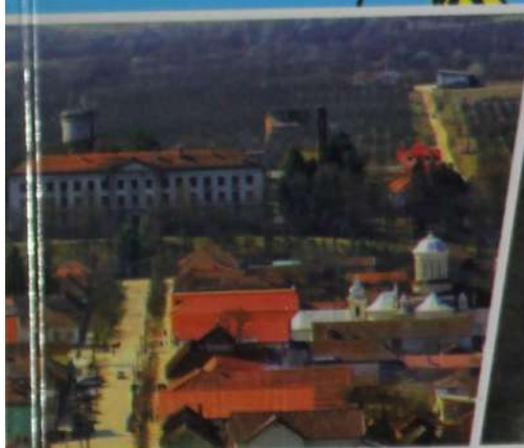

MARIUS EUGEN FERNOLENDT

GVRAHONT

OAMENI, AREALE ȘI OBICEIURI

Pe Dimbar

Editura SOLNESS
Timișoara, 2018

MARIUS EUGEN FERNOLENDT

GURAHONȚ

OAMENI,
AREALE
ȘI OBICEIURI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FERNOLENDT, MARIUS EUGEN

Gurahonț : oameni, areale și obiceiuri / Marius Eugen Fernolendt. -
Timișoara : Solness, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-729-547-7

903 (498)

F40

MARIUS EUGEN FERNOLENDT

GURAHONȚ

OAMENI,

AREALE

ȘI OBICEIURI

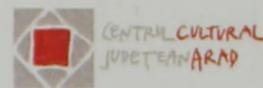

36-75

**Editura Solness
Timișoara, 2018**

FIȘA TEHNICĂ A CĂRȚII

- Concept și coordonare:
 - Ing. Uibar Carmen
 - Dr. Fernolendt Eugen Marius
 - Textul cărții:
 - Dr. Fernolendt Eugen Marius
 - Surse de informare:
 - Dr.ing. Oarcea Zeno, pensionar Timișoara – Gurahonț
 - Balta Gheorghe, zis Ghiță Balta cu care am ratat o ultimă întâlnire
 - Valea Gheorghe, sau Ghiță Valea, pensionar Gurahonț
 - Mihiț Pavel, pensionar Gurahonț
 - Tehnoredactare:
 - Ing. Uibar Carmen
 - IT. Merai Corin
 - Editura:
 - Solness, Timișoara
 - Tipografia:
 - U.R.C. Xedos, Timișoara
 - Coperta, grafica și desenele:
 - Merai Corin
 - Ing. Uibar Carmen
 - Dr. Fernolendt Eugen Marius
 - Prelucrare și corectură text:
 - prof. Ivan Fernolendt Alice
 - Hărți și alte documente:
 - Băbuția Cornel Dorin – PFA în domeniul măsurători terestre + cadastru pe lângă Primăria Gurahonț
 - Ocolul Silvic Gurahonț - Domnul inginer șef Bărbătei Filip , pentru hărțile xeroxate pe care le-am primit.
 - Serviciul Cadastru de pe lângă Judecătoria Gurahonț prin Doamna Rănoiu Titi-ana, pentru informațiile cadastrale gurahonțene.
 - Domnul Dărau Cristian, pentru materialul documentar primit.
 - Domnul Dr.ing. Oarcea Zeno pentru materialele documentare, hărți și lucrări de anvergură despre Gurahonț și împrejurimi.
- Tuturor, cele mai sincere mulțumiri.
- Sponsori:
 - S. C. Electro Sistem Proiect srl – Ing. Ivan Fernolendt Ioan
 - S. C. Medica srl - Farm. dir. Mărculescu Silvia
 - S. C. Prodalcomat srl - Iosășel – Gurahonț – Adm. Giurgelea Ionel

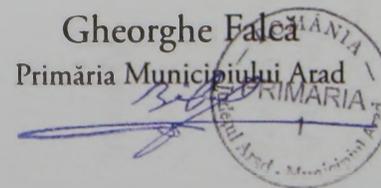

DIPLOMĂ DE EXCELENȚĂ

Se acordă doamnei/domnului PROF. UNIV. DR. EUGEN FERNOLENDT
pentru merite deosebite în cercetarea și valorificarea istoriei Aradului.

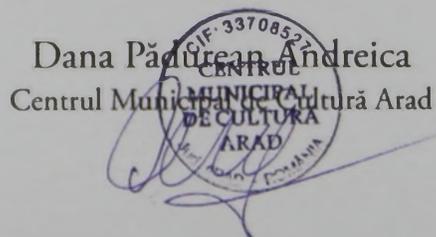
Justin Cionca
Consiliul Județean Arad

Gheorghe Falca
Primăria Municipiului Arad

Ionel Bulbuc
Centrul Cultural Județean Arad

Dana Pădurean Andreica
Centrul Municipal de Cultură Arad

Doru Sinaci
Biblioteca Județeană A.D. Xenopol

DEDICAȚIE

Dedic această scriere părinților și copiilor, cu mulțumiri și arăbăță re-
cunoștințe.

Aceștia sunt părinții mei, care mi-au dat viața, care m-au crescut și
m-au învățat să fiu om.

Dedic această scriere tuturor celor care mă vor urma, în dorința de a păstra spre neuitare denumirea și așezarea acestor areale, care, într-o vreme, au fost deosebit de importante pentru țăranul gurahonțean.

Autorul

Tuturor celor care vor citi această scriere, cu informații și date care pot fi utile și
interesante.

Dedic această scriere și copiilor, care vor citi această scriere și vor afla
ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

Dedic această scriere și tuturor celor care vor citi această scriere și vor
afla ceva despre țara noastră și despre oamenii noștri.

DEDICAȚIE

Dedic aceste rânduri pline de sinceritate, cu mulțumiri și adâncă recunoștință:

- Acelor oameni minunați, cetățeni ai acestei localități, care, susțin sus și tare, că un singur Gurahonț este pe lume.

- Tuturor celor care, în viața lor, au sădit un pom, au săpat o fântână, au clădit o casă și au făcut copii, prin intermediul cărora transmit generațiilor viitoare însemnele genetice ale existenței lor pe acest pământ.

- Tinerelor generații, care, acum își însușesc cunoștințele despre natură, și societate, să nu uite că de aici vor pleca și tot aici se vor întoarce.

- Cadrelor didactice și tuturor elevilor Liceului „Ioan Buteanu”, pentru că transformă fiecare manifestare artistică într-un înflăcărat mesaj de pace și liniște sufletească.

- Tuturor celor care, cu o informație, un material documentar, o cronică etc., au ajutat la punerea în pagină a acestei monografii.

- Elevilor absolvenți ai clasei a VII-a, promoția 1952, colegii autorului, pentru faptul că după mai bine de 50 de ani nu au uitat ce este prietenia, colegialitatea și respectul față de dascăli.

- Domnului Valea Gheorghe, zis Ghiță Valea, cetățean onorabil al acestei comune, care și-a răscolit memoria încă tânără și a furnizat autorului informații ce au constituit scheletul literar al acestui volum.

- Domnului Mihiț Pavel, băștinaș al Gurahonțului de mai bine de trei generații, un sistematic donator al amintirilor sale.

- Domnului Doctor Inginer Oarcea Zeno, un cunoscător în amănunțime al arealelor prezentate în acest volum.

- Prietenilor mei, Domnul Profesor Doctor Adrian Dinu Rachieru și Domnul Doctor Goie Aurel, care m-au încurajat în această lucrare de asemenea anvergură.

- Domnului Profesor Universitar Doctor Ursoniu Constantin, cel ce citește cărțile înainte de a le duce la tipar, venind cu sugestii pertinente.

- Domnului Băbuția Cornel-Dorin – PFA în domeniul măsurători terestre și cadastru de pe lângă Primăria Gurahonț, care a pus la dispoziția autorului o serie de hărți privind împrejurimile Gurahonțului, fără de care această carte era mai săracă.

- Doamnei Farmacist-diriginte Mărculescu Silvia și familiei Domniei Sale, pentru sponsorizarea acestui proiect.

- Nepotului meu, Florian-Marius și familiei sale, Alice Fernolendt Ivan și Ioan Fernolendt Ivan, ca să nu uite că aici le-au mai rămas locurile de veci ale strămoșilor lor și pentru ajutorul acordat la organizarea prezentărilor de carte.

- Domnului Bărbătei Filip, inginer șef al Ocolului Silvic Gurahonț și colectivului pentru punerea la dispoziție a setului de hărți utilizate la redactarea cărții.

- Doamnei Inginer Carmen Uibar, Domnului Administrator Golban Iosif, Domnului electronist Coco Meray și întregului colectiv de la Tipografia Xedos S.R.L. Timișoara.

- Domnului Profesor Dărău Ioan Toma, pensionar, fost profesor de istorie la Liceul din Gurahonț, pentru discuțiile pline de savoare istorică, care m-au determinat să revin la Dânsul de mai multe ori.

- Domnului Profesor Paul Nicușor de la Liceul „Ioan Buteanu” Gurahonț, pentru modelul de monografie scrisă de Dânsul și discuțiilor legate de oame-nii și locurile deosebite din comuna Gurahonț.

- Domnului Inginer chimist Faur Vasile din Ineu, un împătimit scriitor de istorie, pentru înlesnirea pe care mi-a făcut-o de a cerceta bogata sa bibliotecă, cu cărți ce se găsesc numai în Biblioteca Kelety din Budapesta.

- Colegilor mei, Domnul Crișan Tiberiu cu familia sa, Doamna Căprariu Iuliana, Domnul Inginer Aslău Cornel cu familia sa, Doamnei Vurdea Lenuța cu familia sa și doamnei Mera Lala care mi-au oferit o cazare confortabilă, în dese vizite pe care le-am efectuat la Gurahonț.

- Familiei Aurica și Marius Negru, care se interesează de vânzarea cărților mele în zona Gurahonțului și Dumneavoastră, tuturor celor care citiți această carte, vă doresc să aveți o călătorie plăcută și interesantă, care să vă poarte prin istoria, uneori zbuciumată, ce a însoțit devenirea Tri-Honțului în viitoarea comună Gurahonț.

CUVÂNT ÎNAINTE

Nici de data aceasta nu am socotit destul de bine și nu mi-am dat seama că a porni un inventar al arealelor gurahonțene care, cândva, au însemnat ceva pentru populația de aici, este un lucru anevoios și mare consumator de timp.

Dar, până la urmă, am reușit să duc această încercare la bun sfârșit și sper să o văd sub lumina tiparului.

Din numărul mare de hărți pe care le-am găsit și în care apar aceste areale schițate sau chiar înscrise cu numele lor, am putut să aleg numai un număr de 4 hărți care pot fi folosite pentru acest scop și în care s-a putut indica, cu mici excepții, locul fiecărui areal.

În prima parte a volumului prezint câteva noțiuni legate de subiectul tratat, documentarea la fața locului, materialul documentar, care, de data aceasta, nu este prea bogat, o bibliografie selectivă, iar în partea a II-a a volumului, descrierea arealelor.

Fiecare hartă, din cele 4 care s-au utilizat, a fost prezentată cu toate caracteristicile sale, denumirea realizatorului, scara la care s-a lucrat și alte date, în funcție de posibilitatea de a le citi de pe copiile obținute.

Pe hartă, fiecare areal are un număr care va fi folosit pentru identificarea și descrierea aspectului florei și faunei, precum și felul în care a fost utilizat de gurahonțeni.

Nu au fost neglijate nici informațiile de natură geografică sau istorică, acolo unde a mai funcționat memoria celor care au contribuit la descrierea acestor areale.

Trebuie specificat faptul că autorul, în documentarea sa, nu a găsit alte date, ci numai denumirea populară a locului respectiv.

Sigur că în această descriere s-au putut strecura și unele greșeli de orientare, de așezare în spațiu, de descriere amănunțită a fiecărui areal, care vor putea fi semnalate autorului.

Întotdeauna, când se încearcă descrierea anumitor aspecte legate de localitatea Gurahonț și împrejurimi, apare, ca un fapt determinant, lipsa surselor de documentare și mai ales a datelor ce ar putea fi luate în considerare.

Ținând cont de faptul că, după știința autorului, nu există o altă tipăritură în care să se descrie aceste areale și utilitatea lor, cartea trebuie privită ca o încercare temerară de a păstra amintirea acestor locuri mirifice, măcar în

rafturile unor biblioteci, înainte de dispariția lor definitivă din memoria generațiilor care vor înlocui populația băștinașă, pentru care aceste areale au avut o mare însemnătate.

Cartea poate fi considerată ca un al II-lea volum al monografiei sentimentale, „1386 – Gurahonț - 2016 Higișiș pe lângă Criș” a aceluiași autor, apărută nu demult.

„Și dacă ramuri bat în geam” și ne vor trezi cu cel puțin un ceas mai devreme, avem speranța că vom mai putea salva ceva din frumusețile pe care Dumnezeu le-a hărăzit pentru credincioșii lui din Gurahonț.

Autorul

CUVÂNT DE ÎNSOȚIRE

Ca *pensionar neliniștit*, cum mărturisea în varii împrejurări, dl. Marius Eugen Fernolendt s-a dedicat, în anii din urmă, scrisului. Și o face febricitant, „cu patimă și suflet” (recunoștea), îndeosebi când cercetează zona Gurahonțului de unde se trage. Constatând că în evidențele instituțiilor culturale ale județului Arad zona este vitregită, în pofida unor titluri, nu puține, care, pe temelie documentară, refereau asupra ei. Acest „gol sinistru” l-a îndemnat să se consacre unui gest recuperator, reparatoriu. Ca dovadă, un proiect trudnic a prins chip editorial. E vorba, desigur, de efortul de a „inventaria”, ca încercare temerară, areale din această „minune a Zărandului” care este comuna Gurahonț.

Se înțelege, volumul *Gurahonț: oameni, areale și obiceiuri* se așează în vecinătatea altora, izvodite de oameni împătimiți, doritori să vegheze la neuitare. După cum titlul pomenit continuă strădaniile doctorului în biologie, dl. Marius Eugen Fernolendt, livrând, pe aceeași axă tematică, alte volume precum monografia sentimentală din 2016 (*Higigiș pe lângă Criș*) sau, din același an, pseudo-romanul istoric *Zimbrul cu colții de fier*. Și, suntem convinși, vor mai urma și altele, investigând și reanimând „lumea de ieri”. Ceea ce își propune și volumul de față. Acceptând, ca dat inconfortabil, dar implacabil, un fond documentar lacunar, pornind la drum înarmat cu un reportofon, dl. Fernolendt purcede la investigații de teren, iscodind „minți îmbătrânite”. Folosește, altfel spus, *sursa umană*. O face la modul descriptiv, însoțind această „etalare a amintirilor” cu documente, câte i-au fost la îndemână, folosite prudent, din scrupul științific. Dar miza cărții este *istoria orală*. Scoate la lumină denumiri vechi (populare), trăgând de limbă „donatorii”. Printre ei, Ghiță Valea, Mihiț Pavel, ing. Oarcea Zeno etc., cărora le rezervă cuvenitele mulțumiri. Sperând că volumul va interesa, va isca dezbateri și chiar contribuții corective. Așteptând, desigur, vorbe bune, dar și „critici constructive” (cum ne previne în *Postfață*), primite firesc, înscrise efortului colectiv (până la urmă) pentru a fixa în neuitare o mândră așezare din Țara Zărandului.

Adrian Dinu Rachieru

OAMENI ȘI LOCURI ÎN JURUL GURAHONȚULUI

Am socotit că a venit vremea să încep a scrie despre cele cunoscute și necunoscute, pe care le-am adunat în decursul călătoriilor mele de documentare în jurul Gurahonțului.

Materialul adunat stă cuminte prin sertare sub formă de ciorne, ciorne corectate care pot fi transcrise pe calculator, fișe de obiectiv, înregistrări de convorbiri directe cu persoane cunoscătoare ale zonei respective, fotografii, hărți tematice etc. Toate materialele se referă numai la oameni și locuri din jurul Gurahonțului.

Este o încercare temerară, rezultată din dorința ca denumirea acestor arealuri să nu dispară de-a lungul timpului, datorită voinței nesăbuite a unor generații care vor schimba fața pământului străbun. De aceea, am purces la conscrierea acestor locuri, cu ajutorul memoriei unor oameni ajunși în pragul senectuții, care s-au născut și au crescut aici.

Nu este ușor să afli adevărul atunci când o persoană îți relatează faptele într-un fel, cealaltă îți spune că nu a fost așa, iar o a treia persoană, care să poată confirma sau infirma cele relatate, nu mai există.

Atunci, te întorci din nou la sursele de documentare și dacă ai noroc, găsești pe undeva, printre rânduri, răspunsul la întrebarea pe care ai pus-o.

Și cu mâinile colbuite de praful de pe cronicile îmbătrânite de vreme, scrii răspunsul, care, de multe ori, este cu totul altceva decât te așteptai.

Revii la interlocutorii tăi cu care încerci să ajungi, până la urmă, la aflarea adevărului istoric.

Nici de data aceasta nu reușești pe bună cale pentru că oamenii locului au puterea convingerii legată de ceea ce știu ei și nu pot fi clintiți din ale lor.

În asemenea situații, ești obligat să alegi una din variante, sau, în cel mai bun caz, să le evidențiezi pe toate trei.

Dar problema rămâne nerezolvată, adevărul istoric, odată stabilit, este unul singur și nu poate fi contestat, decât pe bază de documente.

Oamenii și arealele din această Depresiune a Zărandului, pe care i-am cunoscut și locurile pe care le-am bătut cu piciorul în copilărie și adolescență, au o singură caracteristică: o statornicie a lucrului bine făcut și de aceea nimeni nu i-a putut clinti de pe vârful dealului unde viețuiesc de secole.

În această schimbare perpetuă de generații, cei care se găsesc în zonă construiesc fața comunei viitoare.

Cei care vin, nu fac altceva decât să demoleze ce au găsit, sub pretext că vor face ceva mai bun.

În felul acesta multe edificii de importanță istorică, cad pradă buldozelelor, fără ca cineva să le ia apărarea.

Uneori, nepăsarea care se instalează de pe urma unor nereușite, dă putere și imbold spre a schimba totul, din temelie, cu toate că multe din casele gurahonțene au avut temelii din piatră de Zălăstruc.

DOCUMENTE... DOCUMENTARE

Pentru ca să scrii despre arealele din jurul Gurahonțului, este necesară o pregătire sistematică și mai aproape de adevăr.

Biblioteca Universității din Timișoara, unde am început să mă documentez mi-a pus la dispoziție tot ce avea.

Din păcate, nu am găsit nimic care să poată fi folosit la scrierea acestei cărți.

De altfel, din tot ce am cercetat până acum, am ajuns la concluzia că satul Gurahonț, foarte rar a fost inserat în documentele istorice.

Cred că nu aveau motiv ca să îl treacă în documentele istorice, sau valoarea sa nu însemna nimic pentru vremea aceea.

Nici măcar în hărțile care se întocmeau atunci, Gurahonțul nu era trecut.

Mai repede era trecut cătunul Baltele, pe unde se afla un fel de graniță peste care se putea trece numai cu acte în regulă.

Sporadic, Gurahonțul era trecut uneori pe hărțile silvice și de altă natură, bănuim că datorită bogățiilor privind pădurile sale, întinse pe toate hotarele.

Hărțile cadastrale, fizice sau silvice, chiar dacă le-am primit spre documentare, nu erau complete și nu puteau fi folosite pe deplin pentru scopul urmărit.

Așa că, singura modalitate de documentare eficientă, a fost sursa umană, adică persoanele în vârstă care și-au etalat amintirile despre locurile care fac obiectul acestei scrieri.

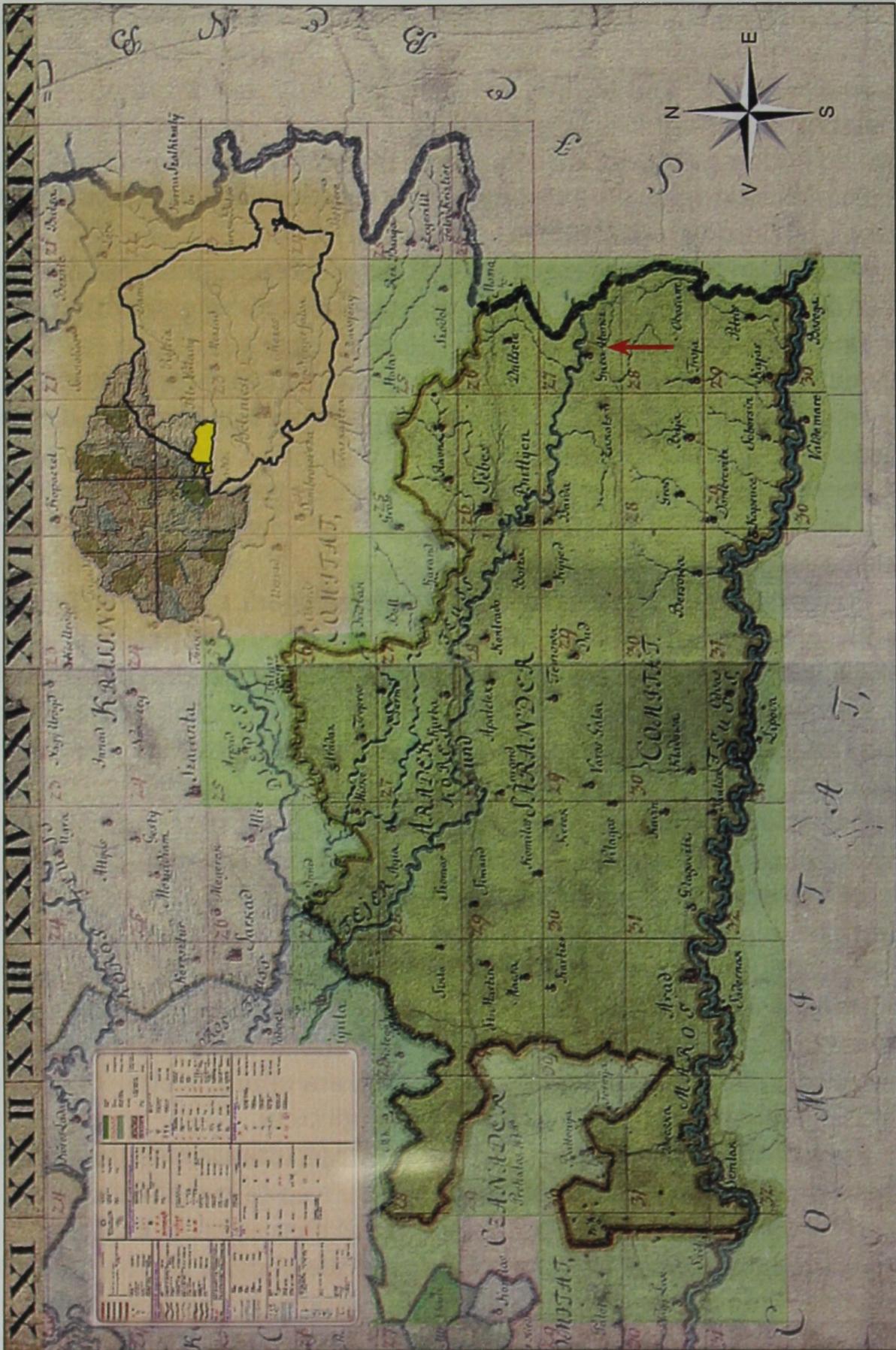

Foto 1. Hărțile Josefine ale comitatului Arad, depresiunea Gurahonț

Sursa: Wikipedia

EVOLUȚII

După descinderea din autobuzul care te-a adus până la intrarea în sat, îți iei bagajul și pornești ascensiunea spre centrul satului.

Nu este un lucru ușor, mai ales dacă bagajele sunt grele. Nu există nici țiipenie de om pe stradă care să te ajute, contra cost, bine-nțeles, să ajungi acolo unde ve-i înnopta.

Ajuns în marea intersecție din centru, dintr-odată și se deschide prive-liștea în cele patru zări și în funcție de anotimp, ceea ce vezi este demn de reținut.

Pe vremea copilăriei și adolescenței mele, de cele mai multe ori, aici în centru întâlneai un bătrân cu mustață și părul alb, care era dispus să stea la taclale cu oricine se oprea din drum.

Erau așteptați, în special cei ce veneau de la gară, după ce încheiau na-veta din ziua aceea și care aduceau cu ei foarte multe noutăți.

Acest bătrân de pe trotuarul din colțul străzii nu era altul decât Bunicul meu, Herberth Iosif, maistorul croitor care lucra numai în aba și care a îmbră-cat, fără exagerare, cel puțin trei sferturi din populația bărbătească ce trăia în jurul Gurahonțului.

Deși știa să vorbească foarte rău în limba română, reușea de minune să se înțeleagă cu clienții și cu cunoscuții lui.

În felul acesta, stând în colțul străzii, cu mâinile în buzunar, se învârtea în jurul axei sale și privea în cele patru zări deschise, care pentru el reprezenta farmecul vieții.

După discuții cu unul și cu altul dintre cunoscuți, se întorcea în casă și povestea Bunicii mele tot ce a aflat el la colțul străzii.

Nu bag mâna în foc că tot ce povestea el era unul și același lucru cu ce i s-a spusese de către cei care s-au oprit la discuții cu el.

Bunicul și Bunica mea făceau parte din copii ultimilor imigranți care au fost trimiși de Împărăteasa Maria Tereza pentru a ajuta la ridicarea, cât de cât a acestei localități.

Foarte interesant este faptul că Bunicul știa și de la el am aflat pentru prima dată că de-a lungul existenței sale Gurahonțul a avut mai multe nume și a fost trecut în diferite hărți, în special cele silvice, cu diferite nume.

Aceasta s-a datorat faptului că de-a lungul existenței sale, el a fost căutat de diferite persoane interesate să afle unele date istorice despre Gurahonț și

gurahonțeni, considerat fiind ca unul dintre cei mai vechi locuitori ai acestui sat.

Cele enunțate mai sus le-am aflat și eu fiind de față la o discuție pe care Bunicul meu o purta cu Doctorul Sferdianu, medicul chirurg de la Spitalul Rațional, venit de multe ori în vizită la Bunicu pentru țuica foarte bună pe care o avea și poveștile de vânătoare pe care le spunea într-un fel de limbă esperanto.

Înainte de a începe povestea, Bunicul a scos din cutia mașinii de cusut, un petec de hârtie îngălbenită de trecerea timpului, din care a început să citească încet și în același timp să dea și unele explicații.

Biletul respectiv era o copie a însemnărilor istoricului maghiar Márki Sándor publicate în volumul :

„Arad vármegye és Arad szabadkirályi város története”, vol. I, pag. 232, Arad 1892-1895, care se referă printre altele la denumirile pe care satul Gurahonț lea avut de-a lungul timpului. Citez:

Hont (Houth) se află pe partea stângă a râului Crișul Alb, pe o vale care odinioară se vărsa în Criș, la Gurahonț.

Pe această vale găsim mai multe sate cu numele de Hont.

Pe locul cel mai de sud a fost Felso-Hont (Felsew-Hont), care între anii 1441-1445 aparținea de cetatea Șiria.

S-a unit apoi Felso-Hont cu Hontfalwa, care în anul 1464 s-a numit Honczfalwa și care în anul pomenit mai sus a fost dat lui Bathory.

Mai încolo, spre nord s-a așezat Honteser (Hontheser) 1441-1445 și Honcteserfalwa pe care în anul 1464 îl găsim sub numele de Honczissor și Honczissorfalwa. Acesta în anul 1519 se găsește sub numele de Honczisor și Jatrehoncz, iar din anul 1525, simplu Honczisor.

Și astăzi, acest sat se găsește între Gurahonț și Saturău (Brazi).

În gura Honteserului s-a edificat așezarea Hontto (Hontfew), care între anii 1439 -1445 și-a schimbat denumirea în Honthennek sau Hunncztennek

Pentru că s-a așezat la gura văii Hontului numai Gurahoncz îl putem considera.

În anul 1890 Hontto era stația terminus a liniei ferate Arad-Brad.

Schimbările s-au făcut destul de repede, astfel că, în anul 1518 se scria Grohonch, iar în 1819 se scria Gurahontz.

În anul 1784, mai simplu, Honcz îl denumește ișpanul Forray.

Aceste adnotări ale marelui istoric maghiar nu întotdeauna au fost confirmate de spusele altor istorici de vază.

Am considerat că apariția în diverse hărți de pe vremea aceea a acestor denumiri, le-am enunțat în ordinea apariției lor pentru a nu se crea confuzii.

Ce legătură au aceste date cu bătrânul meu bunic, care stătea în răscrucea din centrul satului și privea în cele patru zări?

Atâta doar că părinții lui au ajuns în sat atunci când acesta se numea Grohonch.

Nici pietrele funerare din cimitirul gurahonțean, care erau cioplite din piatră, nu ne pot furniza date pentru că natura a lucrat încet, dar puternic și a șters ce era mai important din însemnările de pe piatră.

CASA CU TEMELIA DINTR-O SINGURĂ PIATRĂ DE LA CORNETE

În anul de grație 2017, luna iulie, ziua 12, după prânz, m-am aflat la Gurahonț, în casa prietenului Gheorghe Valea, cunoscut de toată lumea sub numele Ghiță Valea, încercând să adun și să rețin câte ceva din istoria existenței unor microareale, care acum încep să dispară fiind date pentru alte scopuri.

M-am dus la Ghiță Valea acasă înarmat cu un reportofon, cărți, diferite hărți, pentru a încerca așezarea acelor microareale exact la locul lor dacă se va putea.

În mod special, mai aveam la mine o listă în care figurau mai bine de 70 de areale pe marginea cărora trebuia să discutăm și să tragem anumite concluzii.

Curtea familiei Valea arăta perfect, curată ca un pahar și pe oriunde te uiți vezi numai lemne de esență tare, tăiate, stivuite și gata de introdus în sobă.

Apoi Ghiță, m-a dus să îmi arate grădina lor de legume, a cărei productivitate depășește cu mult necesarul familiei lor.

Ne-am întors în mijlocul curții, unde se află o filegorie, un fel de terasă din lemn și unde, cu voia gazdei, am început să discutăm despre arealele noastre și importanța lor particulară.

Aliniată cu casele de pe stradă, casa lui Ghiță Valea pare că acum a fost dată jos din ramă sau mai bine spus că acum a fost zugrăvită pentru a arăta bine de Paște, când vor fi mulți invitați la Gurahonț.

GHIȚĂ VALEA, UN GURAHONȚEAN ONORABIL

După ce m-am gândit bine asupra posibilităților de a scrie despre arealele din jurul Gurahonțului, am ajuns la concluzia că acest lucru se poate efectua numai cu ajutorul unor persoane, care doresc să te sprijine necondiționat.

Ar fi destul de multe persoane, cunoștințe, prieteni, cu vârste ce depășesc pe cea a autorului, care sunt cetățeni ai acestui sat și care sunt cu mintea limpede și memoria încă le funcționează.

Dintre aceste persoane, am ales omul cu prezența cea mai lungă în noua societate a satului Gurahonț.

Foto 2. Ghiță Valea

Voi încerca în câteva tușe să creionez un portret în genul celor executate de maestrul Popa Popa's, dar în cuvinte scrise și nu în pasteluri color.

Omul cu care doresc să încep acțiunea de înregistrare și cartare a arealelor din jurul Gurahonțului, este un gurahonțean convins, cu vechi state de serviciu în sprijinul celor nevoiași, un exemplu de cooperare cu toți oamenii din sat.

Adolescența mea a evoluat în preajma acestui tânăr pe atunci, deși era cu 10 ani mai mare decât mine, niciodată nu a făcut să se simtă acest fapt, acordându-mi cu generozitate prietenia lui.

După atâția ani departe unul de altul, acum, când l-am rugat să stea de vorbă cu mine despre împrejurimile Honțului, a fost de acord că nu trebuie să dispară aceste areale, care au însemnat ceva de-a lungul timpului pentru locuitorii Gurahonțului.

Nu l-a speriat prezența reportofonului ba, din contră, s-a bucurat că nu mai este întrerupt atunci când povestește.

Îi place să asculte ceea ce a povestit și nu de puține ori a mai adus o serie de completări.

Prima întâlnire și discuția avută a durat mai bine de trei ore, înregistrările de pe memoria reportofonului, transcrise pe coli de hârtie, au însumat 20 de pagini.

După această primă întâlnire, la despărțire mi-a spus că trebuie să mai vin la el, să stăm de vorbă pentru că mai sunt multe de spus despre Gurahonț și gurahonțeni.

Și am revenit ca să continuăm discuția.

Interlocutorul meu este un cetățean onorabil din Gurahonț, pe numele său Valea Gheorghe, cunoscut mai ales după cel de al doilea nume folosit de toată lumea – Ghiță Valea.

După spusele lui Ghiță Valea, el este, în momentul de față cel mai bătrân om din Gurahonț, pentru că celălalt Ghiță, Ghiță Balta avea 92 de ani și nu demult a plecat pe drumul fără întoarcere spre ceruri.

Dumnezeu să îl odihnească în liniște și pace! Fie-i țărâna ușoară!

Acești doi Ghiță se asemănau foarte mult. Le plăcea la amândoi să povestească, mai ales dacă era cineva interesat să îi asculte.

În diferitele monografii despre Gurahonț, Ghiță Valea poate fi găsit în rândul meseriașilor, el fiind calificat ca și maestru-pantofar.

Este familist convins, căsătorit de foarte mult timp cu Doamna Nița Valea, una dintre domnișoarele tinere și frumoase din aceea vreme.

Și nu au stat degeaba, și-au construit o casă cu temelie dintr-o piatră ce se afla pe arealul denumit „La Cornete”, casă pe care au populat-o și cu doi copii.

La cei 88 de ani îl cam dor picioarele, pentru că altfel este sănătos tun și poate să citească fără ochelari.

Cărțile pe care le primește de la cei care scriu, sunt citite de câte două ori, corectate de greșelile de tipar și de conținut, spunând autorilor ce alte greșeli ar fi găsit în cartea lor.

Cu acest om de toată isprava pornesc la drum încercând să păstrăm amintirea unor locuri din jurul Gurahonțului, care cândva, dar și acum mai prezintă importanță pentru oamenii din sat

Timpul trece foarte repede, generațiile se schimbă și ele, multe lucruri sunt date uitării pentru că apar foarte multe noutăți.

Împreună cu Ghiță Valea să ne urăm succes în ceea ce dorim să facem, spre a păstra cel puțin în arhive sau biblioteci mai mari, frumusețile unui sat din Depresiunea Zărandului.

În continuarea discuției, Ghiță Valea mi-a mărturisit că în fiecare dimineață el bea o cafea mare și ceva mai dulce și un pahar de țuică. Păcat că țuica de coarne s-a terminat demult și alta nu se mai face. În felul acesta a ajuns la vârsta de 88 de ani.

Mulți înainte, Ghiță Valea!

Printre altele și-a amintit de tatăl său, care la un moment dat ținea 5 copii. Mama lui a decedat atunci când el avea 6 ani.

Tatăl său i-a crescut greu, dar îi este foarte recunoscător pentru că a reușit să le dea la toți „cei 7 ani de-acasă”. Pe toți i-a învățat că trebuie să lași loc de „bună ziua” oriunde te-ai afla.

Dacă a auzit tatăl lui că nu a dat binețe cuiva, l-a bătut că a fost vai și amar de capul lui. De atunci și la copiii de țigan le dădea binețe.

Sunt multe cele pe care tatăl lor le dădea copiilor, învățăminte pe care azi nu le mai poți da copiilor. Copii de azi le zic părinților tu și mă. Tatăl lui a reușit să țină respect între copii și el.

În ceea ce privește obârșia lui Ghiță Valea. Acesta este de lângă localitatea Hălmagiu. Bunica lui era însoțită cu Cula Damnului. Ghiță îi spunea acestuia „Unchiule”, deși erau numai verișori.

Om gospodar, în curte la el, pe lângă alte acareturi se găseau cel puțin 30 de metri steri de lemne tăiate și așezate prin spatele caselor ca să mai țină de cald. Asta din cauza că îi este frică să nu vină Gaia și să-l ia, iar cei din casă să nu aibă cu ce se încălzi.

Soția lui, Nița Valea are 82 de ani și deși o dor și pe ea picioarele, se mișcă foarte bine pentru ca atunci când vin copii acasă să găsească totul gata.

Atât Ghiță, cât și Nița au grijă ca nora lor să nu se scoale dimineața dacă nu are ceva de făcut. Mai ales atunci când este ziua ei liberă.

Când s-a eliberat din armată și a văzut că în meserie se lucrează foarte greu, pentru că exista atâta lucru că nu îl puteai face și-a îndreptat atenția spre altceva ce putea lucra el.

A câștigat foarte bine și ajunsese să fie cel mai bine îmbrăcat băiat din Gurahonț.

Tatăl său, înainte de Sărbători îi dădea toți banii câștigați de el, tot ce era al lui și îl îndemna să facă ce vrea: să bea, să curvească, să facă orice.

Dar el, un băiat cumpătat și destul de fălos, cum spune chiar el, cheltuia mai mult pe îmbrăcăminte. Fiind bine îmbrăcat în Gurahonț, pentru el era un avantaj.

Făcându-și socoteala a ajuns la concluzia că acum, încă mai are vreo 8 costume de haine pe care și le-a făcut înainte de a se căsători, că după aceea nu a mai ajuns să își facă altele.

Atunci s-a mutat cu serviciul la calea ferată, gândind că dacă unul din colegii lui care era prost de bubuie s-a descurcat, de ce el nu ar putea face față.

Nița, soția lui lucra ca dactilografă la organizația UTM. După ce s-a căsătorit cu Ghiță, nu a mai avut serviciu acolo tocmai datorită faptului că s-a căsătorit cu el.

Ghiță a fost luat la Școala Militară, dar foarte repede a fost dat afară de acolo, din cauza tatălui său.

Tatăl său a participat la Rebeliunea din 1940. Nu a fost legionar, nu a fost membru de partid, dar fiind la o petrecere la birt, s-a luat după ceilalți și au dezarmat pe șeful de post.

A doua zi, ăia au căzut și el a făcut 8 luni de pușcărie.

Pe Ghiță, treaba aceasta l-a urmărit toată viața lui

În situații din acestea, nu sunt vinovați copiii. Niciodată copiii nu sunt vinovați.

Atunci Ghiță a intrat la calea ferată și a luat-o chiar de jos, de se mira lumea de el. Ce face, Ghiță Valea?

Chiar și Doctorul Sferdianu, chirurg la Spitalul Raional când l-a văzut, l-a întrebat:

- Măi, Ghiță? Aici ești tu la băgat traverse la calea ferată?

Nu s-a putut altfel. Era o școală de calificare și trebuia să faci practică, iar după masă trebuia să mergi la școală. Așa a durat trei luni.

La sfârșit, imediat a dat examen și a ieșit pe locul doi din 60 de candidați. Așa a putut să aleagă post acolo unde a vrut el. Și a luat post la Gurahonț, ca revizor de cale pe porțiunea Gurahonț – Almaș.

După doi ani de zile, inginerul Popovici Octavian, un om foarte cumsecade, i-a spus:

- Măi, Valea, mă! Tu în zece ani ar trebui să ieși picher, cu capul pe care îl ai tu.

Zicea în mintea lui că inginerul e nebun dacă crede așa ceva. Și totuși, a ajuns picher înainte de 10 ani.

A făcut apoi școala de șefi de echipă și a ieșit pe locul 12. În felul acesta a avut drept să aleagă.

L-au făcut șef de echipă la Almaș.

După 4 ani de șef de echipă, s-a dus, a dat examen de admitere și a intrat pe locul 9 la școala de picheri.

A făcut un an de zile școala la Timișoara, iar după absolvire a fost repartizat pe șantierul de refacție căi ferate. A lucrat cu echipa și a făcut 43 km de refacție cale.

A lucrat pe liniile Sântana – Brad, Sânmihaiul român până la graniță și apoi partea până la Ionel

După ce a refacționat 243 km de linie ferată a primit un post la Districtul de Poduri din Gurahonț, care se întindea de la Arad la Brad, până la Dealul Fetii și apoi în toată podgoria.

25 de ani a fost picher la poduri, dar a trebuit să facă școala de maiștrii, curs prescurtat, de 4 luni de zile.

În ce privește calea ferată de acum, dacă ar fi nevoie el nu s-ar duce cu trenul.

A fost la podul de fier de la Gurahonț, a văzut grinzile de la pod pe care sunt puse șinele. Șinele sunt puse pe o placă care este foarte îngropată și de aceea, în orice moment trenul poate deraia.

Că deraiază trenul în afara podului este una, dar când vine un tren și deraiază pe pod și lovește tablierele alea, acolo este moarte sigură.

Circulă acum niște automotoare cumpărate de la nemți, nu din cele făcute de noi, că noi pe vremuri am făcut așa ceva. Și circulă cu viteza de 60 km/h sau chiar cu 70 km/h, pe linia asta.

Pe timpul când făcea Ghiță Valea refacția pe linia aceasta spre Brad, se circula cu 45 km/h și abia mai târziu s-a introdus viteza de 60 km/h.

Nu că nu s-ar putea să se deplaseze cu 80 sau 100 km/h, dar nu aveau voie să circule locomotivele alea mari, dizelele cu câte 40 kgf pe fiecare metru de șină. Acesta era tipul 40 care nu avea voie să circule cu mai mult de 60 de km/h.

Astfel, se ajungea în două ore la Arad, față de 5 ore, cum ajungeai înainte, pentru că la pornire intra imediat în viteză și la oprire avea niște frâne extraordinare.

Diferența dintre atunci și acum este următoarea : 4-5 perechi de trenuri trec zilnic, iar atunci circulau 48 de trenuri în 24 de ore.

Acum fiecare tren este vopsit în altă culoare, dar nu mai are nici o importanță, este ca și cum ai văzut cum s-a distrus gospodăria ta.

Cam așa este acum cu calea ferată.

La întoarcerea din armată, Ghiță nu a mai dorit să își practice meseria și își căuta ceva de lucru.

S-a întâlnit cu Doctorul Jäger Jäck, medicul șef de raion, care i-a oferit funcția de responsabil cu aprovizionarea sanitară pe raion, teritoriu care se întindea de la Bârsa la Hălmăgel.

De la Arad lua camionul cu marfă și îl descărca pe parcurs.

Aducea medicamente, instrumentar medical, alimente pe care le descărca la Staționarul de la Iosășel, la Casa de nașteri și la Staționarul de la Hălmăgiu, la Casa de nașteri de la Buteni, la Dispensarul TBC de la Sebiș și la Circumscripțiile sanitare de pe parcurs. Erau în jur de 21 de unități.

Asistența medicală pe atunci era bine organizată și pentru ocrotirea mamei și copilului, foarte multe lucruri se dădeau gratis, pentru fiecare copil.

De la nonagenarul Ghiță Valea am aflat o variantă a istoriei construirii Spitalului raional din Gurahonț, pe care o voi relata așa cum mi-a spus-o el, într-un capitol următor.

La cei 89 de ani ai săi, consumă în fiecare dimineață câte un pahar de țuică (nu mi-a spus cât este de mare) și o cafea mare și dulce pe care i-o servește Doamna Nița, soția sa, care a ajuns și dânsa la venerabila vârstă de 82 de ani și se vaită de dureri de picioare.

Referitor la situația din momentul respectiv, Ghiță Valea mi-a arătat că peste tot în curte are lemne tăiate și aranjate, gata de băgat în sobă. Acum a marcat încă 35 mc de lemn de foc.

Și la această vârstă, Ghiță Valea este în permanență îngrijorat ca să nu lipsească nimic familiei sale cu care locuiește împreună.

„Așa am văzut și eu cum procedau, de-a lungul timpului, adevărații gurahonțeni, care au ridicat acest sat deosebit de frumos ce este demolat acum de viniturile ce s-au pripășit pe aici”, spune Ghiță Valea, cu lacrimi în ochi.

O mare bucurie au umplut sufletele celor din familia Ghiță Valea.

Nepotul său, a absolvit Facultatea de Medicină și după anii de rezidență a primit post de medic de Anatomie patologică la Spitalul Județean din Arad.

În calitate de bunic Ghiță a fost cel mai fericit și a savurat cu mare plăcere isprava nepotului său.

NECROLOG NIȚA VALEA 1926 - 2018

În timp ce definitivam această carte pentru a o da la tipar, încă o persoană foarte apropiată, nouă tuturor, a pus capăt vieții, plecând definitiv pe drumul fără întoarcere, la Dumnezeu.

După ce timp de 82 de ani a trudit pe acest pământ, luptându-se cu greutățile pe care viața i le-a scos în cale, Nița Valea nu a mai putut să continue, a obosit și a cedat, pornind pe calea Domnului.

Copilăria și adolescența mea petrecută la Gurahonț a fost marcată de prezența acestei persoane pe care întotdeauna o vedeam trecând prin centrul satului, mereu grăbită să ajungă la casa ei.

A fost singura care a acceptat să se însoțească cu un bărbat pe măsură, cu care a trăit nici mai mult nici mai puțin decât 64 de ani.

Se poate spune că acești 64 de ani de căsnicie, reprezintă un adevărat record de longevitate pentru că sunt foarte puține perechile care reușesc o asemenea performanță.

A plecat spre cele veșnice fără să mai poată spune un cuvânt de rămas bun celor pe care îi părăsea așa de neașteptat, în timp ce lucra împreună cu

soțul ei, așa cum făcea de fiecare dată, când treburile gospodărești cereau să fie rezolvate.

A plecat lăsând în urma ei durerea și jalea care a coborât peste familie, într-un moment în care poate, nimeni nu se aștepta.

Lucrând împreună cu Ghiță Valea, am avut prilejul să o văd și să o urmăresc cu câtă grijă și dragoste se ocupa de treburile gospodăriei lor, care este destul de mare și cu multe lucruri ce trebuiesc făcute fără întârziere.

Era prietenă cu toată lumea, o apreciau vecinii și mai ales cei din familia sa.

O mulțime de oameni – femei, bărbați și copii – au fost alături de ea și au însoțit-o pe ultimul ei drum spre cimitir.

Nița Valea a plecat pe calea Domnului cu mulțumirea în suflet că a lăsat acasă totul în ordine, că este cine să aibă grijă de soțul său, Ghiță Valea, un gurahonțean de nădejde care a împlinit 88 de ani, dar cu mintea curată, limpede și productivă ca și apa Văii Honțișorului.

Nița Valea a plecat de pe aceste meleaguri cu sufletul împăcat și mulțumită că a ajuns să își vadă nepotul, pe Cătălin, absolvent al Institutului de Medicină, specialitatea Anatomie patologică, care a fost angajat de curând la Spitalul Județean din Arad, făcând dovada cunoașterii profunde a acestei specialități.

Față de numărul mare de oameni veniți la înmormântare, familia și în special nepotul Cătălin, și-au dat silința să îndeplinească tot ritualul care se obișnuiește a se face cu ocazia unui astfel de eveniment.

La pomana de după înmormântare s-a servit mâncare de post la peste 200 de persoane.

Nița Valea, deși a plecat definitiv din sat a lăsat în urma ei numai momente pline de o semnificație deosebită, despre care se va vorbi și se va aminti mulți ani de aici înainte.

Dumnezeu să o ierte și să o odihnească alături de cei plăcuți inimii sale. Amin!

Dr. Fernolendt Eugen Marius

PRIVEGHI

Povestea aceasta cu arealele din Gurahonț, a avut un început, un fel de tratare și în fine, un sfârșit care cred că va fi aplaudat de toată lumea.

Am trecut peste un obstacol mare și am început să vin din ce în ce mai des la Gurahonț, cu toate că pensiunea care a început să fie construită acum vreo 6-7 ani, se află în aceeași situație, cu schelele de lemn aproape putrezite pe lângă construcție.

La Gurahonț, singurul lucru care lipsește cu desăvârșire este posibilitatea de a te caza la o pensiune, în condiții bune, pentru a nu mai deranja cunoștințele sau prietenii ca să te cazeze o noapte sau două.

În ce mă privește, sunt convins că și această carte va apare și la Gurahonț nu se vor găsi condiții de cazare.

Dar, să încheiem discuția pe această temă pentru că nu se va obține nici un rezultat. Știți cum se spune; „Câinii latră, caravana trece”, lăsând în urma ei parfumul părțurilor de cămilă.

Cred că este momentul să intrăm în miezul problemei și să spunem că la Gurahonț și mai ales în împrejurimile sale, există o serie de suprafețe mai mari sau mai mici, care de-a lungul timpului au servit unor scopuri bine primite de cei care le-au folosit.

Ca entitate de sine stătătoare, în momentul de față nu am găsit denumirea potrivită, să zicem, un fel de denumire cât de cât științifică pentru acest fel de areal.

Până la sfârșitul acestei operațiuni de efectuare a unui inventar în care să fie cuprinse toate aceste suprafețe de pământ cu tot ce se știe despre ele, se va găsi și o denumire științifică, care să apară tocmai din existența acestor entități.

În cursul documentării în legătură cu aceste areale, de multe ori m-i s-a pus întrebarea de ce vreau să adun într-un fel de recensământ, într-un fel de conscripție ca pe vremuri toate aceste entități, care odată cu trecerea timpului vor dispărea prin însăși inutilitatea lor.

Răspunsul este simplu și foarte ușor de dat. De-a lungul timpului, aceste petice de pământ au devenit foarte trebuitoare oamenilor din sat, pentru că ele deveniseră cele mai bune pășuni la care veneau vitele mari să-și astâmpere foamea și setea

Pe coastele și povârnișurile dealurilor se cățarau animalele mai mici, cum ar fi oile și caprele însoțite de iezii și miei lor.

Pădurile care acoperă aceste areale, cu lemnul de calitate deosebită, asigură prin semințele lor, mâncarea și adăpostul pentru animalele care viețuiesc în ele.

Fruitele sălbatice fermentează la fel de bine și din ele, de multe ori, iese cea mai bună țuică.

Iarna, prin arderea în sobe, lemnele uscate din pădure, creează în fiecare casă o atmosferă binefăcătoare.

Exemplele date sunt suficiente pentru a scoate în evidență utilitatea acestora pentru omul de la țară.

Transformările suferite de pământurile și pădurile din țara noastră în ultimi 50-60 de ani pentru implementarea transformării socialiste a agriculturii și exploatarea rațională a pădurilor, a dus la modificarea suprafețelor unor astfel de areale, multe din ele dispărând chiar și de pe hărțile mai noi.

Tocmai pentru a preîntâmpina dispariția totală de pe hartă a acestor zone-areale din documentele istorice, de pe hărți și din conștiința celor care le-au folosit, am ajuns la concluzia că ele trebuie adunate în anumite publicații și păstrate la loc sigur, într-o bibliotecă națională.

Dar, ceea ce vrem noi să facem nu este un lucru așa de simplu și de ușor.

Atunci când am scris „Higigiș pe lângă Criș”. Monografia sentimentală a Gurahonțului”, pe lângă faptul că documentele și datele istorice despre Gurahonț se găseau foarte greu sau deloc, însemnările despre aceste areale lipseau cu desăvârșire.

Singura soluție pentru a ieși la liman, nu este alta decât utilizarea „documentelor istorice vii”, adică persoane în jurul vârstei de 90 de ani, care să nu depindă de nimeni și să aibe bunăvoința de a purta o asemenea discuție.

În fine, chiar dacă găsim o astfel de persoană, aceasta trebuie să cunoască foarte bine evenimentele care se pun în discuție și în legătură cu care el trebuie să se pronunțe.

În asemenea situații trebuie să ai în primul rând norocul de a da peste „omul potrivit, la locul potrivit”.

Acești oameni cu care cred că se mai poate vorbi sunt din ce în ce mai rari prin satele noastre. Ei au ajuns la vârsta la care, în general, trebuie să plece pe calea Domnului și să dea socoteala de ceea ce a făcut pe pământ.

Și uneori, când după o perioadă mai lungă de timp te duci să îi cauți, nimerești la un priveghi.

Din păcate, în momentul când scriam aceste rânduri, a sunat telefonul și am fost anunțat că unul dintre cetățenii Gurahonțului, care a depășit vârsta de 90 de ani, a pornit pe drumul fără întoarcere, la Dumnezeu.

Un om harnic, cu o familie frumoasă și o gospodărie la fel, învățat cu ordinea și disciplina în muncă, a considerat că a stat destul pe acest pământ și a plecat la drum lung și greu spre locul la care este condus de îngerii lui păzitori.

Acest om minunat care a înțeles repede că tinerețea mea a pornit pe un drum prăpăstios, m-a luat de mână, m-a întors de acolo și mi-a arătat care este drumul cel bun.

„Doamne, Sfinte Petre, așteaptă la Poarta Raiului pe cel care vine spre tine și primește-l cu brațele deschise pentru că merită. Numele său este Ghiță Balta”.

Cu răposatul Ghiță Balta am stat de vorbă în urmă cu vreo doi-trei ani, atunci când mă pregăteam să scriu prima mea carte.

Multe din vorbele sale și-au găsit locul în cartea mea, reușind să îi îmbunătățească conținutul.

De data aceasta am ratat întâlnirea cu Ghiță Balta și îmi pare deosebit de rău.

„Dumnezeu să îl odihnească în pace, în loc cu verdeață și multă lumină! Amin!”

Gheorghe Balta era omul potrivit cu care să stai de vorbă despre Gurahonț, gurahonțeni și în special despre familia Herberth Iosif, bunicul meu.

Stătea și se gândea profund, apoi cu grijă deosebită îți răspundea la întrebare. Niciodată nu forța lucrurile și nici nu le modifica sensul. Îi plăcea să povestească.

De data aceasta a stat și a ascultat poveștile, snoavele și vorbele de duh spuse de cei care s-au adunat să petreacă o noapte la priveghiul său.

- Bună dimineața, oameni buni, care în noaptea aceasta nu a-ți pus geană, pe geană, stând treji la căpătâiul acestui om, care a trebuit să se prezinte la chemarea lui Dumnezeu, spre a da socoteală de cele săvârșite pe acest pământ.

Obiceiul priveghiului, în special în prima noapte după deces, a dăinuit de-a lungul timpului, fără să sufere prea multe modificări. Oamenii vin la priveghi seara, devreme și ca să le treacă timpul mai ușor, joacă diferite jocuri de cărți, se spun glume și diferite snoave de care se face mare haz.

În timpul acesta, gazda este la bucătărie, pregătind coca pentru langoși sau pentru gogoșile pufoase și rumene, precum și alte feluri de mâncăruri gustoase.

Până când coca creștea, ca să dea afară din lighianul în care a fost frământată, gazda scoate câteva sticle de pălincă de cea făcută demult și lăsată cu limbă de moarte de cel decedat, să fie scoasă numai după moartea lui.

Spre miezul nopții gazda aduce pe farfurii întinse, gogoșile ninse cu zahăr praf și langoșii de mărimi considerabile, care fac casă bună cu țuica cea de prună.

Unii care au o țuică mai specială, vin cu câte o sticlă de acasă și astfel începe concursul pentru stabilirea celui care are țuica cea mai bună.

Baremul după care se socotește tăria țuicii respective este rugăciunea Tatăl nostru, ce se spune atâta timp, cât se țin mărgelile pe suprafața lichidului din sticle sau sticlă.

Spre dimineață, câte unul, câte doi, oamenii, după ce au spus o rugăciune pentru sufletul mortului, își i-au rămas bun de la gazdă și se duc pe la casele lor, bucuroși că au stat în priveghi la capul mortului.

A doua și a treia zi, se pregătesc să se ducă la înmormântare, unde își vor lua rămas bun de la cel ce pleacă definitive din satul lor.

Cine oare va mai ajunge la vârsta lui?

Dumnezeu să îl ierte și să îl odihnească. Amin!

Iar pe noi cei ce am rămas să facem umbră pe acest pământ, să ne ajute să mergem pe picioarele noastre, tot înainte, pentru că înapoi nu se mai poate, încercând să lăsăm ceva spre a se vedea că și noi am fost pe aici.

REÎNTOARCEREA

Într-o noapte fără somn, așa cum sunt multe din nopțile mele, gândurile au luat-o din loc și nu s-au oprit decât la Gurahonț.

De altfel, am fost avertizat de către farmaciști că medicamentele pe care le iau acum, o să îmi facă atâta bine, încât o să îmi transforme noaptea în zi și ziua în noapte.

Așa că voi avea timp destul de scris, de citit, de odihnă și să mă întorc noaptea cu gândul la Gurahonț.

Aici m-am oprit, afară din sat, la locul unde pe vremuri, vara, pe vremea secerișului, se monta batoza de treierat și locomobila care printr-o curea lată și foarte lungă, transmitea mișcarea de rotație la batoză.

Locul era din vreme amenajat din punct de vedere pompieristic și de apărare împotriva incendiilor. Pe marginea arealului s-au tras câteva brazde cu tractorul pentru a fi și mai siguri de izolarea față de câmpurile încă ne recoltate.

Suprafața aceluia microareal rezervat pentru aria de treierat, cred că avea în jur de 4 ha.

Acest areal, cu importanța sa pentru comunitatea gurahonțeană, purta numele de „La Greguș”.

Trebuie să mai menționăm că undeva în apropiere, se aflau mături cu coadă foarte lungă, butoaie din tablă pline cu apă și alte materiale specifice pentru lupta cu focul.

Când se încheia ziua de lucru, așa cam după ora 21, batoza se oprea, iar proprietarul și mecanicul totodată, Domnul Chiu, se apuca să greseze angrenajele înfierbântate pentru ziua următoare.

În acele momente de înserare, într-un singur loc activitatea se desfășura fără încetare pentru ca să se mențină o temperatură corespunzătoare. Este vorba de stupii de albine, în care o parte din albine reglează temperatura din interiorul stupului, pentru a nu se topi ceara care stă la baza construirii fagurilor.

Bătând din aripi ca și cum ar avea niște evantaie, aerul era pus în mișcare și astfel se menținea o temperatură constantă.

Dar nu despre albine va fi vorba în continuare, ci despre microarelele cele multe care se găsesc în jurul Gurahonțului.

De felul în care autoritățile se grăbesc să le micșoreze suprafața, sau chiar să le facă să dispară, consider că menirea noastră este să le facem să renască, căutând să le cartografiem și să le păstrăm numele pe care îl au în momentul de față.

Sigur că aceasta nu este un lucru așa de ușor să cunoști datele acestor bucăți de pământ, mai apropiate sau mai îndepărtate unele de altele, dar toate cu aceleași caracteristici.

După atâta vreme, mă reîntorc spre locurile copilăriei și adolescenței încercând să văd dacă mai găsesc pe cineva, dintre cei cu care am conviețuit când eram aici, care să cunoască mult mai bine situația acestor suprafețe de pământ care au însemnat ceva pentru gurahonțeni.

În ultimul timp am venit la Gurahonț mai rar și atunci pentru prezentare de cărți organizată de Primărie și de fiecare dată am observat că a mai dispărut o casă veche pe strada principală, un drum și-a schimbat sensul de mers, s-a mai construit o biserică neoprotestantă, a mai decedat un bătrân sau o bătrână de peste 80 de ani.

Acestea sunt cele mai grele pierderi pentru un sat care se modernizează, edilii lor neavând nici o idee despre faptul că aceste distrugerii nu pot fi recuperate sub nici o formă.

Odată distruse, se pierd, poate, piese importante din punct de vedere istoric.

În această perioadă furioasă, în care intravilanul satelor se schimbă de la o zi la alta sub tăvălugul și compresorul capitalismului furibund, surprize de tot felul îți apar la fiecare pas.

Nu numai intravilanul suportă cu greu aceste modificări, care uneori se fac alandala, fără un plan de reamenajare, cel puțin ca acela de pe vremea Împărătesei Maria Tereza, plan care a fost făcut așa de bine că se mai poate aplica și astăzi.

Ghiara capitalistă se întinde și asupra extravilanului, acolo unde există suprafețe de teren, mai mari sau mai mici, care de când se știe își aveau atât denumirea, cât și utilitatea pentru satele respective.

Multe din aceste suprafețe folosite în comun de oamenii din sat, îmbracă coastele dealurilor și albiile pâraielor dând viață pastorală acestor zone, care se pretează la pășunat.

Iată câteva exemple în acest sens.

Sunt în unele locuri, suprafețe care mențin tot timpul apa unui lac montan cu toată vegetația și fauna ce se dezvoltă în condițiile de umiditate din jurul lui.

Există suprafețe mari care au condiții pedologice și de climă în care se dezvoltă de minune culturile arborilor de castan comestibil.

Marile suprafețe de pe platourile întinse ale dealurilor, pe care se dezvoltă pășunile cu iarbă de diferite calități, fiecare cu numele și așezarea ei, se restrâng pe zi ce trece, își pierd identitatea, trecând din stăpânirea comunității locale, în proprietatea unor persoane particulare.

De jur împrejurul satului sunt suprafețe de pământ pe care se face o agricultură intensivă, legumicultură și pomicultură, dar rezultatele obținute satisfac în mică măsură nevoile nutriționale ale proprietarilor.

Au fost suprafețe pe care până nu demult se produceau mari inundații, mai ales primăvara, odată cu topirea zăpezilor de pe vârfurile de munte și deversarea lor în Crișul Alb.

În ultimul timp s-a trecut la îndiguirea unor suprafețe inundabile, astfel că ele au devenit mai sigure pentru utilizarea în agricultură.

Pădurile din jurul satului, așa cum sunt ele la Gurahonț, pe lângă lemnul exploatat intensiv și furat în același fel, cu care se îmbogățesc întreprinzătorii particulari, mai furnizează cantități mari de fructe sălbatice care se pretează la prelucrări industriale și casnice până la obținerea produselor finite.

Pentru că toate aceste suprafețe, aceste mici areale, încet și sigur vor fi înghițite și dispar ca denumire și utilizare, datorită unor afaceri care nu țin seama de alte interese.

Generațiile de oameni care au trăit pe aceste meleaguri se schimbă, plecând pe calea fără întoarcere spre Rai sau spre Iad, în funcție de cum s-au comportat pe acest pământ.

Alții le vor lua locul, dar aceștia se poate să nu mai aibă nevoie de aceste mici areale, le vor schimba destinația și denumirea.

Ar fi o impietate de neiertat dacă cei de astăzi vor lăsa să dispară, chiar și istoricește vorbind, aceste areale care încă mai figurează pe hărțile turistice și militare, ca puncte de reper în turismul modern.

Astăzi, însă, problema este cu totul alta.

În momentul de față, încercarea de a cataloga toate aceste microareale și a le descrie în toate amănuntele lor depinde de o sursă comună, care să aibă o vârstă cât mai înaintată, față de cei ce s-au angajat la o astfel de lucrare.

De asemenea, tânăra generație de la școlile superioare, care își însușesc noțiunile de cultură generală de la televizor, sau de pe o tabletă au și trecut la atac întrebând foarte nedumeriți:

- Ce rost ar avea să reținem denumiri și utilizări de pe vremea lui Ștefan cel Mare?

Întrebarea tinerilor învățăcei este bună și cred că are importanța ei, dar un lucru ce reiese de aici este cert.

Chiar dacă este vorba de Ștefan cel Mare, tinerii de azi trebuie să știe la ce a folosit țăranul gurahonțean acest pământ și cine era stăpânul.

Așa că, cine nu are de lucru, iată că își găsește și începe a căuta persoane care tot își mai aduc aminte de vremurile în care puricii se potcoveau cu 99 de ocale de fier și tot mai săreau în sus.

Aceștia trebuie să fie dispuși să povestească ce își mai aduc aminte din acele vremuri.

În privința aceasta, a bătrânilor, trebuie să te grăbești pentru că nu știi niciodată câtă ață mai este pe mosor.

PREAMBUL LA AREALE

După ce miniautocarul a oprit, scrâșnind din frânele sale obosite și a încetat tangajul obișnuit ce te aruncă de multe ori înapoi în scaunul din care te-ai ridicat când nu trebuia, am coborât la marginea satului.

De ce la marginea satului?

Foarte simplu ! Pentru că șoferul nu mai are bunul obicei de a urca dealul ce se vede în fața noastră și de a parca alături de celelalte vehicule, lângă biserica ortodoxă din mijlocul satului.

Și atunci, bietul călător, își înșfacă bagajele cu care a venit și pornește în pas vioi spre creasta dealului unde se află așezat satul.

Târâș-grăpiș, ajunge la jumătatea drumului, se mai odihnește, își mai trage sufletul și uitându-se în depărtare, vede miniautocarul său care a plecat și își urmează cursa, sub poala pădurii și a dealurilor, în sus, pe lângă valea Crișului Alb, până la Brad.

Autocarul m-a lăsat la intrarea într-un din cele mai frumoase zone a munților Apuseni, numită Țara Zărandului, într-o localitate pe lângă care curge molcom și liniștit Crișul Alb, pe lângă care trece șoseaua ce leagă Aradul de Țara Moșilor și calea ferată Arad-Brad, care nu mai este de recunoscut datorită trenurilor colorate diferit, ce o străbat dus și întors.

Așa colorate cum sunt, aceste trenuri par niște jucării animate cu care se distrează oamenii uriași ce trăiau cândva pe aceste meleaguri.

Așezată la gura de intrare în această depresiune, localitatea a primit numele de Gurahonț.

De fapt, este un sat ceva mai mare, care a devenit comună de reședință a localității Gurahonț.

Existența istorică a acestei localități apare în înscrisurile Cancelariilor Împărătești, începând cu anul 1386 și până astăzi, însumând aproximativ 630 de ani de atestare documentară.

Oamenii care au trăit pe aceste meleaguri au fost meniți să se asemene cu Natura și cu viața pașnică de aici, Gurahonțul fiind întotdeauna și pentru oricine, leagăn și refugiu pentru cei suferinzi.

Dacă te-ai așezat la umbra unui stejar bătrân , cu fața spre falezele Balteului și mintea în căutarea trecutului pierdut, ai senzația că parcă te-a luat Dumnezeu în brațele sale calde și primitive.

Și astfel, timpul se scurge încet, purtându-te spre anii copilăriei și adolescenței, cu binefacirile lor pe care ți le-au scos în cale, cei ce de mult nu mai sunt pe acest pământ.

Tu, nu trebuia decât să deschizi ochii mari, să urmărești evoluția celor patru anotimpuri, să vezi ce se întâmplă în jurul tău, să reții și să transmiți celor care se ridică în urma ta aceste cunoștințe „primitive”.

De-a lungul timpului, sigur ve-i putea înțelege ce rost au fiecare și de ce trebuie să le folosești, atunci când poți și fără ele.

Dar când ai obosit și mâinile nu te mai ascultă, îți ve-i da seama că în fiecare s-au adunat puteri nebănuite ce te va ajuta să ieși la liman.

Și dacă reușești să stăpânești aceste lucruri mai bine, cu mai multă ușurință și mai mult spor, le ve-i da mai departe celor care au nevoie de ele.

Acest fapt a fost demonstrat și prin săpăturile arheologice efectuate de omul modern, în apropiere de Gurahonț, pe Valea Cremenoasei și în perimetrul istoric de la Iosășel, prin anii 1928 - 1935.

Tot ce s-a găsit aici, de la resturile de cremene și până la vârfurile de lance, cuțitele din piatră, acele de obsidian, pe lângă vetrele pe care se văd urme de foc și cenușă pietrificată, denotă că acești oameni lucrau intens pentru a-și face cele de trebuință lor sau pentru un schimb pe grâne și alimente cu cei de la câmpie.

A fost o vreme în care învățătorii și școlarii lor au adunat cu sacii aceste vestigii din care și-au păstrat o parte pentru muzeul lor școlar, iar restul a fost dat muzeelor din țară (Arad, Oradea, Cluj-Napoca și chiar de la Budapesta și Viena).

Apoi, cu ceata de copii sau cu vitele mari la păscut, căutând unde este iarba mai bună, s-a început cunoașterea topografică a celor mai importante puncte din perimetrul satului, verificând în felul acesta spusesele celor bătrâni despre micile areale de deal, de pădure, de câmpie și însemnătatea lor pentru comunitatea respectivă.

Pășunatul în anumite locuri, spre care se îndreptau și le căutau singure, vitele mari și mai mici, făcea ca laptele acestora să aibă grăsimea cu câte două grade mai mult față de cele pășunate oriunde.

Poienile și locurile mai puțin împădurite, pe versanții nu prea abrupti, orientați în spre soare, după ploile de primăvară – vară, se umpleau de ciuperci de tot felul, care constituia un aliment pe cât de proaspăt, pe atât de consistent.

Toată zona dealurilor din jurul satului era împădurită cu arbori de esență tare sau mai moale, care asigura și lemnul pentru încălzirea locuințelor în perioada de iarnă.

Cei ce le aveau în proprietate, sau cei ce le aveau în îngrijire, prin operațiuni de cartare pentru fiecare unitate de producție, studiau exact ce fel de arbori există, densitatea lor și vârsta aproximativă la care au ajuns.

Marea majoritate a arborilor din aceste păduri, ajunse în grija unui personal de specialitate, erau arbori seculari ce impuneau prin semeția lor.

Și nu numai atât, unii dintre ei prin semințele și fructele lor constituiau alimente foarte consistente pentru turmele de porci mistreți și domestici, care populau teritoriile de vânătoare sau curțile oamenilor, când veneau acasă seara târziu, sătui și obosiți.

De multe ori se mai întâmpla ca femelele gestante să fete o mulțime de porci, toți vărgați și cu un comportament mai sălbatic, foarte asemănători cu frații lor din pădurile seculare.

Stăpânii de pământ din vremurile de demult apuse, grofi, moșieri, arendași, cu minți scilpitoare, au investit de multe ori și prin munca iobagilor de pe domenii, au purtat de grijă acestor păduri.

Există și acum drumuri, care au fost făcute pe vremea vreunui grof, pentru ca să își plimbe invitații prin pădure, unde de lângă fiecare stâncă sau buturugă de lemn, sărea câte o sălbăticiune, speriată de trăsurile cu care groful pleca la plimbare.

În câteva locuri, pe aceste dealuri împădurite, care uneori pot ajunge și la înălțimea de 600 -800 de metri, s-au înființat plantații de castan comestibil și castan sălbatic.

După mai bine de 100 de ani, aceste plantații sunt pe rod, iar alături de ele au apărut plantații noi, aranjate și îngrijite de cei de la Ocolul Silvic.

În zona Gurahonțului, pe vremea stăpânirii grofului Boroș Benny, s-au plantat și multe areale cu nuci cu coaja subțire de calitate deosebită în ce privește mărimea fructului, conținutul de ulei și substanțe minerale, nuci care și acum sunt pe rod și care cu umbra lor participă la serbările câmpenești ce se organizează pe valea respectivă.

Tot groful Boroș Benny a inițiat organizarea unor plantații de duzi și a adus în zonă cele mai reușite specii de viermi de mătase, cu care a dat de lucru la sute de femei.

Fructele sălbatice (cireșe amare, mure, castane comestibile, mere, pere), prin prelucrări superioare, reușesc să dea niște produse de calitate, cum a fi marmelada amestec, care ajută la hrana militarilor în termen.

Mai mult, fructele se pot trata cu bisulfid de sodiu și puse în butoaie sub formă de pulpă de fructe, pot conserva, pentru ca iarna să fie prelucrate până la produsul finit.

La Gurahonț există și acum o fabrică alimentară care, din păcate nu mai prelucrează aceste fructe, colectate pe vremuri și care aduceau valori serioase în conturile fabricii.

Se pare că în curând și această fabrică va dispărea, așa cum a dispărut fabrica de ciment, datorită intereselor meschine ale unor persoane care s-au angajat să implementeze capitalismul sălbatic și la Gurahonț.

În istoria zbuciumată a Gurahonțului a existat o perioadă destul de lungă în care oamenii erau nevoiți să consume coaja uscată și măcinată a unor arbori cum a fost stejarul și fagul, ca și înlocuitor pentru făină.

În păduri, tot mai des se vedeau arbori mari și frumoși, cu toată coaja de pe lemn curățată și supusă procedurii de mai sus pentru a fi folosită, în mod special în alimentație.

Arborii pădurilor mature furnizează materia primă folosită, de la construcția acoperișurilor de case până la lingura de lemn cu care gospodinele amestecă în mâncarea ce va fi servită la cină, celor care vin de la munca de peste zi.

După lemnul sălciilor pletoase de pe marginea cursurilor de apă lină, umblă țigani să le mai găsească, pentru că au început să dispară, încet, încet.

Seara, în fața cortului, la o geană de lumină ce vine de la un foc plăpând, țigani, cu multă dexteritate și cuțite bine ascuțite, sculptează coada lingurilor de lemn pentru a putea fi ținute mai bine în mână.

De multe ori, arborii bătrâni și scorburoși vor deveni pentru moment, un adăpost pentru ca matca unui roi de albine să aibă unde să-și depune ouăle.

În urma averselor de ploaie, de pe versanți, se formează undele de viitură, acele ape răzvrătite ce sunt în stare să dizloce mii de tone de nisip, pietriș și chiar stânci scose din locul lor, care le poate rostogoli până în curtea omului, chiar dacă acesta nu are nevoie de un asemenea material.

Râuri, care în timpul veri seacă, în urma unor ploi productive, devin de nerecunoscut, prin forța cu care apa distruge totul în calea ei, apoi, ele însele se distrug singure din lipsa forței motrice care le-a generat.

În unele din aceste mici arealuri și mai ales în zona de deal se găsesc adevărate culturi de fructe de pădure, care au apărut fără să se știe cine a adus sămânța sau planta ce se dezvoltă aici având cele mai bune condiții.

Astfel, se poate vorbi despre întinsele suprafețe pe care crește murul, un arbust cu fructe foarte mari, de culoare neagră, care au un gust și o aromă deosebită.

Pe aceste dealuri crește foarte bine și zmeura sălbatică, cu fructul ei mare și frumos colorat, care se află în ziua de luni, în coșurile ce aduc bunătați de vânzare la piața din Gurahonț.

Pe aceste suprafețe veneau în grupuri la cules, tineretul din sat pentru că pe vremea aceea, fabrica avea posibilitate să prelucreze repede aceste fructe perisabile.

Culesul fructelor de pădure reprezenta o sursă de venit, pentru că ele erau vândute la fabrică, pentru prelucrare imediată.

Podoaba foliară a acestor arbori seculari, care se îngălbenea și cădea la pământ odată cu venirea toamnei, după putrezire intră în rețeta pământurilor ce puteau fi utilizate în grădinărie și la cultivarea florilor de apartament.

Pădurile de pe aceste dealuri din jurul Gurahonțului adăposteau și o faună bogată în animale ce pot fi vâdate, atunci când se pare să au depășit un minim de supraviețuire.

De felul în care se dezvoltă această faună sălbatică se ocupă membrii Ocolului Silvic și cei ai Asociației vânătorilor și pescarilor.

În timpul iernii, hrănitorele construite special, depozitează hrană pentru aceste animale, care își procură mai greu hrana în condițiile unor zăpezi abundente.

În pâraiele cu un debit mai mare, viețuiesc o serie de specii de pește care au o carne delicoasă ce face multă plăcere celui care îi pescuiește.

Dintre aceste specii, cel mai valoros este păstrăvul, unul dintre peștii care iubește foarte mult apele reci și cristaline ce se găsesc pe aceste areale.

În rândurile de mai sus am încercat o trecere în revistă a unor beneficii pe care omul le poate avea de pe aceste areale pe care le-a moștenit din străbuni și care în ultimul timp sunt amenințate cu dispariția prin scăderea utilității lor.

Generațiile actuale vor înlocui treptat populația de azi a Gurahonțului, populație care a trăit într-o vreme și de pe urma acestor areale utilizate rațional de toată comunitatea.

Cei ce vin, nu vor mai fi obligați să își producă cele necesare traiului de zi cu zi atâta timp cât supermarketurile le pune pe masă chiar și mâncarea, gata preparată.

De aceea, multe din îndeletnicirile cu care se ocupau locuitorii de la sate, au început să dispară și ele, ajungând să fie inutile. Creșterea animalelor mari și mici, agricultura, legumicultura, pomicultura și alte preocupări de natura aceasta, vor fi preluate de marile întreprinderi și concerne, care au tendința de a acapara tot ce mișcă în țara noastră.

Aceste microareale care au fost utile cândva, își vor pierde importanța lor și cu timpul vor dispărea sau vor fi folosite pentru alte scopuri.

Volumul acesta, care după tipărire sperăm să ajungă în cele mai mari biblioteci naționale, își propune să înregistreze și să stabilească poziția și de-

numirea lor pe unele hărți existente în momentul de față, spre a rămâne ca amintire generațiilor tinere care acum nu le mai trebuie nimic, în afară bani.

Trăim cu speranța că peste vreme își vor aduce aminte de aceste areale și poate curiozitatea îi va face să caute bibliografie în acest sens.

Fără pretenția că am epuizat tot ce se poate spune și ce se știe despre aceste areale, ne dăm silința să scoatem la lumină un volum de însemnări pe care le-am obținut în urma discuției cu puțini bătrâni nonagenari pe care i-am mai prins în viață.

Fotografiile care însoțesc textul nu sunt făcute în mod special, ele fiind împrumutate pentru a ilustra în mică măsură ceea ce am dorit să se păstreze de-a lungul timpului. Prezența unor persoane în aceste fotografii nu are nici o importanță, ele fiind făcute de multă vreme.

Personajele descrise în acest volum au fost luate aleator, fără vreun scop în sine, numai acela că ele au reprezentat ceva printre locuitorii care pot fi numiți gurahonțeni adevărați.

În partea a doua a volumului sunt prezentate arealele despre care se știe că au existat și că mai există și acum.

Pe hărțile atașate textului s-a încercat stabilirea poziției fiecărui areal, cu un număr de ordine, care este explicat în legenda ce însoțește fiecare exponat.

PARTEA A DOUA

În partea a doua a acestui volum încercăm să prezentăm marea majoritate a arealelor din jurul Gurahonțului, care au avut și continuă să aibe o importanță deosebită pentru cetățenii acestei localități.

Pe lângă fotografii, de aici încolo vor apărea o serie de hărți pe care va fi notat fiecare areal pe locul în care se găsește acum.

Micile diferențe care pot apărea între locul actual al arealului și locul însemnat pe hartă, se datorește, uneori și imperfecțiunilor care apar pe aceste hărți.

Ordinea în care sunt prezentate arealele este aleatorie și totuși, de multe ori se pot genera discuții legate de acest fapt, peste care putem să trecem, rămânând în esență numai ceea ce interesează în mod practic.

Trebuie spus de la început că în tabelele care însumează arealele din harta respectivă, de multe ori sunt însemnate, dar nu se găsesc pe hărți datorită dimensiunilor reduse a acestora, așa că aceste areale rămân înscrise dar nu sunt explicate în privința originii lor.

Uneori denumirile acestor areale sunt duble, însemnând același lucru având în vedere faptul că populația locală utilizează ambele denumiri,

TABEL 1
AREALELE PREZENTATE ÎN HARTA NR.1/8577/1969

1.1	La Broaște (La Baltă)
1.2	La Zăvoiul Mare + Zăvoiul Mic (vezi harta nr.)
1.3	Hada lui Cozma
1.4	Peste Criș
1.5	La Ovese
1.6	La Greguș
1.7	Pescăria Haiduc Ștefan - proprietate particulară
1.8	Pășunea Iosășelului
1.9	Valea Mustești
1.10	Hada
1.11	La Hăduță
1.12	La Bonțan
1.13	Pavel Mihiț, Baștinașul de trei generații

LA BALTĂ (LA BROAȘTE)

Pe partea dreaptă a drumului ce duce de la Gurahonț spre comuna Brazi și apoi de acolo spre Julița, în dreptul satului Honțișor ce se află pe partea stângă a drumului, în sensul de mers al acestuia, se află un areal de pământ denumit La Baltă.

Curbele de nivel stabilite de Institutul de Geodezie au valori de 173,0; - 177,0; - 174,4; 178,5 față de nivelul mării, valori care sunt prezentate pe harta nr. 11695, la scara de 1:5000.

Este un teren pe care poate foarte ușor să băltească apa. Deși curge prin apropiere Valea Zeldișului, aceasta nu influențează cantitatea de apă pentru că se află dincolo de drumul spre comuna Brazi.

Atât timp cât pe pământul acesta băltea apa, se crease un fel de rai al broaștelor, al căror orăcăit se auzea uneori chiar până în sat.

Datorită acestui fapt, arealul se mai numea și „La Broaște”.

Sursa de apă care menține balta este singurul izvor care curge dintr-un areal vecin, numit La Greguș.

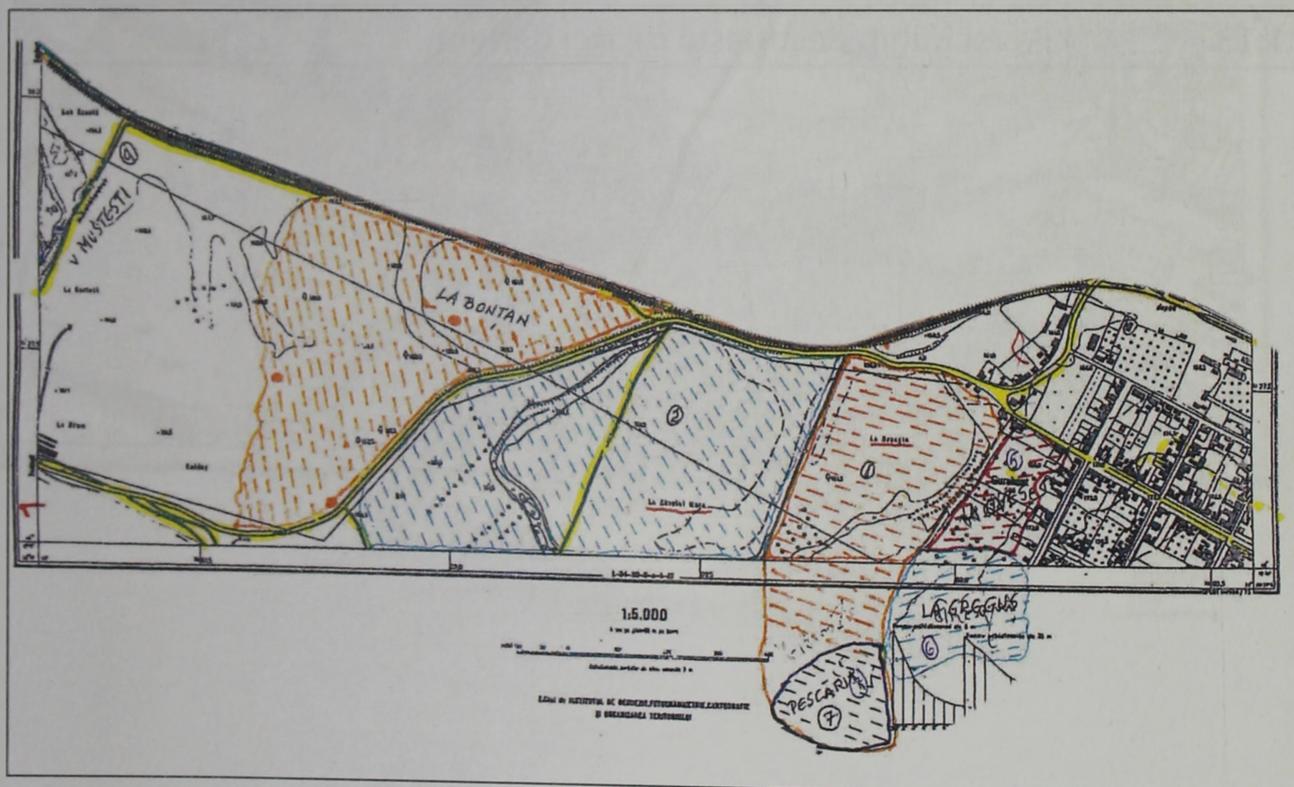

Figura 2. Detaliu din harta cu numărul 1/8577/1969

Proprietarul acestui teren a făcut aici o pescărie care are foarte mult pește, mai ales că acest izvor care alimentează balta, nu seacă niciodată.

Bogăția în pește a amenajării respective, a făcut ca aici să se construiască un adăpost unde să poată sta paznicul pescăriei, care este însăși proprietarul acestui pământ, cetățeanul Haiduc Ștefan.

Înainte de a face această pescărie, pe pământul respectiv se manifesta un fenomen interesant.

Tot pământul din această zonă avea unele mișcări asemănătoare cu tremurul unui animal care îi este foarte frică de ceva.

Atunci când vreo vită intra în acea zonă, se afunda încet în smârcul din baltă și nu mai putea ieși de acolo, parcă o trăgea în jos o mână nevăzută.

Vita putea fi scoasă de acolo numai cu ajutorul pălimarelor și al frânghiilor, cu care o legau și apoi o trăgeau afară.

De când s-a făcut pescăria, acest fenomen nu se mai manifestă sub nici o formă. De altfel, a dispărut întreaga mlaștină datorită operațiunilor de asanare.

Au mai rămas mici ochiuri de apă și toată pescăria unde broaștele își desăvârșesc ciclul lor de dezvoltare.

Hâtru cum este de felul său, Ghiță Valea spune că de câte ori este vorba de această baltă, îi vin în minte luptele lui Ștefan cel Mare cu turcii.

LA ZĂVOI

MAI PRECIS, LA CELE DOUĂ ZĂVOAIE

Zăvoiul este o porțiune de teren, care a fost pe vremuri inundabilă, dar acum nu se mai produce acest fenomen datorită îndiguirilor făcute și mai ales faptului, că Crișul Alb, în ultima vreme nu mai are puterea pe care o avea înainte, de a ieși din matca sa în anotimpul de primăvară.

Pe acest areal se dezvoltă o păducice, la umbra căreia există o floră și o faună caracteristică.

După cum spunea și colaboratorul meu, prietenul Mihiț Pavel, la Gurahonț există două feluri de zăvoaie:

- Zăvoiul mic (nr. de ordine 8 din harta numărul 8632), care este cuprins între țarina numită la Pietrari și liziera pădurii de la Poieni.

Oamenii care dețin pământul la Zăvoiul mic, îl folosesc în mod special pentru cultura cerealelor. Este un pământ foarte bun pentru agricultură.

- Zăvoiul mare (nr. de ordine 2 din harta 8577) este cuprins între țarina de La Bonțan. (nr. de ordine din harta nr. 12 din harta 8577) și Țarina de la Broaște.

La rândul său, La Bonțan este cuprins între arealul La Broaște (nr. de ordine 1 din harta nr. 8577), hotarul Bonțeștiului, la linia ferată (așa îi spune căpătului aceluia) și până la șosea.

Nu are altă importanță economică, decât producția agricolă.

Imaginea cartografică a acestor două microareale, se obține alăturându-se cele două hărți care au numerele 8632 și 8577.

Despărțirea dintre cele două areale se produce în zona în care Crișul face o buclă mai mare împreună cu calea ferată, înainte de a intra pe la cabină, în stația CFR.

Curba de nivel pe parcursul celor două areale variază între -166,5 și 168,6 față de nivelul mării.

Pe vremuri, cu mult timp înainte, Crișul Alb obișnuia să își iasă din matcă și persista să stea un timp îndelungat pe aceste fâșii de pământ, ceea ce a dus la modificarea florei și faunei pe aceste areale. Dar și mai benefic era faptul că prin stagnare se producea o sedimentare a aluviunilor purtate de ape și astfel, pământul se îmbogățea devenind mai fertil.

Încet, încet, Apele Crișului alb și-au rărit inundațiile, nemai având puterea să depășească malurile și să se reverse.

Toate acestea datorită muncii depuse pentru regularizarea cursului acestui râu la trecerea prin satul Gurahonț.

Fiind cel mai bun teren agricol din hotarul satului Iosășel, țărani din acest sat au cumpărat suprafețe însemnate de la marele proprietar de pământ evreu Polacsek, când și acesta era în pragul falimentului.

În partea de vest, acest areal se îndreaptă spre satul Bonțești
Zăvoiul a avut cam aceeași soartă ca și arealul denumit Hada.

HADA + HADA LUI COZMA AMERICANUL

Așa cum o descrie Pavel Mihiț, Hada este o porțiune de țarină, care se întinde în cele patru zări, după cum urmează:

- La nord este mărginită de râul Crișul Alb;
- La sud se mărginește cu calea ferată;
- La est se mărginește cu satul Gurahonț;
- La vest se mărginește cu satul Bonțești.

Hada este un teren agricol foarte fertil, mai bun decât cel din pustă și din pruniște pentru că este și nisipos.

Din când în când mai iese și Crișul Alb, care aducând cu el aluviuni, pământul devine și mai roditor.

Fiind o porțiune de areal înconjurată de Crișul Alb, primește aluviunile aduse de Crișul Alb, care se descarcă automat printr-o inundație, de aceea se numește hadă.

În ultimul timp însă, Crișul Alb nu mai poate ieși din „vagonul de dormit” în care se scaldă, pentru că nu mai are debit mare și astfel, nu mai crește așa de mult.

Un alt stil de orientare pentru a găsi hada, ni l-a dat tot Pavel Mihiț. Acesta spune:

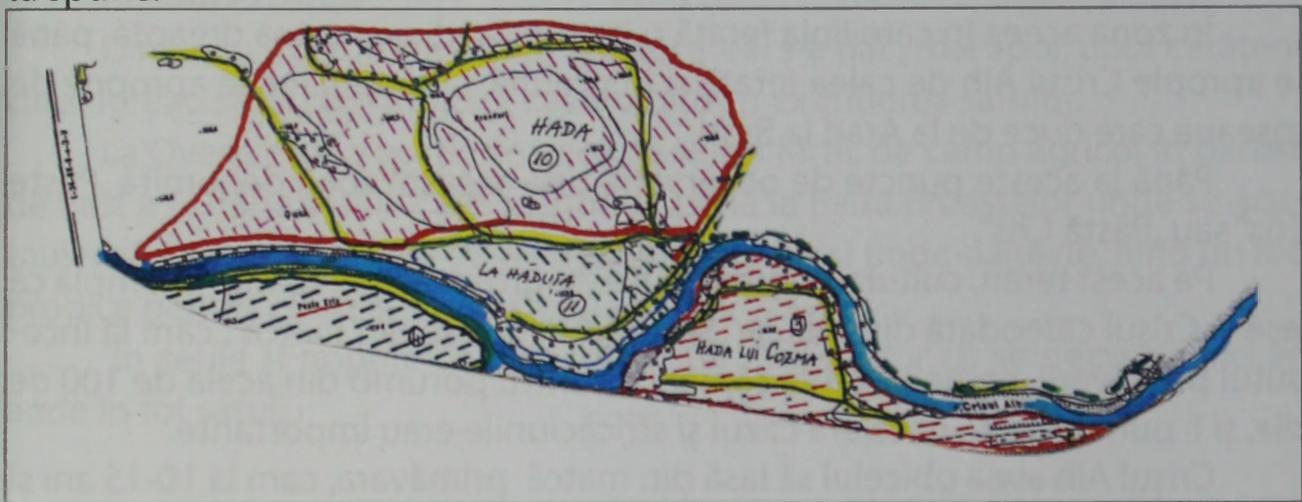

Figura 3. Detaliu din harta cu numărul 1/8577/1969

- Este cum mergi către Bonțești, acolo unde este podul acela, peste care șoseaua face la stânga. Calea ferată merge înainte, treci peste calea ferată și acolo tot terenul acela unde au trecut linia, până aproape de jumătate, până la Bonțești este hada.

Aici cum vine trenul, face o curbă și ajunge lângă drum. Și merge tot pe lângă drum, până se desparte drumul de el.

Aici este o hăduță, acolo unde a avut familia Tenczler vreo trei hectare de pământ.

După hăduță, jumătate de teren până spre Bonțești, acolo este hada.

Pământul de la hadă a fost a lui Cozma americanul. Toată familia Cozma a murit și a rămas singur strănepotul lui, popa din Gurahonț ?.

Hada a avut și ea o stare de strămutare pentru că cei ce au cumpărat erau într-o stare mai fericită decât omul nostru.

Proprietarul acestui pământ era Dr. Boroș Benniamin, care fiind într-o stare financiară apropiată de faliment, a început să vândă tot pământul din Pustă.

Pământul a fost cumpărat de plugarii din Gurahonț. Astfel, s-a vândut și hada, un teren inundabil, care până la urmă devenea arabil.

Aici este vorba și de Hada lui Cozma Americanul care a venit din Statele Unite și a cumpărat acest teren pe care a făcut agricultură.

PĂSTĂ CRIȘ

Peste Criș este un areal foarte important pentru Gurahonțeni deoarece este un pământ foarte bun pentru agricultură.

Se zice că este acolo, cum treci podul de fier de la calea ferată.

În zona aceea în care linia ferată o ia spre Brad, pe partea dreaptă, până se apropie Crișul Alb de calea ferată și împreună, la rândul lor se apropie de șoseaua care duce de la Arad la Brad.

Până la aceste puncte de observație ține această zonă denumită „Peste Criș” sau „Păstă Criș”.

Pe acest teren, cultura porumbului este grozavă. Aici se mai întâmplă că iese și Crișul câteodată din matcă. Și cum Crișul iese din matcă, cam la începutul primăverii, oamenii caută sămânță pentru porumb din acela de 100 de zile, și îl pun din nou, dacă era cazul și stricăciunile erau importante.

Crișul Alb avea obiceiul să iasă din matcă primăvara, cam la 10-15 ani și făcea ravagii prin lanurile de porumb.

În ce privește așezarea acestei zona, ea este cuprinsă între Crișul Alb și linia ferată Arad-Brad, de la podul rutier de peste Criș și până în dreptul Dealului Baltelui.

A fost și este o țarină ușor cultivabilă și cu rezultate bune la recoltare.

Zona respectivă apare figurată în cele trei hărți pe care le-am avut la dispoziție, hărți editate de Institutul de Geodezie, sub numărul 8577, 8632, 8594, executate la scara de 1:5000.

În aceste hărți, arealul „Peste Criș”, apare ca și o insulă înconjurată pe de o parte de calea ferată Arad-Brad și pe de altă parte de cursul de apă al Crișului Alb.

Curbele de nivel au ca valori -158,6; -151,5; și 181,5 față de nivelul mării.

LA OVESE

Este arealul ce se află în partea stângă, cum mergi de La Greguș spre partea de vest a satului și se întinde până la șoseaua care duce de la Arad la Brad.

Aici, La Ovese, pe vremea grofului Boroș Benny, acesta a dat unor oameni meritoși, numai băștinași din Gurahonț, câte o bucată de pământ de bună calitate în suprafață de 25 de ari.

Pe acest areal numai băștinașii din Gurahonț aveau câte o suprafață de pământ, fără excepție.

O mare parte din suprafața acestui areal s-a dat, mai apoi, unor cetățeni care doreau să își construiască case, odată cu extinderea satului.

La Ovese este o porțiune mică de teren fertil, de câmp agricol în partea de vest a Gurahonțului, care se întinde până la Balta Broaștelor unde se acumulează apa ce se scurge de pe dealurile din jur și unde bălțește, fiind un loc propice pentru creșterea broaștelor.

În serile și nopțile de vară, orăcăitul broaștelor ce se dezvoltă aici se aude în tot satul.

LA GREGUȘ

Acest areal este o pajiște în suprafață de 3-4 hectare, mărginită la nord de arealul La Ovese, la sud de țarina numită Pământul din Pustă, la vest de arealul La Broaște și la este de marginea satului Gurahonț.

Din vremurile mai vechi, de când a apărut treieratul grâului cu ajutorul batozei, se obișnuia să se aducă aici și să se pună în stare de funcționare, batoza.

Alături de batoză se așeza locomobila, care prin volantul ei asigură mișcarea pieselor componente ale batozei.

Între batoză și locomobilă se desfășura o curea lată prin care se transmitea mișcarea spre batoză.

Pe părțile laterale ale batozei, oamenii aranjau stogurile din snopi de grâu care urmau să fie treierați. Tot aici se depozita, temporar, paie și pleava rezultate după treier, pe care oamenii le transportau apoi acasă.

În vremea aceea, majoritatea copiilor de școală erau membrii ai organizației de pionieri.

În această situație, erau obligați să participe la acțiunea de strângere a spicelor de grâu rămase pe ogor după recoltarea produselor.

Când s-au strâns în jur de 10 saci cu spice de grâu, au fost duse la batoză unde s-au treierat. După ce s-au curățat toate urloaiile de la batoză, în sacul pionierilor s-au adunat vreo 12 kilograme de grâu.

Grâul a fost predat imediat delegatului care prelua cantitățile ce reprezentau cota obligatorie dată de fiecare țăran care a treierat.

Cu această ocazie, în pauza de masă, pionierii au prezentat un mic program artistic pentru muncitorii care deserveau batoza.

În momentul de față La Greguș a fost mutată piața de vite și de alte produse casnice, cu tarabele pe care se înșiră îmbrăcăminte și alte produse alimentare.

Cât este Gregușul de mare, dacă te duci luna acolo, întâlnești o lume pestriță, care vinde și cumpără te miri ce.

Piața a fost mutată aici, după cum spun gurile rele, pentru ca în felul acesta să nu existe obligația de a retroceda acest pământ la cei care l-au deținut anterior.

Din păcate, acum în Gurahonț nu mai există decât aproximativ 10 vaci cu lapte, față de cele 600-800 de animale mari existente înainte de cel de al Doilea Război Mondial.

Acest areal, până în anul 1931, a fost folosit ca și baie (groapă) de unde se scotea lutul pentru fabrica de ciment care funcționa la Gurahonț.

PĂȘUNEA IOSĂȘELULUI

Ca și întindere este una dintre cele mai mari pășuni care se găsesc cu fața spre defileul de intrare pe șoseaua ce duce la Zimbru.

Pășunea începe din dreptul unui al areal care este înconjurat de apele Crișului Alb și calea ferată Arad – Brad, areal ce se numește „Hada lui Cozma americanul”.

Când ajunge la podul de peste Crișul Alb se îngustează și este înlocuită de drumurile comunale care merg și ele spre Iosaș, Pescari și Iosășel.

Apoi când depășește podul rutier din nou se lărgiște și o ia direct în sus, pe marginea satului.

Pe Harta Nr. 8577 este însemnată cu o linie ceva mai groasă, întreruptă, de culoare verde, iar ca indicativ de însemnare are numărul 8, înconjurat de un inel care ar putea fi metalic.

Figura 4. Detaliu din harta cu numărul 1/8577/1969

În vremurile mai bune această pășune avea importanța sa, mai ales că într-un punct anumit este o fântână din care se poate bea apă, apoi animalele zăcătoresc pe sub pomii de pe malul Crișului.

Caracteristic pentru această pășune era comuniunea care se forma între vacile, majoritatea Simmenthal și „vacile cele negre”, adică bivolițele.

Curbele de nivel trasate pe hartă au valori cuprinse între – 161,8, în partea de sud a pășunii și 280,0 în partea de nord a pășunii.

Este un areal care oferă toate condițiile pentru un pășunat de calitate.

VALEA MUSTEȘTIULUI

Valea Musteștiului este o sursă important de apă pentru cetățenii acestui sat.

După ce adună apa de ploaie de pe versanții dealurilor, își continuă cursul prin apropiere de sat, apoi se depărtează de acesta, și împarte zona agricolă a Musteștiului în două părți distinct.

Se îndreaptă apoi spre Bonțești, și ocolește acest sat pe la marginea lui, apoi își continuă drumul, trece pe sub podețul de cale ferată și apoi se varsă în Crișul Alb.

Are un debit semnificativ, dar nu curge cu putere mare, nu este vijelios, de aceea nu face stricăciuni mari.

Este reprezentat pe harta cu numărul 8577, sub numărul de cod 9.

Importanță deosebită a avut-o pentru moara de apă, pentru care a furnizat agentul motrice, care făcea moara să macine.

În mod special este vizitată de vitele ce au păsunat până la orele 12 și acum sătule, se adapă și se îndreaptă spre zăcatoare.

Figura 5. Detaliu din harta cu numărul 1/8577/1969

LA BONȚAN

Este un areal foarte bun pentru agricultură, care se poate lucra ușor, dar nu este așa de bun ca și cel de La Zăvoiul Larg.

Se întinde de La Zăvoiul Larg până la pădurea de La Luncă.

PAVEL MIHIȚ – BĂȘTINAȘUL DE 3 GENERAȚII

„Sunt grei bătrânii de pornit, dar de-i pornești, sunt greu de-oprit”. Aceste versuri dintr-o cunoscută poezie a lui Coșbuc se potrivește foarte bine în ce privește persoana unui gurahonțean, băștinaș de trei generații pe aceste locuri și care se numește Pavel Mihiț.

Datorită acestui fapt a umblat în toate împrejurimile satului Gurahonț, fie câmpie, fie podiș, fie dealuri.

Datorită acestui fapt cunoaște majoritatea arealelor din raza Gurahonț. Să-l lăsăm să ne povestească cu cuvintele lui, ceea ce își mai aduce aminte:

- Fiecare loc pe care îl cunosc este legat de o activitate pe care am depus-o, în timpul vieții, în special în perioada tinereții.

Pentru că fiind copil de țăran, aveam cai, aveam vaci și trebuia să le scot la pășune. În perioada vacanțelor de primăvară și de vară, vacanța mare, eu eram însărcinat să mă duc cu vacile la păscut.

Și mergând cu vacile la păscut, cunoșteam toate dealurile din jurul Gurahonțului.

Foto 3. Mihaiț Pavel

Aveam noi o vacă, atunci avea bunicu după tată, Mihaiț Ioan, avea câte 6 vaci, că a avut familie mare cu câte 8 sau 10 copii, și 12 membrii în familie.

Spunea tata, când cocea mama lui, în cuptorul făcut de fiecare, acesta avea o ușă pe unde se scoteau pâinile cu lopata din cuptor.

Pâinile se făceau așa de mari că abia le puteai scoate din cuptor cu lopata. Noi am fost așa de mulți la masă că mama sau tata, tăiau o pâine felii, o pâine întreagă din aceea de 4 kilograme și nu mai rămânea o felie măcar.

Erau 8-10 mâncători la masă și fiind atâția membrii în familie, trebuiau să țină și vaci și cai și boi.

Revenind la ceea ce a spus bunicul meu că ar vinde o pereche de boi numai să se facă liceu în Gurahonț a putut să vadă cu ochii lui ceea ce și-a dorit.

Avea câte două perechi de boi, adică, boii bătrâni de 6-7 ani și juncii care erau de 2-3 ani. Pe cei bătrâni îi vindeau și cu banii ori mai cumpărau pământ, ori își plăteau impozitele și taxele la Primărie și necesitățile casei.

Așa au ținut țărani animale multe că acesta era venitul lor.

Atunci când le scoteam la păscut ajungeam la câte 10 bucăți de marve. Ca să ne fie mai ușor ne ortăceam: Ghiță Valea, Tripa Ionel, un coleg de-a lui Valea și unul de la Hoțișor care era slugă la Gurahonț. Aveam astfel, până la 20 de vaci. Mergeam câte trei-patru cu ele pe deal.

Le aranjam unde era iarba mai bună și pe când se încălzea, le băgam la apă și să zăcătorescă. Adică, să se odihnească și să rumege.

Țin minte că ne duceam cu vitele la Poieni, acolo unde în mijlocul pădurii se aflau trei poieni. Aicea oamenii au făcut 3 vălaie. Se capta apa în ele și atunci când noi veneam pe la 11,30, vacile se adăpau și se culcau până pe la ora 16, apoi le scoteam iar la păscut.

În perioada asta noi mâncam. Frigeam clisă pe frigare. Puneam o ceapă în frigare, apoi clisa și în vârful frigării o altă ceapă. Cepele se frigeau ca și în unsoare.

După ce mâncam, ne jucam de-a prinsa, pe sus, prin copacii tineri.

V-am mai povestit eu și cred că ai și scris cum este jocul acesta prin copaci. Pantalonii între picioare erau toți ruși. Acasă, mama mă lua la întrebări:

- Tolvai, Doamne, ce făcuși cu nădragii ? Nu mai ține o păreche de nădragi buni pe tine. Rupeam pantalonii pe acolo prin pomi.

Asta era viața de tânăr când eram la școală. Vara și în vacanța de primăvară, mergeam cu vacile de care aveam grijă.

Sau venea tata de la lucru cu căruța și spunea să iau caii și să îi duc la pășune. Mă suiam pe ei călare și mergeam de treceam podul ăsta de lângă Camera Agricolă. Treceam peste vale și la poalele Copăcelului, îi împiedecam și ei se duceau până sus, pe vârful Copăcelului. Seara mergeam după ei și îi aduceam iar acasă.

Deci, am fost întrebuințat ca membru de familie cu lucrurile pe care le puteam face, eu ca și copil.

Fratelui meu nu prea i-a plăcut cu animalele, el mai mult cu cartea și a scris poeziile acelea.

O altă cunoaștere a teritoriului este când vorbesc despre Răcurele.

Răcurelele, după ce am fost cu tata după lemne, s-a tăiat pădurea și acolo și crește acum un desiș mai mic. Jos crește iarbă și între iarbă răsar frăguțele.

Luam câte un fir de iarbă, îl smulgeam de la jumătate și înșiram frăguțele pe el și așa le duceam acasă. Culegeam și în coșulețe mici făcute din coajă de mesteacăn.

Asta era importanța pădurii din arealul Răcurele.

La Gruiu ne urcam pe la Valea Rea până în vârf și atunci se mergea pe vârful dealului ca și pe un drum de țară, până la Lac, unde culegeam castane (comestibile).

În drumul nostru către lac întâlneam bolovanul de la Zălăstruc. Acolo făceam un popas, ne suiam pe el și vedeam tot plaiul acesta cu Pescari, losăș, losășel, se vedeau ca îi în palmă. O priveliște foarte frumoasă.

Și de acolo mai mergeam vreo doi kilometri și ajungeam până la Lac, la vreo 6 kilometri.

Dar noi nu simțeam. Mergeam, fugeam, săream și apoi povesteam.

Și la ghestine mergeam și care era mai mare, se suia în castan și cu o rudă scurtă scutura și ele cădeau. Cu ajutorul unei pietre le desfăceam coaja de pe ele. Și cu opinca se putea da jos coaja lor spinoasă. La băgam în straiță și plecam acasă.

Asta era însemnătatea Lacului.

De la Lac dacă mai mergeai vreo doi kilometri era altă plantație de castani căreie i se spune La Văritic. Castanele erau bune, dar erau prea departe de Gurahonț.

De asta spun că sunt unele teritorii care au însemnătatea lor în privința populației în general și în special al copiilor. Copiii se duceau după castane mai mult.

Aceasta a fost perioada când am fost tânăr, la școală.

După ce am terminat 7 clase, am intrat ca ucenic timp de 3 ani și am ieșit ca lucrător de la tata lui Tibi Crișan, de la Petru Crișan, pe urmă am intrat în servicii.

În meseria de croitor a început să se facă cooperative meșteșugărești și eu mai aveam un an până să merg cătană și nu m-am mai implicat cu cooperative.

M-am angajat la Librărie și m-au trimis la un curs de librari la Brașov, timp de 3 luni, pentru calificare. Acolo au fost și oameni mai în vârstă, care nu erau așa pregătiți. Într-o dimineață m-au chemat și m-au trimis de acolo la un curs de calificare.

Am lucrat un an de zile în librărie și pe urmă am plecat la armată.

În toamnă când m-am dus la recrutare, mi s-a dat înapoi fișa urmând să mă duc la Batalionul de Construcții.

Eu eram UTC-ist, iar fratele era membru în Comitetul Raional UTC. Când a auzit că nu mă ia la armată și mă duce la construcții, am mers împreună la Primul Secretar de Partid pe zona Gurahonț, Tov. Mârlea

Cu el împreună ne-am dus la Comisariatul Militar, s-a dus discuția respectivă și mi s-a dat fișa. Noaptea urma să plec la o unitate de Securitate.

Necazul acesta cu plecarea la armată s-a întâmplat din cauza unei asistente care venise la Spitalul Raional și de care se agățase și un ofițer de securitate.

Când tinerii se duceau la bal se ortăceau ca să își păzească prietenele să nu intre care pe fir. Mergeau împreună, Pavel, Jiva, Ghiță Valea, Micoci Bujor și alții și nu lăsau pe cei străini să danseze cu fetele lor.

După ce am venit din armată, m-am căsătorit, am plecat la servicii, la Cooperativa Meșteșugărească Sebiș, Secția Gurahonț, unde se muncea mult dar nu se prea câștiga.

O perioadă am lucrat ca recepționar la Fabrica de Marmeladă, dar nu am stat prea mult pentru că se făceau lucruri nesănătoase și mie nu mi-a plăcut.

Și așa am ajuns la pensie, stau acasă și îngrijesc de nepoți, dar mai dispar câte odată de nu mă găsește nimeni.

Atunci să faceți bine să mă căutați la Clubul de la Primărie unde joc rommy până cad sub masă.

8594.

Figura 6. Harta cu numărul 2/8594/1952

AREALELE PREZENTATE ÎN HARTA NR. 2/8594/1952

2.1	Măgura La Scări. La Scărițe
2.2	La Plopăt
2.3	Valea Cremenoasei
2.4	Dealul Boilor
2.5	Stenii Baltelui
2.6	Măgura Baltelui
2.7	Cătunul Baltele
2.8	La Stație
2.9	La Cot
2.10	Iosășel - Stradă principală în Gurahonț
2.11	La Locul Târgului (vechi)
2.12	Valea Zimbrului
2.13	Peste Crișul Alb (la stânga)
2.14	Peste Crișul Alb (la dreapta)
2.15	Parohia – Teren Agricol
2.16	Cimitirul Evreiesc
2.17	La Groful Deker
2.18	Arealul Boroș Benny
2.19	Arealul Arboretele
2.20	Rezervația Botanică Baltele - Gurahonț
2.21	Dealul La Goruni (tratată la harta nr. 4)

MĂGURA LA SCĂRI

Măgura La Scări face parte din hotarul fostului cătun Baltele.

Mergând de la Poieni în sus ajungi la hotarul Baltelui și aici, în partea stângă urmează arealul care poartă numele de „Măgura La Scări”.

Acest areal face parte din masivul stâncos al Dealului Baltelor.

În locul acela sunt niște stânci care s-au așezat una peste alta dând aspectul de scări, de unde vine și denumirea acestui areal.

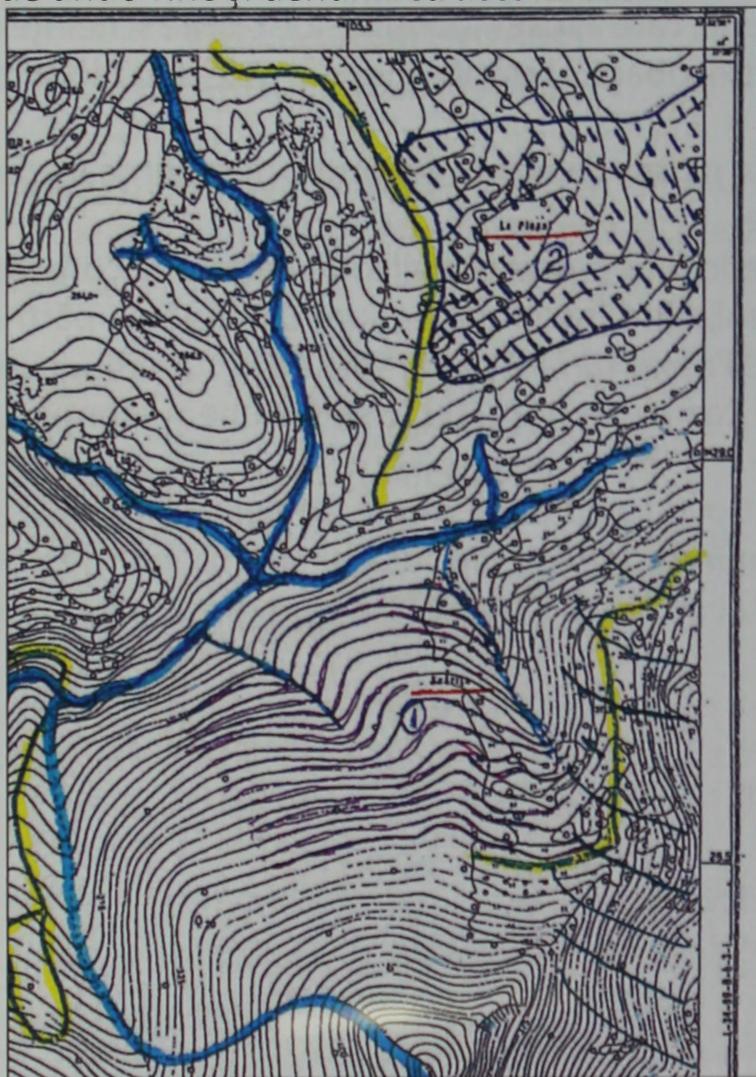

Figura 7. Detaliu din harta cu numărul 2/8594/1952

Acest teritoriu stâncos este reprezentat în harta nr.8594, editată de Institutul de Geodezie la scara de 1: 5000, de unde 1 cm. pe plan, face cât 50 de metri pe teren.

Zona La Scărițe este notată pe harta de mai sus, în careul cu cotația pe verticală de 28,5 – 29,0.

În timp ce ultimele case locuite din Baltele se găsesc la cota de nivel de 169,0 – 169,5 la ultimele scărițe această cotă avea valoarea de 309,5 -313,0

Arealul respectiv nu are nici o valoare utilitară, numai felul în care s-a încheiat procesul orografic, dând acel aspect interesant, de unde i se trage și numele.

AREALUL LA PLOPĂT

Arealul La Plopăt reprezintă o suprafață de circa 300 iugăre cadastrale de pădure și pășune, care a fost motivul de discordie și neînțelegeri, începând din anul 1783, între iobagii și stăpânii lor din cele două localități vecine, Iosășel și Guravăii.

Se întinde în partea de nord a hotarului gurahonțean, dincolo de arealul Măgura la Scărițe.

Având în vedere că procesul civil între cele două comunități a durat mai mult de loo de ani, fiind însoțit de acțiuni din ambele părți ce s-au lăsat cu vărsare de sânge și morți rămași pe câmpul de luptă, am socotit că importanța istorică a acestui caz, ne îndreptățește să supunem atenției și soarta acestui areal.

Aceste controverse au ținut vreme de decenii, până la anul 1848, când a încetat iobăgia, între iobagii din Iosășel și stăpânul de pământ, neamțul Kozma și iobagii acestuia din Guravăii, cu privire la hotarul dintre cele două sate vecine.

Multă vreme diferendul dintre cele doua sate vecine avusese caracterul limitării de hotar de Țară, între Ardealul propriu și Ungaria, deoarece Iosășelul aparținea județului unguresc Arad, iar Gura-văii aparținea județului ardelean Zărand.

Certurile pentru linia de hotar dintre Ungaria și Ardeal se ținneau lanț de mult timp, provocate de trecerea Ardealului sub stăpânirea habsburgică, când paza grănicerească dintre cele două țări a fost sistată.

În această situație, oamenii din cele două comune acționau însușindu-ți în mod fraudulos, lemne din teritoriul aflat în discordie.

În felul acesta s-a ajuns până la Cancelaria de la Viena, care a hotărât să se formeze o comisie cu reprezentanți de la ambele părți, comisie ce trebuia să analizeze situația și să decidă începerea unui proces civil, care să rezolve pentru viitor, datele problemei.

Comisia instituită au cerut tuturor celor care au asemenea probleme să se anunțe pentru a fi luați și invitați la discuții ulterioare.

Datele întocmite la fața locului de către comisia respectivă au fost date dispărute, pierdute sau nu se știe.

Revoluția franceză era în toi și Împăratul Austriei având o atitudine ostilă față de ea, a aderat la ideile acesteia și astfel nu avea timp să rezolve treburile împărăției.

Organele administrative se ocupau cu recrutarea tinerilor pentru armată și nu avea timp să se ocupe de rezolvarea problemelor de graniță.

Arealul Plopăt este prins în Harta nr. 8594, în colțul din dreapta, sus și are indicativul nr. 2 pentru a fi găsit mai ușor

VALEA CREMENOASEI PÂRÂUL CREMENOASEI

Curba pe care o face șoseaua Arad – Brad, în dreptul podului de cale ferată, este locul unde se varsă apa acestui pârâu care își are vadul între Dealul Boilor și Dealul Baltelui.

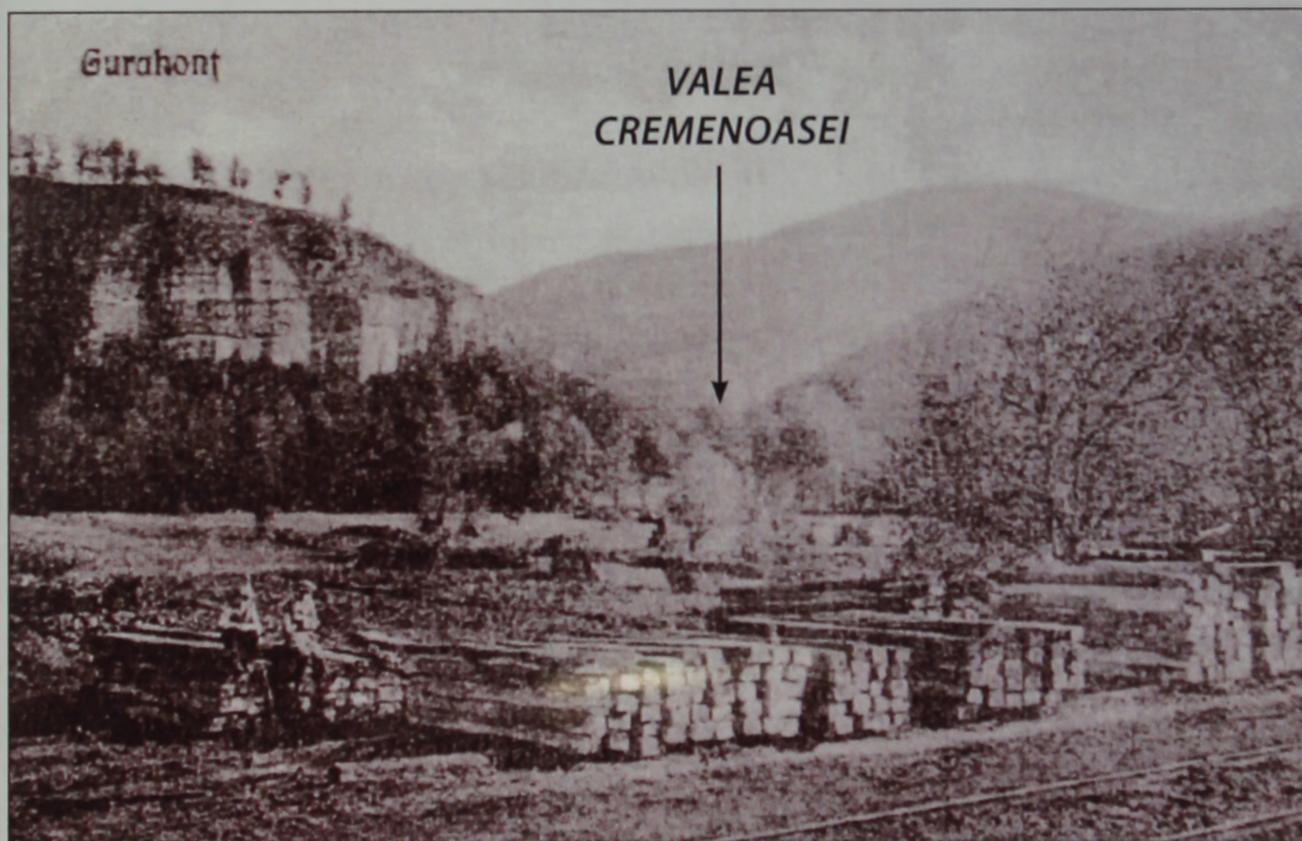

Foto 4. Vedere la intrarea în Valea Cremenoasei

Este o vale foarte bogată în cremene, de unde i se trage și numele.

Această vale a constituit mai demult o preocupare pentru învățătorul Creța Ioan de la Școala din Iosășel, care împreună cu elevii săi a explorat mai

în adâncime valea și a găsit o serie de unelte din cremene și din piatră de pe vremea neoliticului.

Istoricii maghiari în lucrările lor îl pomenesc pe învățătorul Creța și pe elevii lui de la școală, care mergeau cu sacii și adunau piese din acestea de cremene.

Toate aceste obiecte de pe Valea Cremenoasei se găsesc prin muzeele din marile și micile orașe cum ar fi Arad, Oradea, Cluj, Lipova, donate de către învățătorul Creța și elevii lui, care le-au adunat.

Pentru această activitate, învățătorul Creța de la Iosășel a fost denumit „Omul de cremene”.

În unele scrieri de specialitate se pomenește de Stațiunea paleolitică Iosășel-Gurahonț, în care prin anii 1925, arheologul Matei Roșca de la Cluj, a executat săpături arheologice, cu rezultate foarte bune (1).

Locul ales pentru astfel de lucrări pornește de la denumirea pârâului Cremenoasei, la izvoarele căruia se află o poiană largă, bine ascunsă în pădure, cu expoziție sudică, favorabilă așezării omului primitiv. Locul se numește La Zoapar sau La Vramiți.

Acolo au fost descoperite două ateliere de cioplire a cremenei, unde meșterii comunității primitive au făcut unelte și arme (vârfuri de lance, răzuitoare, dălțițe, lame de piatră, etc.)

Traseul văii și pârâului Cremenoasei sunt reprezentate pe harta cu numărul 8594, editată de Institutul de Geodezie, Cartografie, Fotogrammetrie și Organizarea Teritoriului din țara noastră.

Curbele de nivel de pe această hartă, indică valori de 326,0 la izvoare și 163,0 la vărsarea în Crișul Alb.

Pe această vale se face un pășunat intensiv, mai ales pentru faptul că este foarte aproape de sat.

Peisajul deosebit de frumos îmbie la excursii și petrecerea weekendului pe aceste locuri, dar trebuie ținut seama de posibilitate infestării cu căpușe de la vite, care se găsesc în număr mare prin iarba bogată de pe vale.

DEALUL BOILOR ȘI „STENII” BALTELUI (DEALURILE BALTELUI)

Gurahonțul are ca limită spre nord-est, două masive stâncoase, care la capetele lor se termină brusc, unul spre Iosășel și celălalt spre Crișul Alb (1, 7), despărțite de Valea Cremenoasei.

Le-am tratat în acest volum împreună pentru că au suferit în decursul mileniilor aceleași fenomene orografice, fiind așa apropiate.

Aspectul lor, în momentul de față nu poate fi explicat din punct de vedere geomorfologic decât ca un fenomen tipic de eroziune de faleză (1).

Splendidul peisaj care înconjoară localitatea Gurahonț este rezultatul unor fenomene telurice care s-au desfășurat pe parcursul a milioane de ani și, în final, scoțând la lumină ceea ce admirăm cu mare plăcere în zilele noastre (7).

Inițial, în această depresiune sub formă de lighian, se afla o întindere mare de apă, într-o mișcare și o zbatere continuă ce acționa asupra pereților de stâncă ce se formau chiar atunci (1).

Foto 5. Stenii Baltelui în plin soare

În adâncul acestei mări se desfășura o activitate intensă ce se caracteriza prin erupții de lavă, pietre și cenușă vulcanică, care făceau să clocotească apa din jurul lor.

Aceste materiale ieșite din adâncul pământului se răceau cu apa de mare în jurul conului vulcanilor, care pe zi ce trece se tot înălțau.

După perioade lungi de activitate, vulcanii intrau în perioade de pauză, de repaus temporar sau definitiv.

Flora și fauna acvatică se dezvoltau în ritm trepidant, apoi piereau și cădeau pe fundul mării peste lava de curând ieșită la suprafață, formând acele straturi de depuneri.

După milioane de ani, vulcanii se trezeau și lava fierbinte acoperea aceste depozite moarte, care sub greutatea și presiunea apei sufereau transformări telurice importante care se pot vedea și astăzi, sub forma unor dungii albicioase, care se pot zgâria cu unghia de la deget.

Scoarța întărită a fundului mării a început să se ridice la suprafață și chiar să apară deasupra apei.

Depozitele de scoici și nisip marin încastrate în peretele vertical la înălțimea de 60 – 100 de metri, cum este spre creasta Dealului Boilor, precum și dungile orizontale săpate în stâncile calcaroase de pe Stenii Baltelui, dovedesc că aceste dealuri au fost odată sub apele mării.

Astfel, falezele apar ca un fenomen geologic inedit, ce apare în zona de mică altitudine și care sunt impresionante ca peisaj.

Falezele gurahonțene au diferențe de nivel între 100 și 300 metri, cu apice de 50 – 100 metri, care nu pot fi explicate decât ca eroziune tipică de faleză (Oarcea).

Cele două dealuri, despărțite de Valea Cremenoasei, sunt prezentate pe harta nr. 8594 editată de Institutul de Geodezie, la scara de 1:5000.

Curbele de nivel de pe hartă, arată pentru Dealul Boilor valoarea de 267,0 și de peste 400,0 pe Dealul Plopilor.

Foto 6. Dealul Baltelui văzut de pe Valea Rea

MĂGURA BALTELUI

Luând în piept pantele dealului de deasupra fostului cătun Baltele, se ajunge la unul dintre cele mai înalte locuri, care apare ca un mic podiș pe care se dezvoltă a floră luxuriantă.

Măsurătorile efectuate de cei de la Institutul de Geodezie , Fotogrametrie, Cartografie și Organizarea Teritoriului, au dat valori care au variat între 400,0 și 422,4 metri față de nivelul mării.

Aspectul din jurul acestui loc minunat ne îndeamnă să îl clasificăm în categoria Măguri. Fiind foarte aproape de acest cătun pe cale de dispariție, acestui areal i s-a dat numele de Măgura Baltelui.

Dar nu departe de aici, tot în sus pe panta dealului se găsește un alt vârful cu înălțimea de 433,4 metri de la nivelul mării.

Atât la Măgură, cât și la vârful denumit al Baltelui crește o iarbă minunată pentru a fi păscută de animalele mari. Baiul cel mai mare este că aici nu se poate ajunge cu ușurință, mai ales din partea animalelor mari și cu greutate, care dacă alunecă pe pantă, nu se mai oprește decât în vale, și nu se știe dacă se mai ridică de jos.

De aceea, pășunatul în aceste locuri nu se prea face, ele sunt socotite, totuși, ca elemente care pot constitui o etapă, în drumul unor excursioniști pricepuți la astfel de ascensiuni.

În harta cu numărul 8594 se găsește reprezentat acest areal care are ca număr indicat, cifra 6, atât Măgura cât și Vârful Baltelui care se află ceva mai sus.

Figura 8. Detaliu din harta cu numărul 2/8594/1952

CĂTUNUL BALTELE GURAHONȚ

Cătunul Baltele Gurahonț este una dintre cele mai mici entități administrativ-teritoriale, locuite de un număr mic de persoane și care intră în componența comunei Gurahonț, județul Arad.

Din punct de vedere istoric, acest cătun are o importanță deosebită pentru că datorită așezării sale, aici a fost amplasată una din vămile ce se aflau pe granița dintre Țara Zarandului și Ungaria.

Ca tip de localitate, din clasificarea Institutului Național de Statistică rezultă că Baltele Gurahonț, este un cătun ce aparține de comună, altul decât reședința de comună, adică, un grup de așezări țărănești care nu constituie o unitate administrativă și are un număr de locuitori mai mic decât al unui sat.

După ultima organizare administrativ-teritorială a țării, cătunul Baltele a fost asimilat ca și suburbie aparținătoare comunei Gurahonț, datorită și faptului că se află la o mică distanță de aceasta.

Datorită importanței sale ca vamă de pe granița Ungariei cu Țara Zarandului și cătunul Baltele figurează pe harta Josefînă a Comitatului Arad din anii 1782-1785.

Cine dorește să viziteze cătunul și rezervația trebuie să vină cu mașina folosind șoseaua Arad-Ineu –Brad și după ce a ajuns la Gurahonț, trece podul peste Crișul Alb și intră pe drumul DN 79 a, Gurahonț – Hălmagiu, unde mai parcurge câteva sute de metri.

După ce traversează cătunul, cei din mașină trebuie să fie atenți să nu depășească zona rezervației.

În ceea ce privește data atestării documentare a cătunului Baltele Gurahonț, se poate spune că prima mențiune documentară apare între anii 1441-1445 și arată că satul Balthfalwa aparține domeniului Șiriei și în aceeași perioadă a fost oferit ca danie către Gheorghe Brancovici, conducătorul Serbiei.

Datorită numărului mic de populație, erau foarte puțini copiii de școală și de aceea nu se putea organiza clase de învățământ.

Cătunul se află la poalele Munților Codrul Moma, despărțit în două de drumul național 79 A care trece prin centrul său.

În partea de sud a cătunului se află lunca Crișului Alb unde este pământul pe care băltenii fac agricultură. În partea de nord, sus pe deal sunt pășunile unde se cresc animalele mari.

La numărul mic de populație, nimeni nu a îndrăznit să construiască o biserică pentru că parohia nu putea fi susținută.

Tot așa, din cauza numărului mic de populație, nu există destui copii ca să completeze o clasă măcar, așa că nici școală nu există.

Copiii de școală sunt transportați cu microbusul la școală la Gurahonț, apoi sunt aduși acasă.

Foto 7. Dealurile Baltelui văzut de peste Valea Rea

LA STAȚIE

Arealul agricol denumit La Stație se află exact în fața stației CFR Gurahonț, dincolo de calea ferată.

Foto 8. Arealul La Stație

Se întinde din dreptul Serelor CFR și până la podul rutier peste Criș de la Iosășel, mai precis până la cotul Crișului.

Pe harta topografică nr. 8594 este reprezentată sub denumirea La Stație, pe partea verticală la diviziunea 27,5 – 28,0.

Curbele de nivel trasate au valori cuprinse între 162,0 și 164,0

Aici este un areal foarte bun pentru agricultură, crește foarte bine porumbul, așa ca și la Zăvoiul Larg.

Dimineața, când te bagi în lanul de porumb care crește aici, tot te uzi pentru că pe plante se face rouă multă din cauza Crișului, care este foarte aproape.

A fost una din zonele cele mai inundabile, dar, în momentul de față s-a construit un dig și fenomenul nu se mai produce. Apa Crișului nu mai iese din matcă.

În timpul inundațiilor, apa ajungea până aproape de terasamentul căii ferate, fapt ce nu se mai produce datorită digului construit.

În tot răul este și un bine. Aluviunile aduse prin inundația produsă de Crișul Alb contribuia la îmbunătățirea terenului agricol.

Figura 9. Detaliu din harta cu numărul 2/8594/1952

LA COT

După ce treci Crișul pe la podul de cale ferată și cobori de pe terasament, pe partea stângă, între șosea și calea ferată se află cotul Cremenoasei.

Pe harta numărul 8594, pe partea stângă, între diviziunea 27,5 – 28,0 pe verticală, arealul se află notat sub denumirea de La Cot.

Curbele de nivel indică faptul că acest areal, pe care, totuși, se face agricultură, de multe ori este supus inundațiilor Crișului Alb care, primăvara iese uneori din matca lui.

SATUL IOSĂȘEL - „STRADA MARE” DIN GURAHONȚ

În zilele noastre, toată lumea este pusă pe fapte mari despre care să se vorbească după ce va trece o vreme.

Se adună, se împrăștie, se demolează, se construiește, se restructurează pentru ca apoi să se împartă din nou.

Parcă nimic nu mai este la locul lui și trebuie să fie transmutat, rearondat, absorbit, atașat sau asimilat.

Așa s-a întâmplat, spre exemplu, și cu satul Iosășel și ceva mai demult cu cătunul Baltele.

Apropierea de reședința de comună a acestor două entități rurale, a dus la asimilarea lor, astfel că ele au ajuns părți componente ale comunei de reședință care se zbate să își dobândească mai de grabă, caracteristicile necesare transformării urbane.

Este ușor de plănuț pe hârtie, dar este mai greu de șters din conștiința celor care locuiesc în acest sat.

Este drept și faptul că cetățenii care locuiesc pe o rază de aproximativ 25-30 de kilometri de comună, atunci când sunt întrebați, spun că ei sunt din Gurahonț.

Pentru ca în viitorul nu prea îndepărtat, să nu pățească precum a pățit localitatea Căpâlna, care era pe aici pe undeva, lângă noi și mai spre Bonțești, dar nimeni nu mai știe exact unde se află și ce s-a întâmplat cu ea.

- Ca tip de localitate, Iosășelul a fost un sat ce a aparținut de comună, altul decât reședința de comună, așa cum se specifică în clasificarea Institutului Național de Statistică.

- Și satul Iosășel a figurat pe Harta Josefină a Comitatului Arad din 1782 - 1785, chiar înainte de localitatea Gurahonț.

- Prima mențiune documentară a acestei localități apare între anii 1553-1561 când Iosășelul se afla cuprins în cadrul domeniului Losonczy.

Pe lângă Iosășel trece șoseaua care face legătura între Arad și Brad. După ce treci șoseaua peste noul pod de beton, în față îți apare silueta impozantă a unei troițe, care marchează punctual unde a fost asasinat Ioan Buteanu, unul dintre eroii neamului românesc.

La începutul, începutului, suprafața de aproximativ 5 ha pe care se află Iosășelul se prezenta sub forma unui adevărat fund de mare, care în decursul timpului a suferit o serie de evenimente, schimbări sau evoluții ce au permis în final așezarea populației.

Odată cu scăderea apei din această mare, crestele dealurilor au ieșit la iveală desenând pe suprafața apei un fel de insulă sau peninsulă asemănătoare cu o furcă cu trei coarne.

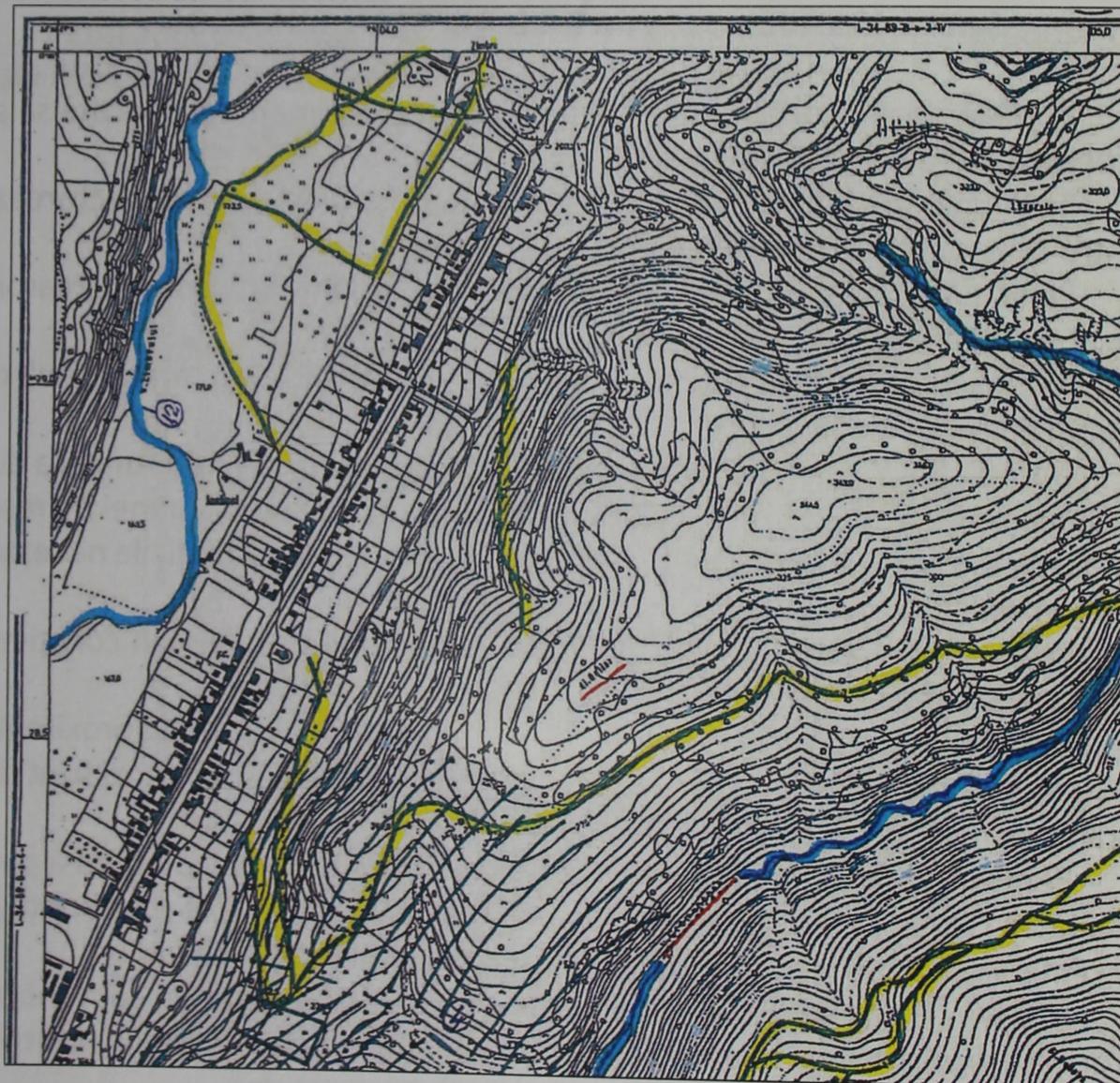

Figura 10. Detaliu din harta cu numărul 2/8594/1952

Despre o astfel de insulă cu trei coarne se spune că s-ar fi aflat spre nordul teritoriului grecesc și avea numele de "Thrinakia", cum ne spune Homer în Odiseea lui.

După relatările legendelor mitologice, într-o astfel de insulă s-au născut toate acele personaje, care cu timpul, prin apotheozare au devenit zeii lumii antice.

Originea celor două cuvinte toponime de "Iosășel" și "Iosaș" pare a avea legătură cu personajul uman Iosa, care ar fi dat numele său unei ape curgătoare (Pârâul Iosii), unei păduri (Poiana Iosaș) și celor două sate, așa cum reiese din lucrările unuia dintre fiii satului pe nume Bogdan Ioan.

Acesta tratează problema în două lucrări importante, intitulate :

- „Cogaionon the holy mountaine of Dacia” (Cogaiononul muntele sfânt al Daciei) și

- „Thrinakia sau locul de origine al mitologiei antice”.

În aceste lucrări, Ioan Bogdan susține că pe la sfârșitul paleoliticului, în zonă a apărut o cultură și o civilizație preistorică atunci când oamenii locului au reușit să realizeze primele topoare de cremene șlefuite

Aceste topoare șlefuite ar fi constituit o podoabă de lux pentru acele vremuri de acum 8-9 milenii, reprezentând cultura și civilizația morală, religioasă, social și politică ce s-a răspândit apoi în lumea largă.

De acele vremuri se pot lega legendele privind pe un "domn de pământ" care își avea castelul construit pe Dealul Boilor, privnițele acestui castel fiind pline ochi de aur.

Iosășelul este localitatea cea mai bogată în vestigii arheologice de la noi, reprezentate prin arme de apărare și de atac, precum și topoare, care mai spre sfârșitul perioadei au ajuns să fie șlefuite.

Materia primă pentru confecționarea acestor scule era xilexul sau cremenea, material ce se putea prelucra foarte frumos.

Din observațiile făcute cu ocazia săpăturilor arheologice, se pare că la Iosășel, pe Valea Cremenoasei, existau ateliere care se ocupau cu producerea uneltelor și armelor pentru schimb pe cereal, cu semenii lor de la câmpie.

Iosășelul a fost și martorul unei minuni care foarte rar are loc.

Pe data de 19 martie 1891, pornit de la domeniul unde a ars în primul rând un grajd și hrana animalelor, incendiul purtat de un vânt puternic a pornit spre sat și în câteva ore, locuitorii au rămas săraci lipiți pentru că le-a ars tot ce aveau.

Un singur obiectiv a rămas drept în picioare și parcă era ocolit și de fumul înecăcios ce pusese stăpânire pe sat.

Era biserica ortodoxă, singura care a scăpat de flăcările nimicitoare. Aceasta a fost o adevărată minune.

După eliberarea de sub ocupația turcească pe la anul 1699, când cele două sate se aflau în proprietatea voievodului Geafar și ale spahiului Saine, aceștia le părăsesc și în felul acesta ajung în proprietatea ducelui de Modena., care le-a cumpărat de la fisc

Începând din anul 1848, proprietara domeniului din Iosășel era familia Purgly, iar ultimul proprietar al domeniului au fost frații Max și Samuel Polatschek.

După anul 1853, după desființarea iobăgiei și începând din anul 1924, Dealul Boilor a fost expropriat pe seama sătenilor din satul Iosășel.

În urma strămutărilor efectuate de stăpânul de pământ și ordonate de Cancelaria Imperială , între anii 1830-1840, locuitorii Iosășelului se aflau adunați acolo unde sunt și acum deoarece satul era foarte împrăștiat.

Troița de la Iosășel a fost ridicată în anul 1936, în memoria martiriului prefectului de Zarand cu care ocazie a avut loc și o mare manifestare popular.

Conflictul care s-a iscat între cei din Iosășel și cei din Guravăii pentru 350 de iugăre de pășune și pădure în zona graniței dintre Ungaria și Ardeal, care a ținut din anul 1782 și până în anul 1937, când părțile s-au împăcat, împărțind suprafața respectivă în două părți egale.

După cum afirmă Ioan Bogdan, conflictul acesta se pare că ar fi avut origine mitologică, angrenând bătăi între grupurile de cetățeni, bătăi cu jandarmi, omoruri și cheltuire de bani cu carul.

Școala de la Iosășel a început să funcționeze din anul 1870.

LOCUL TÂRGULUI

În partea de est a satului Gurahonț, exista un loc anumit pe care se ținea piața de vite mari și mici, precum și piața de bucate.

Acest loc deosebit de celelalte era folosit, în primul rând, în fiecare zi de luni a săptămânii, când se făceau târgurile și unde se adunau vânzătorii de animale și grâne, precum și cei interesați să cumpere.

Terenul pornea de la ultimul rând de case din sat și se întindea spre est până la moara lui Mercea, apoi până la rândul de case dinspre Criș și în partea de sud, până la drumul care ducea la Glemeie și la Valea Rea.

După o zi întreagă de tocmeli și aldămașuri băute, spre amiază, târgul se spargea și lumea pleca acasă cu ce mai rămăsese nevândut.

Atunci intra în acțiune omul Primăriei, Floroai Florea, care se apuca să curețe resturile vegetale și baliga lăsată de animalele ce așteptau să fie vândute.

Treaba aceasta trebuia făcută pentru că în zilele de marți și vineri, venea echipa de fotbal a clubului pentru a face antrenamente.

În partea de vest, Locul târgului era mărginit de o stradă pe care se înșirau casele oamenilor, unii mai înstăriți, alții mai săraci, fapt ce reieșea din aspectul exterior, al casei, al gardului și al porții care le împrejmua.

La capătul străzii se afla o căsuță ce aparținea Primăriei și în care se afla cântarul-basculă pentru cântărirea vitelor ce urmau să fie vândute.

Timpul a trecut și continuă să treacă peste Locul târgului, care în momentul acesta nu mai există ca atare, de o bucată bună de vreme, pentru că voința de fier a omului nou i-a schimbat total destinația.

Cineva, cu putere de decizie a hotărât ca această bucată de teren să fie parcelată și dată spre folosință celor care erau veniți din altă parte și doreau să își facă casă.

Același lucru s-a mai întâmplat și acum vreo 250-300 de ani, cu satul și locuitorii lui, care au fost strămutați dintre dealurile Tri-Honțului, la Honțișor și apoi la locul unde se găsesc acum.

Rezultatul parcelării locului târgului a fost acela că peste casele nou construite, a ieșit din vadul său apa Crișului și le-a inundat aproape pe toate.

Numai construcția unui dig bine gândit a putut să oprească inundarea acestui areal, oprind astfel, pierderile cauzate de acest inconvenient.

Pe la capătul de est al locului, înainte de parcelare, se mai vedea terasamentul decovilului de Zeldiș, care trecea prin sat spre fabrica de ciment.

Terenul a fost desființat ca piață de vite și bucate și acum este plin de case nou construite.

Foarte puțini oameni își mai aduc aminte că aici, acest areal se numea „Locul târgului”.

VALEA ZIMBRULUI

Valea Zimbrului este unul dintre cei mai importanți afluenți ai Crișului Alb, care de-a lungul timpului a fost de mare utilitate pentru populația locală.

Este o vale mai liniștită decât celelalte, își mărește debitul uneori, dar iese mai puțin din matca sa, mai ales în perioadele de primăvară – vară.

Vine de prin partea Zimbrului, unde pe vremurile bune și foarte bune, asigura răcirea produselor ce se fabricau cu ajutorul cuptorului de la Smelzer, precum și răcirea cazanelor de fiert țuica.

Poate pe undeva și vreo moară, care a rămas tot pe apă, deși, poate și-a schimbat deja stăpânii..

Valea Zimbrului trece de-alungul satului Iosășel, pe marginea lui, pe sub poala dealurilor Iosășelului.

Cel mai important obiectiv întâlnit pe această parte a văii este vorba de Fabrica de Spirt, și alte produse spirtoase, proprietatea D-lui Giurgelea Ionel, apa fiind folosită în procesul de distilare.

Apa venind de la munte este foarte rece și de aceea este eficientă în procesul de distilare al țuicii.

Valea Zimbrului apare reprezentată pe Harta nr 8577, editată de Institutul de Cartografie, la scara de 1:5000.

PESTE CRIȘ

Peste Criș este un areal foarte important pentru Gurahonțeni deoarece este un pământ foarte bun pentru agricultură.

Se zice că este acolo, cum treci podul de fier de la calea ferată.

În zona aceea în care linia ferată o ia spre Brad, pe partea dreaptă, până se apropie Crișul Alb de calea ferată și împreună, la rândul lor se apropie de șoseaua care duce de la Arad la Brad.

Până la aceste puncte de observație ține această zonă denumită „Peste Criș” sau „Păstă Criș”.

Pe acest teren, cultura porumbului este grozavă. Aici se mai întâmplă că iese și Crișul câteodată din matcă. Și cum Crișul iese din matcă, cam la începutul primăverii, oamenii caută sămânță pentru porumb din acela de 100 de zile, și îl pun din nou, dacă era cazul și stricăciunile erau importante.

Crișul Alb avea obiceiul să iasă din matcă primăvara, cam la 10-15 ani și făcea ravagii prin lanurile de porumb.

În ce privește așezarea acestei zona, ea este cuprinsă între Crișul Alb și linia ferată Arad-Brad, de la podul rutier de peste Criș și până în dreptul Dealului Baltelui.

A fost și este o țarină ușor cultivabilă și cu rezultate bune la recoltare.

Zona respectivă apare figurată în cele trei hărți pe care le-am avut la dispoziție, hărți editate de Institutul de Geodezie, sub numărul 8577,8632,8594, executate la scara de 1:5000.

În aceste hărți, arealul „Peste Criș”, apare ca și o insulă înconjurată pe de o parte de calea ferată Arad-Brad și pe de altă parte de cursul de apă al Crișului Alb.

Curbele de nivel au ca valori -158,6; -151,5; și 181,5 față de nivelul mării.

AREALELE PĂMÂNTULUI PAROHIAL

Ca orișice Parohie Ortodoxă Română, și cea din Gurahonț beneficiază de două parcele de pământ, care poate fi utilizat pentru producerea de cereale ce fac parte din alimentația omului.

Aceste areale au ajuns la parohiile ortodoxe cu ocazia unor împrăștiări făcute pentru țăranii care s-au evidențiat pe câmpurile de luptă din cele două Războaie Mondiale, sau au avut intenții foarte bune în munca pentru ridicarea satelor în care locuiau.

Aceste areale erau lucrate de membrii clerului din parohie și ele constituiau un ajutor serios pentru ridicarea nivelului de trai al membrilor clerului din satul respectiv.

Parohia Ortodoxă Gurahonț beneficiază de două astfel de parcele sau areale. Acestea sunt:

- Un petec de pământ care se află în zona dincolo de Crișul Alb, traversat de pârâul Cremenoasa, care se varsă în Crișul Alb.

Pământul acestui areal este de o calitate mai îndoielnică, dar se îmbunătățește atunci când mai iese Crișul Alb din matca lui și aduce foarte multe aluviuni ce se transformă în îngrășământ agricol.

Arealul este înregistrat pe harta numărul 8594 din 1952 și are ca număr de cod, cifra 15 și poate foarte ușor să fie detectat în partea stângă, jos a hărții enumerate mai sus

- Cel de al doilea petec de pământ al parohiei se află înregistrat pe harta cu numărul 8632 din 1958, având numărul de cod 21.

Pe hartă se găsește foarte ușor în partea dreaptă, sus, înconjurat de apa Crișului Alb, arealele Sub Poieni și Poieni și Arealul Zăvoiul cel mic.

Pământul are aceeași calitate ca celălalt, dar beneficiază de umezeala datorată apei care curge pe lângă el.

AREALUL CIMITIRUL EVREIESC

Evreii din Gurahonț, prin activitatea lor, au impulsionat dezvoltarea comerțului și în special a exportului de orice fel, către statele mai dezvoltate din Vest.

În prăvăliile lor, Evreii aveau câte 2-3 ucenici care înainte de masă lucrau în prăvălie, iar după masă mergeau la școală unde funcționa o clasă, cu limbă de predare română, la care erau înscriși anual 20-30 de elevi.

Dintre acești elevi s-au format cadrele de nădejde ale comerțului gurahonțean și din împrejurimi.

Așa cum am mai spus, la un moment dat aici s-a format și a existat o bună perioadă de timp, un conglomerat de etnii care conviețuiau în condiții foarte bune, într-o atmosferă de colaborare și întrajutorare.

Principala preocupare a evreilor, din care reușeau să asigure familiilor cele necesare traiului de zi cu zi, era comerțul și afacerile.

Magazinele și prăvăliile lor erau larg deschise pentru toată lumea și odată ce ai intrat acolo, niciodată nu plecai cu mâna goală. Majoritatea obișnuiau să facă comerț pe așteptare, în sensul că dădea omului ceea ce îi trebuia, având încredere că acesta va veni să plătească atunci când va avea bani.

Cu excepția zilelor de mare sărbătoare, când își preparau un meniu mai deosebit, alimentația evreilor se asemana cu cea a localnicilor, schimbul de rețete culinare între gospodine fiind foarte intens.

Tot ca o excepție, evreii nu prea consumau carne de porc, în schimb, predomina în alimentația lor carnea de vită, pasăre și foarte des, carnea de gâscă.

Atât ficatul de gâscă preparat de evreice, cât și pastrama de gâscă preparată de bărbați, sunt un deliciu culinar.

Foarte puțini consumau băuturi alcoolice deși le produceau prin fermentare și distilare sau deschideau cârciumi și birturi.

În prăvăliile lor se găseau tot felul de produse alimentare, condimente, paste făinoase, zahăr candel, halva, chibrituri, petrol, etc.

Chiar dacă nu aveau clienți în prăvălie, patronii-evrei ieșeau în fața magazinului și se întrețineau în discuții cu trecătorii ca să afle ce mai este nou în satele mai îndepărtate.

Viața spiritual se desfășura la Sinagoga din Gurahonț, care a fost unul dintre primele obiective construite de evrei. În cadrul Sinagogii se afla și școala în limba idiș pe care o frecventau copiii evrei.

Până să se construiască școala de pe lângă Sinagogă, copiii au fost înscriși și au frecventat la școala românească fără să aibe vreo restricție în acest sens.

Evreii din Gurahonț se bucurau și aveau aceleași drepturi ca și populația autohtonă.

Dacă Sinagoga nu mai este de mult timp pentru că a fost demolată și vândută cărămidă cu cărămidă pentru simplu motiv că nu mai avea cine să o folosească și odată cu ea s-a încheiat și existența școlii în limba idiș, totuși ceva a mai rămas ca mărturie a trecerii evreilor prin Gurahonț și satele megieșe.

A rămas cimitirul din deal, de sub poala Dealului Boilor, care înfruntă vremea datorită celor care se îngrijesc cu dăruire pentru ca și acest monument istoric să dăinuie cât mai mult spre aducerea aminte a celor care vor veni după noi și care vor descoperi acest colț de liniște și lumină divină.

Împreună cu prietenii și colegii mei de școală – Lenuța Vurdea și Tibi Crișan am pornit să vizităm acest tărâm de odihnă veșnică care a rămas ca un semn al trecerii familiilor de evrei prin Gurahonț și satele din împrejurimi.

De pe strada Iosășel, pe un drum de piatră cu o pantă lină am început să urcăm spre deal. La un moment dat, drumul s-a transformat într-un fel de potecă bine înierbată la capătul căreia am dat de poarta cimitirului.

Privit de sus, drumul de sat pe care am venit, cu casele înșirate ca mărgelile pe ață, mai poartă încă semnele sistematizării de acum câteva sute de ani, sistematizare poruncită de Împărăteasa Maria Tereza și executată de stăpânii de pământ împreună cu iobagii de pe întinsele moșii stăpânite de ei.

În interiorul cimitirului este ordine și curățenie ca și cum în acest moment au plecat cei care s-au ocupat de treaba aceasta.

Pe jos, un covor moale de frunze uscate aduse de vânt din pădurea de pe coasta dealului, unde sunt arbori care începe să crească spre etajele mai luminate.

Foto 14-15 Aspecte din interiorul cimitirului

Printre frunzele de pe jos a dat colțul ierbii și o mulțime de flori mici și albe se ridică semețe în calea vizitatorilor.

Pietrele funerare de la capul celor ce se odihnesc aici în liniște și pace, mai poartă încă pe ele numele celor care s-au întors în materia din care au fost plămădiți de ziditorul Cerului și al Pământului.

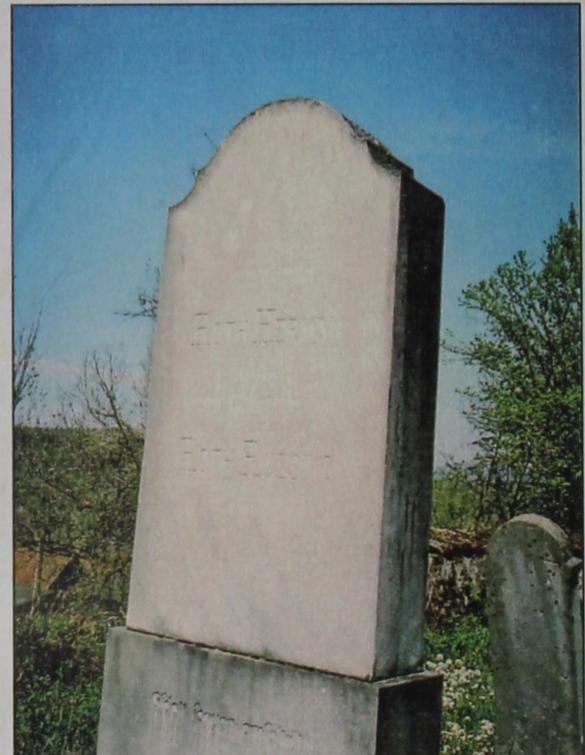

Foto 9-13. Cimitirul Evreiesc din Gurahonț

Ca o curiozitate, în partea din spate a cimitirului există un mormânt singuratic, care parcă ar cere să fie lăsat în pace de oricine.

Și în jurul lui este curățenie și sunt flori, dar cu toate acestea persistă întrebarea de ce este el acolo singur și nu suportă o relație cu ceilalți.

Observat mai bine, nu poți afla nici cum îl cheamă pentru că placa lui a dispărut în mijlocul focului care a avut loc acum doi ani.

Și acum iată pe cei care se ocupă ca cimitirul evreilor din Gurahonț să arate așa cum arată și să poată fi controlat și verificat de orice organ de control.

Este una din clasele de la Liceul Teoretic "Ioan Buteanu" de la Gurahonț, care se pregătesc pentru a fi horticultori.

Alături de dirigintele lor, pe un teren de o astfel de întindere se pot însuși foarte multe cunoștințe în acest domeniu. Rezultatul muncii lor poate fi apreciat numai de cei care cunosc această profesiune și o practică în fiecare zi.

Foto 16. Grupa de elevi cu profesorul lor în Cimitirul evreiesc.

Această activitate este rezultatul unui proiect făcut împreună cu Comunitatea Evreilor din România, filiala Arad, în care se prevăd toate condițiile necesare pentru realizarea lui.

Așezate în așa fel încât să corespundă punctului lor de veronică, casele în care locuiau erau mai ascunse de văzul lumii, dar erau foarte bine îngrijite.

Famiile evreilor din Gurahonț obișnuiau să stea cât mai strânse una de alta pentru a fi mai puțin vulnerabile.

Pentru a ne face o imagine cât mai completă despre evreii din Gurahonț, voi încerca să prezint câteva dintre cele mai reprezentative familii care au trăit, au muncit și s-au stabilizat, fiecare la locul pe care și l-au ales.

În felul acesta vom înțelege mai bine care a fost rolul lor în implementarea normelor unui comerț civilizată, precum și a unui stil de viață mai deosebit

decât al populației din comuna respectivă, unde soția reprezenta adevărata femeie din viața lor.

Cam așa se întâmpla cu majoritatea bărbaților căsătoriți din familiile de evrei.

Luni, când era piață la Gurahonț, sau în zilele de târg, toți membrii familiei se aflau în prăvălii, după pult și serveau cumpărătorii cu zâmbetul pe buze.

Era o plăcere să intri în magazinul lor, unde marfa frumos aranjată, etichetată și de bună calitate își aștepta cumpărătorii.

Atât în prăvălie, cât și pe stradă, ținuta lor vestimentară era similar cu a celor de la oraș și de o curățenie exemplară.

Cei mai în vîrstă dintre ei, ziua își vedeau de afaceri, iar noaptea o petreceau în interminabile partide de poker.

Dar dimineața, fiecare se ducea și deschidea larg ușile prăvăliilor pentru ca ucenicii să termine curățenia, iar clienții să poftescă a cumpăra.

Se povestește că într-o dimineață, în prăvălia bătrânului Morski, care dormita pe un fotoliu cât un vapor, a intrat o femeie care i-a cerut:

- Domnule, te rog, fii bun și dă-mi și mie o sticlă de lampă !

Bătrânul evreu, trezit din reverie ultimei cărți cu care a făcu quită roială, întrebă printre dinți:

- Ce culoare ?

Femeia, parcă lovită în cap cu parul de către întrebarea bătrînului, zise pripită:

- Letără..... domnule..... letără!

De peste 80 de ani această butadă trăiește, dar nimeni nu a ajuns să știe ce culoare este aceea – letără.

AREALUL „LA GROF DEKER”

Arealul “La grof Deker” l-am pus în volum oarecum forțat pentru că nu știam exact cine este, dar acum am ajuns la concluzia că acesta, a existat și mai cu seamă , foarte mulți mai rețin și acum numele său.

După spusele unora, groful Deker a locuit pe strada principal în Gurahonț, cu o casă mai sus de maestrul croitor Mihăilă. Casa era mare și se afla pe partea stângă a străzii cum urcai spre centru.

Se spune că nu avea nici o activitate în Gurahonț., moșia sa se afla la Buteni, cu casă și toate acareturile.

La Gurahonț stătea pentru două motive:

Primul dintre motive era cel de natură agricolă. El deținea o suprafață de pământ care se afla în partea dreaptă, înainte de a trece podul de cale ferată.

Foto 17. Arealul „La grof Deker”

Terenul, mai precis spus se afla în spatele Fabricii de Cement, care avea acest teren în custodie.

Grafic acest petec de pământ este reprezentat pe harta Nr. 8577, într-un careu pe partea stângă jos și avea numărul de cod 17.

Cel de al doilea motiv pentru care groful Deker de afla la Gurahonț, era un motiv pecuniar, legat tot de Fabrica de Cement la care groful avea o serie de acțiuni.

Aceste acțiuni erau valabile numai în cazul celor care au scris la ziar despre valoarea lor intrinsecă.

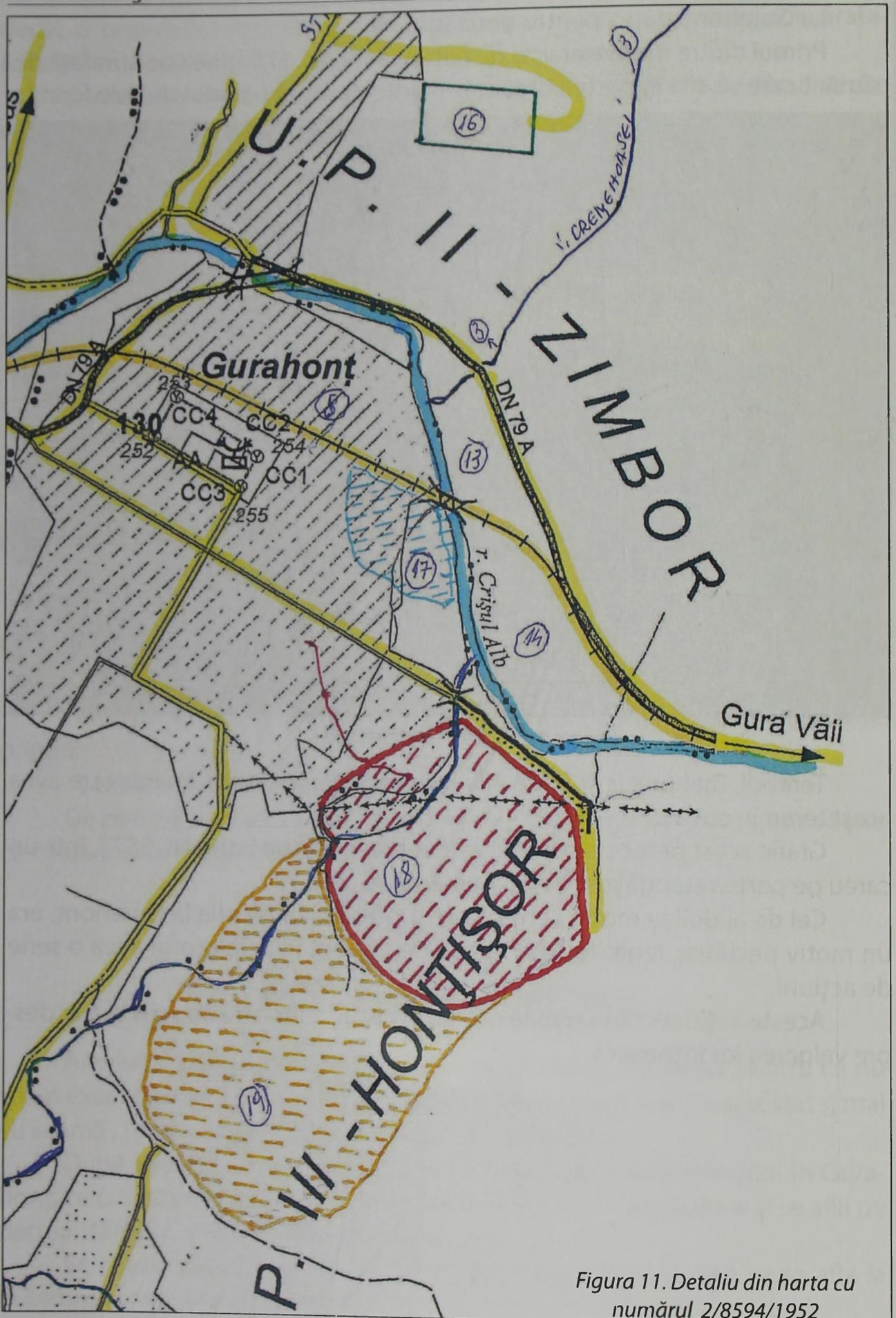

Figura 11. Detaliu din harta cu numărul 2/8594/1952

AREALUL GROF BOROSBENY

Am considerat că este o necesitate de a scrie și despre aceea suprafață de pământ pe care a fost construit castelul de la Gurahonț, precum și despre împrejurimile castelului unde se afla marea majoritate a bogățiilor acestui ținut.

Pentru început trebuie spus despre terenul de la stația CFR. Pe acest teren, baronul a crescut numai porci.

A adus din străinătate napi (napii sunt asemănători cu cartofii, dar au un gust dulce destul de accentuat) pe care porcii îi mâncau la nebunie.

De atunci există atâta nap acolo că ar trebui vagoane de sare de lămâie ca să distrugă ceastă plantă.

Pe lângă terenul de la Stație a mai avut Lunca toată și Pusta, despre care se spune că ar fi fost tot ale lui. După Războiul Mondial, însă, Lunca și Pruniștea s-au împărțit la cei care au fost pe front.

În jurul castelului existau o serie de plantații care numai aici se găseau. Cum intri în parc, pe partea stângă, a avut plantație de zmeură, de căpșuni și de ribizli. Numai el avea așa ceva în zona aceasta.

În cealaltă parte a plantat nuci. Acestor pomi le mergea foarte bine și în scurt timp s-a dezvoltat în așa măsură că nici doi oameni zdraveni nu puteau să îi cuprindă.

Acești nuci făceau niște fructe mari, albe, cu coaja albă și spărgurii. Acești nuci nu erau păziți de nimeni, fiecare în trecere își umplea câte o traistă mică și totuși mai rămâneau atâtea că groful era foarte mulțumit.

În castelul din mijlocul parcului stătea el cu soția lui și o soră care nu a fost măritată niciodată.

Groful avea un câine de rasă, de talie mare, care a fost obișnuit să se ducă la prăvălie și să facă cumpărăturile ce se puneau în coș, apoi se întorcea acasă și ducea coșul la bucătărie. Despre câinele acesta s-a mai vorbit și s-a mai scris.

În jurul castelului se afla un parc foarte frumos, bine întreținut, un teren de tenis și o alee frumoasă de carpeni.

Pe locul unde s-a făcut terenul de fotbal, înainte era o plantație foarte bogată de pomi fructiferi pentru că acolo își avea sediul și Camera Agricolă. Seara se putea merge și aduna câte un săculeț de mere pentru că groful nu avea paznic la livada de pomi fructiferi.

În partea stângă a arealului erau grajdurile unde se țineau caii și vacile de lapte., iar în partea opusă se aflau colnele cu fân pentru iarnă.

Groful era un foarte bun gospodar și pentru toate animalele pe care le avea ținea numai 4-5 îngrijitori.

La el în gospodărie se țineau toate animalele de prăsilă. Aceste animale de prăsilă erau accesibile și pentru țăranii din împrejurimi. Aceștia veneau cu vacile, cu iepele, cu scroafele și beneficiau de însămânțări de la surse cu caractere foarte dezvoltate.

Fiecare plătea o taxă și erau oameni care se ocupau cu creerea de condiții bune pentru împerecherea animalelor respective. Amenajări serioase s-au făcut pentru armăsari și pentru tauri.

Stră-străbunicul meu din partea mamei, pe nume Rössling a fost magazioner la groful Boroșbenny. El era deținătorul unui inel din metal pe care se găseau înșirate cheile tuturor magaziiilor care dacă aveau ceva în ele sau nu aveau, trebuiau să fie încuiate.

Uneori pleca de acasă dimineața mai în grabă și uita pipa sau inelul cu cheile de la magazii. Atunci trimitea și el câinele său, un Tekell cu urechi lungi și picioarele strâmbe.

Câinele se ducea în fugă până acasă, trecea peste tot satul, și ajuns la poarta casei făcea un zgomot infernal ca să îi dea drumul în casă.

După ce a găsit cheile sau pipa, se ducea să bea apă și pleca în fugă înapoi, tot așa în fugă cum a venit.

Plata pentru această cursă era o cantitate serioasă de zahăr-candel.

Nu se scotea nimic din magazine fără să știe Crucifix.

Mai spre sfârșitul vieții a început să vândă pământurile și livezile, apoi o parte din parc și în fine, castelul din mijlocul parcului.

Afirmative s-a retras la Timișoara și a fost bine până au avut bani. Viața devenea din ce în ce mai grea.

Până la urmă se pare că a ajuns foarte rău, fiind socotit ca un cerșetor.

A fost un om bun, dar s-a prăpădit înainte de vreme.

Cel puțin a ajuns să vadă cu ochii lui calea ferată pe care a proiectase și un fiu al său a pus-o în teren.

Cei de azi nu mai prididesc să vândă ceea ce au făcut cei dinaintea lor.

Nu numai că vând tot, dar și demolează și distrug tot.

AREALUL ARBORETUMUL SYLVA

În apropiere de ținta plimbării noastre, ne întâmpină o poartă mare, din lemn, larg deschisă, pe frontispiciul căreia scrie cu litere mari, albe, în limba engleză: „Bine ați venit în junglă”.

Pe una din porțile rabatante este prinsă o placă ceva mai ponosită care ne spune că acolo se află „Arboretumul Sylva”.

Foto 18. Scara mâței din Arboretumul Sylva”

Arboretumul Sylva este un parc dendrologic, natural, cu arbori, arbuști și plante din toate colțurile lumii.

Acest parc se află în localitatea Gurahonț, la o altitudine de 165 m față de nivelul mării și poate fi vizitat în orice moment al zilei.

Despre existența acestui parc se vorbea încă din anul 1750, dar între anii 1892-1989, parcul a existat cu certitudine, nu numai în documentele vremii.

Parcul a aparținut baronului maghiar, inginer Borosbenny, care deținea și moșia din jurul acestuia.

Pentru amenajarea parcului s-a luat în lucru o suprafață de 5 ha de pădure seculară ce se afla în apropierea și în jurul conacului.

Prin lucrări de arhitectură peisagistică, s-au defrișat arbori, s-au trasat alei și poteci pe care au fost montate bănci și mobilier de grădină.

Fondul floristic a fost îmbunătățit, aducându-se plante, mai ales din flora autohtonă, aranjate în spațiu de către un personal specializat.

Ce a făcut inginerul în acest parc și pe moșia lui?

- A construit o casă, un conac, în care în momentul de față se află administrația parcului,

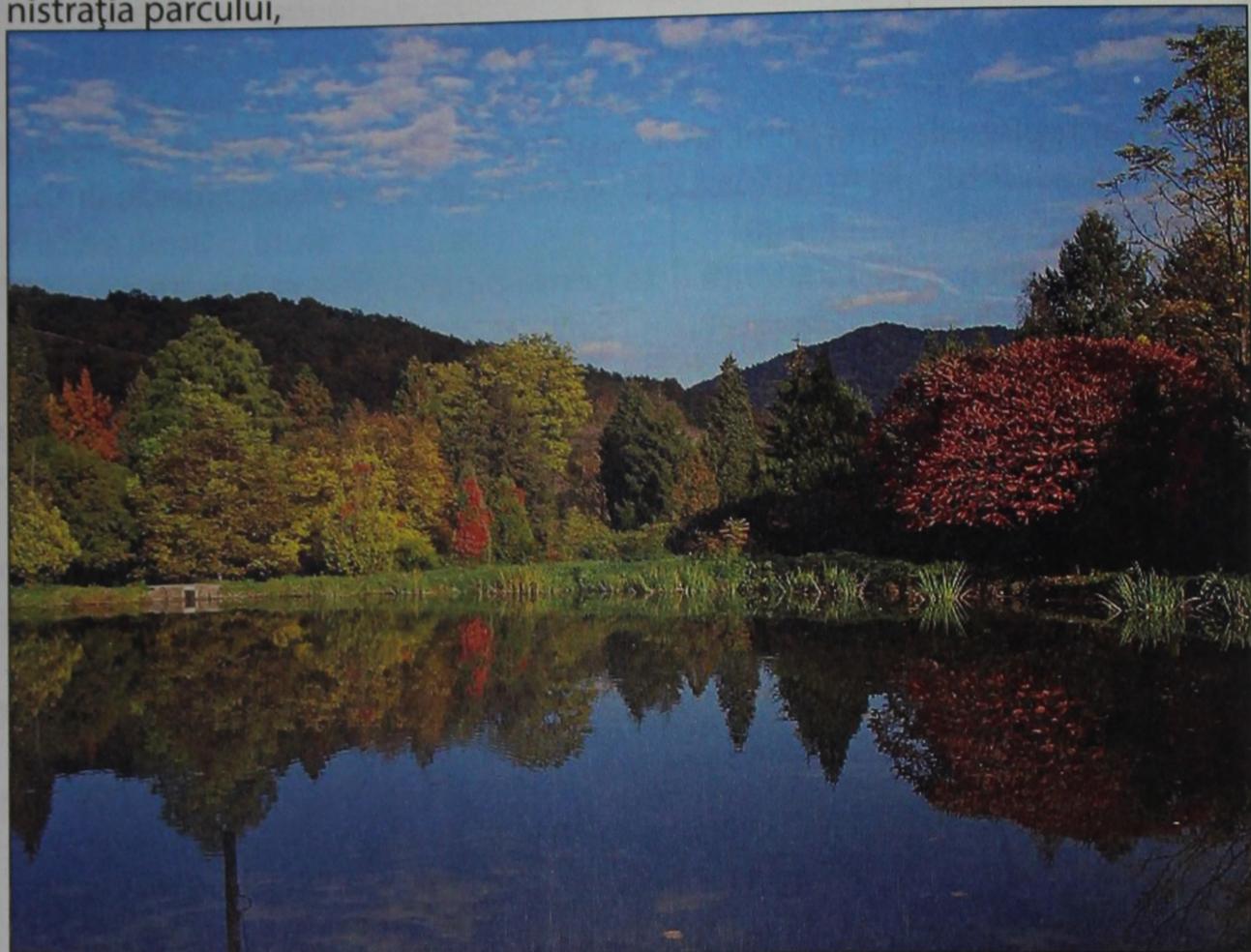

Foto 19. Lacul din Arboretumul Sylva

- A amenajat grădina cu sistem de irigații,
- A adus flori și în special trandafiri din țări îndepărtate,
- A plantat arbori ce nu se găseau în România,
- În mijlocul parcului a amenajat o pescărie,
- În jurul parcului și chiar în parc a plantat nuci, iar sus, pe dealurile din jur, castani comestibili.

Cât a trăit bătrânul Benny, grădina arăta splendid. După moartea baronului și a soției sale, fiul lor a moștenit atât parcul, cât și moșia, dar situația financiară fiind proastă, a vândut tot ce se putea vinde.

În anul 1925, colecția floricolă a parcului împreună cu conacul și acareturile din jurul său au fost cumpărate de Statul Român, prin Camera Agricolă din Arad, care a înființat și aici o unitate similară. Parcul continuă să fie îngrijit până primește altă destinație.

În timp ce se afla sub îngrijirea Camerei Agricole, atât parcul, cât și conacul au fost bine întreținute, făcându-se și unele lucrări de valorificare a peisajului.

Astfel, a fost săpat un iaz care traversa parcul, s-a amenajat un teren de tenis, plante exotice și decorative au populat pepiniera, iar pe spațiile înierbate s-au plantat pomi fructiferi din cele mai bune soiuri.

După plecarea Camerei Agricole starea parcului a început să se deterioreze și în felul acesta nu mai putea fi vorba de o valoare floristică deosebită.

În anul 1965, inginerul Eusebiu Ștefan, observând bogăția și unicitatea fondului floristic, a solicitat luarea în îngrijire a parcului.

Acesta dorea să desfășoare în parc un proiect îndrăzneț și de lungă durată de creare a unei noi colecții de arbori și arbuști, pe fondul genetic existent.

Cererea i-a fost aprobată și a început munca de amenajare a parcului mai ales că a primit și fonduri pentru așa ceva.

A regenerat o parte din plante, a făcut o pepinieră și a adus specii noi din țară și străinătate.

Ajutat de tehnicianul Grațian Mogoș și de câțiva muncitori care s-au specializat la locul de muncă, în primul rând s-au plantat puieti de arbuști obținuți de la arboreturile din țară, pe mai multe parcele.

Foto 20. Amplasarea Arboretumului Sylva

Lacul artificial a fost curățat, la fel și canalele de aducțiune a apei, s-a amenajat o pepinieră și s-a extins împrejmuirea cu gard de sârmă și stâlpi de beton a 12,5 ha.

Legăturile cu peste 300 grădini botanice, instituții de specialitate, universități de pe toate continentele, cu o zestre de 2500 taxoni, adică aproape 6000 exemplare de plante, din care 500 erau plante rare sau unicate, în anul 1985 primește denumirea de Arboretumul Sylva, moment în care avea peste 600 specii noi de plante și o suprafață de 12,8 ha, devenind o entitate de valoare științifică importantă în Europa.

Foto 21. Degradarea Arboretumului Sylva

Între timp s-a găsit și un jurnal de grădină în care se vorbește despre perioada anilor 1892-1898.

În tot cazul, Parcul Dendrologic din Gurahonț își are originea în „Grădina lui Borosbenny”, fostul proprietar al acestui domeniu.

După anul 1990, prin înființarea la Gurahonț a Stațiunii de Montanologie și atribuirea parcului acestei instituții, a reînceput regresul acestui obiectiv științific de mare valoare națională.

Într-o vreme, Parcul Dendrologic a intrat și în administrarea Universității din Oradea, care se îngrijea de acesta împreună cu studenții Facultății de Protecția Mediului.

Dar Universitatea Oradea a pierdut parcul în justiție, existând o solicitare din partea Universității Goldiș din Arad.

Acțiunile în justiție se perpetuează și nu se știe care va fi sentința definitivă.

Fără acțiunea inteligentă a omului, parcul se transformă încet, încet în pădure tânără de arbuști, mai ales datorită pășunatului agresiv al vitelor de talie mare.

Domnul Grațian Mogoș, fostul director tehnic al parcului, care nu mai este printre noi, a scos în evidență faptul că dacă nu erau doi specialiști cu cunoștințe deosebite în problema arborilor și arbuștilor, pierderile suferite ar fi fost și mai mari.

Cei doi specialiști, inginerul silvic Ștefan Eusebiu de la Intreprinderea Forestieră din Arad și inginerul silvic Ghemeș Marcu, cunoscători ai condițiilor

climatice în care cresc arbuștii, s-au gândit că ar fi de mare efect reamenajarea parcului și transformarea lui în Parc Dendrologic.

S-a solicitat la Primărie, propunerea a fost aprobată împreună cu sumele de bani alocate pentru aceasta.

A început munca de recoltare de semințe pentru schimbul cu alte parcuri din țară și din străinătate. De asemenea, a pornit munca de defrișare a tot ceea ce crescuse în perioada cât parcul a fost lăsat în paragină, iar zona a fost împrejmuită cu gard de sârmă și stâlpi de beton pe o suprafață de 4,5 ha.

Cu ocazia inundațiilor din anul 1970, pepiniera a fost distrusă și s-au pierdut un număr mare de puiți și flori deosebite.

După Revoluție, parcul rămânând fără personal de specialitate, a fost împărțit între Ocolul Silvic Gurahonț, Primăria Gurahonț și din 2003 este dat Universității din Oradea pentru o perioadă de 49 de ani.

Universitatea Oradea a trecut la întreținerea parcului, reabilitarea castelului transformat în cămin studențesc cu dormitoare și cantină pentru studenții care vin la practică și birouri pentru personalul angajat.

Dar până la sentința definitivă situația parcului rămâne incertă.

Printre cele 2500 de specii în 3600 de exemplare de plante rare în țara noastră se găsește arborele lalea, cedrul algerian, arborele mamut, laurul, magnolia, etc.

REZERVAȚIA NATURALĂ DE TIP BOTANIC BALTELE-GURAHONȚ

Pe teritoriul Cătunului Baltele-Gurahonț se află o arie protejată de interes național denumită „Rezervație naturală de tip botanic Baltele-Gurahonț care a fost încadrată în categoria a IV-a după I.U.C.N. (Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii) sub codul nr. 286, declarată prin HCJ (Hotărârea Consiliului Județean) nr.1/1995 și HCJ 27/2000 și promulgată prin Legea 5/2000.

În baza acestei legi, rezervația se află în administrația Primăriei Gurahonț, nu are custode și în conformitate cu Ordinul M.M.D.D. nr. 1533/2008, obiectivul principal al rezervației este protejarea planei *Centaurea simonkaiana* Hay.

Aria de interes național care este protejată, se găsește pe o pășune ce se întinde pe malul drept al Crișului Alb și pe versantul sud-estic al Dealului Baltelor.[4].

Suprafața totală a ariei protejate este de 2 hectare și a fost declarată rezervație în anul 1995 pentru conservarea speciei *Centaurea simonkaiana* Hay.[5]

Suprafața pe care se găsește rezervația face parte din pășunea deținută de Primăria Gurahonț, fapt ce contravine dispozițiilor în vigoare privind asigurarea condițiilor de rezervare specială.[5].

Deși este înființată de mult timp, încă nu s-au luat măsuri de îngrijire a părții principale a rezervației, având în vedere că acolo pasc vitele sătenilor.

Aceasta floare este Albăstreaua, una din puținele flori pentru care s-a luat hotărârea de a se înființa o rezervație naturală.

Rezervația s-a realizat numai pentru unicul argument că planta respectivă era prezentă acolo, în locul acela.

Stațiunea nu este studiată îndeajuns pentru a ne da seama de felul în care acționează substratul biologic, de regimul precipitațiilor, de regimul termic, etc.

Foto 22-23. Albăstreaua din rezervație

După un studiu amănunțit se vor putea lua măsuri în ce privește mărimea arealului ce va trebui îngrijit pentru a se realiza condiții perfecte de dezvoltare pentru Albăstrele.

Specia aceasta se găsește în mod special în vestul României și varianta simonkaiana definește plantele xerofite.

În rezervație mai vegetează și alte specii de plante, cum ar fi:

- Usturoiul sălbatic (*Allium flavum* – de culoare galbărnă),
- Prunella (*Prunella laciniata*),
- *Dianthus carthusianorum* (Garoafa de câmp).[5]

Centaurea simonkaiana Hay crește pe lângă vegetațiile înalte și este dispusă în grupuri.

Cea mai bună perioadă de vizitare a rezervației este jumătatea lunii iulie și până în luna august, când inflorescența plantelor din acest perimetru este maximă.

Intrarea este liberă, rezervația nefiind împrejmuită și neavând un paznic sau un custode.

Localitatea fiind așa de mică, cu un număr mic de locuitori, nici un întreprinzător particular nu a îndrăznit să deschidă vreun magazin sau butic în asemenea loc. Cele necesare traiului de zi cu zi se procură prin deplasare la Gurahonț sau în satele vecine.

Foto 24. Albăstreaua din rezervație

Cătunul se află la poalele Munților Codrul Moma, despărțit în două de drumul național 79 A care trece prin centrul său.

În partea de sud a cătunului se află lunca Crișului Alb unde este pământul pe care băltenii fac agricultură. În partea de nord, sus pe deal sunt pășunile unde se cresc animalele mari.

La numărul mic de populație, nimeni nu a îndrăznit să construiască o biserică pentru că parohia nu putea fi susținută.

Tot așa, din cauza numărului mic de populație, nu există destui copii ca să completeze o clasă măcar, așa că nici școală nu există.

Copiii de școală sunt transportați cu microbusul la școală la Gurahonț, apoi sunt aduși acasă.

DEALUL „LA GORUNI”

Pornind de la pustă spre vest, ajungi la Dealul „La Goruni”.

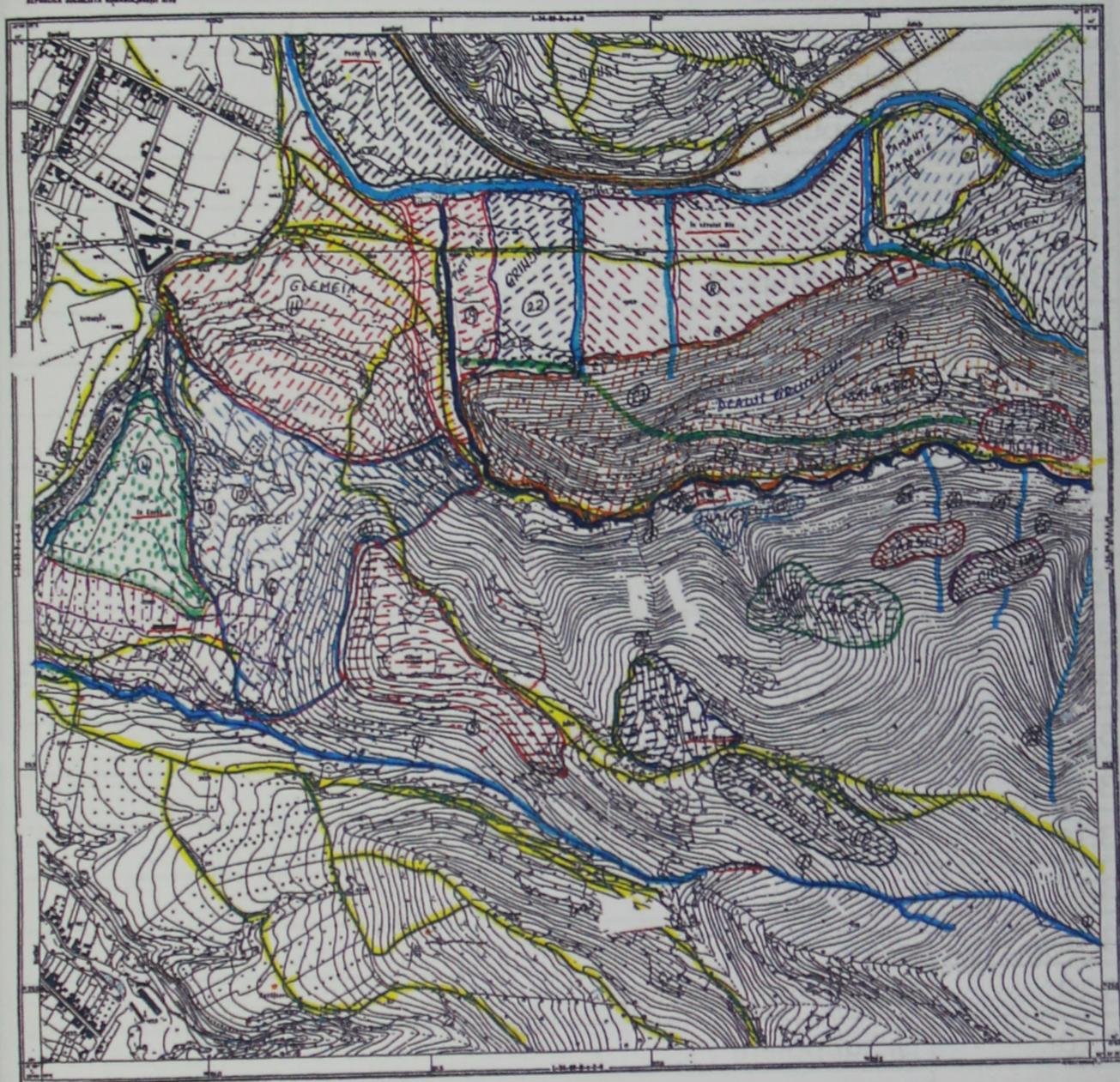
Aici , pe vremuri, se făceau mari concursuri de cai, cu sau fără atelaj după ei.

Altceva nu se știe despre acest areal..

Sigur este că acolo se află o pădure de goruni.

8632.

Strona de proiectare 1952
Strona de editare 1958
Fol. 47 în coordonate unghi 37°
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA, județul Arad

1:5.000

ȘTIINȚA DE STATUTUL DE CĂMINAR, FOTOGRAFIC, CARTOGRAFIC
ȘI INGENIERIA TOPOGRAFICĂ

Investigațiile realizate în anul 1952
Bazele cartografice în 1952
în anul 1958
Bazele de teren realizate în 1952
în anul 1958-1959
Editura de planșă realizată în BUCUREȘTI
în anul 1958
Numărul 3/8632/1958

Figura 12. Harta cu numărul 3/8632/1958

AREALELE PREZENTATE ÎN HARTA NR. 3/8632/1958

3.1	Valea lui Nan
3.2	Câmpul Lung sau Grohotul
3.3	La Cornete
3.4	La Cerăt
3.5	Vârful Muncel
3.6	Coasta Morconilor
3.7	Valea Rea
3.8	La Zăvoiul Mic
3.9	La Pietrari
3.10	Peste Criș
3.11	La Glemeie
3.12	La Copăcel
3.13	La Vălești
3.14	La Târșeli (tratată la 4.14)
3.15	La Ciocul Năii
3.16	La Țățești
3.17	La Răcurele
3.18	La Castani, La Lac, La Ghestini
3.19	La Poieni + Casa Hoarcseas
3.20	La Subpoieni
3.21	Parohia Teren agricol (tratată la 2.15)
3.22	La Grindu
3.23	Calea spre vârful Gruiului
3.24	Pârâul Șorliți
3.25	Pârâul Măsurători
3.26	Casa Hoarcseas (tratată la 3.19)
3.27	Casa unui fost primar
3.28	Pârâul Paltin

3.29	Zălăstrucul
3.30	Calea spre Vârful Gruiului
3.31	Între Pâraie
3.32	Omul cu laibăru albastru
3.33	Dulăul

VALEA LUI NAN

După părerea interlocutorilor mei, această vale numită Valea lui Nan este una dintre cele mai frumoase văi din acest areal.

De la Răcurele, de la izvor, pleacă și vine să întâlnească un pârâu, care tot se lărgeste și se lărgeste până ajunge la Cornete, aici se lărgeste și mai tare și coboară la moara lui Trandafir, nu intră în Valea Mare, pentru că de multe ori venea așa de mare că ducea cu sine sute de căruțe de grohotiș și de piatră mai mică, pe care le revârsa spre Gurahonț, acolo unde este puțin loc pentru agricultură.

Oamenii tot făceau loc, iar apoi se băga din nou apa și pietrele.

Apa când venea de la deal era foarte prăpăstioasă. Erau două masive de pe care se aduna apa. Diferența era că atunci, pe acele masive, erau două păduri care nu fuseseră tăiate.

Valea lui Nan este reprezentată pe harta cu nr. 8632 a Institutului de Geodezie și se află între Câmpul Lung și arealul La Ogrăzi. Pe harta executată la scara 1:5.000, 1 cm pe plan este egal cu 50 de metri.

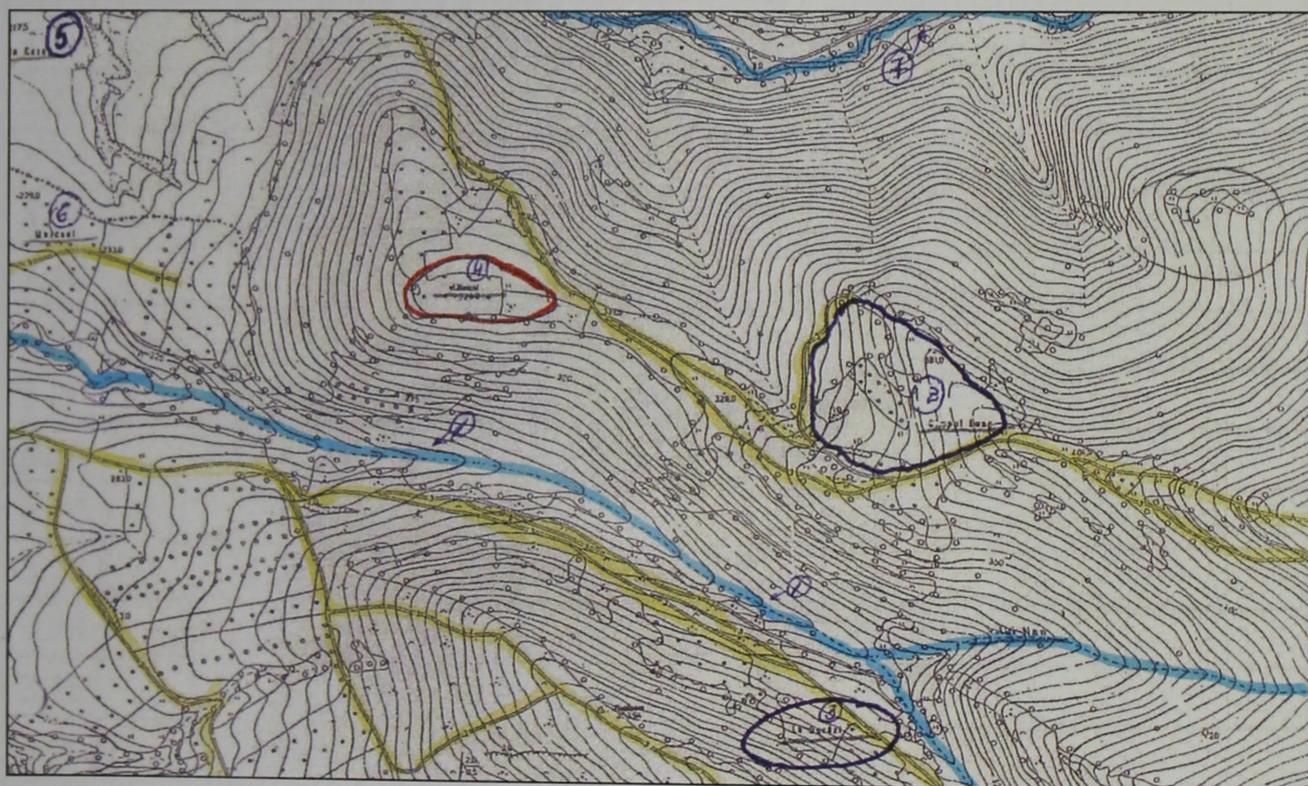

Figura 13. Detaliu din harta cu numărul 3/8632/1958

GROHOTUL SAU CÂMPUL LUNG

Grohotul este un areal important care face parte din dealurile Gurahonțului.

Se întinde după Dealul Muncel și este locul unde există mult pietriș mărunț, care se mișcă tot timpul coborând de la o curbă de nivel la alta.

Între Vârful Muncel și Răcurele există o porțiune de vreo 4 hectare care este o pajiște unde oamenii își aduc vitele la păscut.

Pentru a nu coborâ vitele distanță de aproximativ 2 kilometri de la pajiștea respectivă, până la Valea Rea ca să le adape la amiază, s-au gândit și au făcut o fântână chiar aici în vârful dealului.

Fântâna a fost făcută după modelul celor ce existau pe vremuri, fie pe dealuri, fie la țarină. I se spunea fântână cu cântărig, împrejmuită cu lopățele, sau i se mai spunea fântână cu ciutură.

La amiază, când era soarele mare, adăpau vitele acolo sus la deal și apoi acestea zăcătoreau la umbra arborilor.

Importanța acestui areal trebuie menționată în ce privește păstoritul vitelor mari.

Se vede, însă, că pentru cartograful care a realizat harta respectivă, arealul nu are nici o importanță deoarece pe hărțile lor nu este stabilit locul acestuia.

Grohotul se întinde până în față la Răcurele și de aici, mai departe, în sus, până la Tăul Huhului.

După părerea unora, Grohotul s-ar împărți în două părți.

Unii numesc grohot partea de sus a arealului și Câmpul lung la partea de jos a acestui areal.

De la fântânile de pe Câmpul lung, Grohotul se întinde până la fața Răcurelelor.

LA CORNETE

Discuția despre La Cornete am început-o cu unul dintre apropiații mei, pensionarul octogenar Mihiț Pavel, băștinaș din Gurahonț, atât el, cât și familia lui.

Adeptul datelor și noțiunilor exacte, i-am cerut să caracterizeze arealul numit La Cornete.

Iată ce mi-a spus Pavel despre acest subiect:

- Cornetele este o colină situată în partea de sud a Gurahonțului, făcând graniță cu satul Honțișor.

În suprafața respectivă, care este dominată mai mult de bolovăniș, decât de parâști, a crescut mai mult un fel de pom – arbust, numit corn, care face un fel de fructe, numite coarne și pe care oamenii le culegeau și le păstrau, fiind bune chiar și în stare deshidratată.

În stare uscată sau sub formă de compot era medicamentul de bază în tratarea deranjului stomacal.

În asemenea situații, fructele de corn se consumau sub diferite forme.

Fructul acestui arbust, care se numește și el coarnă are un efect astrin-gent, care pe unde trece lasă mesajele stricte ale unei vindecări rapide.

Pe vremuri nu erau medicamente, consumul de coarne sub diferite forme, reprezenta unul dintre leacurile băbești cu care se putea vindeca.

Importanța acestui loc iese în evidență datorită acestor arbuști denumiți corni și a produselor lor, care au un conținut ridicat de acid tanic, ce acționează asupra peretelui intestinal.

Datorită acestor arbuști, arealul respectiv a primit denumirea de La Cor-nete.

Am continuat discuția despre Cornete cu celălalt interlocutor, Ghiță Va-lea, ultimul nonagenar din Gurahonț.

Bun povestitor și în aceeași măsură un bun ascultător, care despre cor-nete mi-a spus:

„Pe timpul austro-ungariei, Cornetele era un teritoriu comunal și nu aparținea proprietarilor de pământ, cum era Baronul Boroș Benny.

Proprietatea s-a menținut până în zilele noastre, de aceea i se spune: „pământul de pășune al celor care munciseră pe timpul arierului și în timpul primului Război Mondial”.

Acestui loc i se mai spunea și „urbarial”.

După cel de al Doilea Război Mondial, acest areal a fost repartizat cetățe-nilor comunei Gurahonț, adică țăranilor, cu dreptul de a pășuna pe el.

Aici, deosebit de alte areale care sunt considerate tot „urbariale”, nu se știe cine a adus lemnul de corn, care face coarne.

Localnicii s-au obișnuit să adune aceste coarne, dar nu cu mâna. Le lăsau să se coacă. Se duceau cu o pătură pentru că prelată pe vremea aceea nu era.

Scuturau și ce cădea erau coarnele coapte.. Le adunau, le băgau în căzi și după fermentație se făcea țuica de coarnă de Gurahonț, mai deosebită de-cât toate celelalte.

În tinerețea noastră, spunea Ghiță Valea, împreună cu soția mea am adu-nat odată 900 de kilograme de coarne, foarte ușor, învățat de un bătrân de prin jurul Gurahonțului.

Acesta mi-a spus să nu culeg coarnele cu prelata sau cu un nylon, prin scuturare. Aduni tot ce este frunză și este mizerie și le pui în saci.

Vii acasă și coarnele le pui într-un butoiăș de 100-250 de litri, bagi coarnele peste, torni apă și toată mizeria iese la suprafață.

Coarna ce rămâne este coarnă curată, pe care, apoi o bagi la fermentat. După aceea faci țuica de coarne ca și cum ai face țuica de prune.

leşe o țuică deosebită, mai bună decât țuica de cireașă amară.

Asta este o rețetă care a rămas din moși-strămoși.

La Ghiță Valea acasă din cele 900 de kg de coarne, s-au făcut 150 de kg de pălincă întoarsă.

Nu i se zicea pălincă, ci se zicea țuică întoarsă, din aceea cu mărgele. Aceasta, după ce ai scuturat-o bine, ținea de două ori Tatăl Nostru. Era extraordinară.

Pe cornete pășteau și vitele și tot de acolo se aduceau lemne de foc pentru cetățeni, pentru că pe Cornete mai creștea și lemn de altă natură decât cornul.

Ei acuma să vedem cum ajungem la Cornete, pe unde o luăm? L-am întrebat pe Ghiță Valea.

Copăcelul îl știi? Te duci de la Copăcel, treci pârâul cel mare și ajungi la Cerăt. Acolo este gardul acela care separă hotarul Gurahonțului, de Honțișor.

Cornetele începe după acel gard, unde era și o cărare care te ducea până la Vârful Muncel. Acolo existau niște mălini.

Cornetele începea cu acei mălini și între Valea lui Nan și pârâul care era acolo, și între Vârful Muncel, grohot, Cornetele mergea până la Răcurele. Atâta era tot Cornetele! Acolo era așezat tartorul închisorii?

Despre Cornete se mai pot povesti lucruri interesante.

Prin anii 1946 acolo se aflau niște bolovani, niște stânci foarte mari, așezate jumătate în pământ, jumătate afară.

Din bolovani aceia se făcuseră o mulțime de fundații de casă în Gurahonț. Și fundația casei lui Ghiță Valea este făcută cu piatră din acei bolovani enormi.

Acolo venise un meseriaș grozav venit de la Talagiu și care s-a stabilit la Gura-văii.

Când Ghiță Valea s-a dus să vorbească pentru piatra de temelie a casei, maistorul-pietrar i-a spus că îi trebuie 300 de bucăți de piatră cu dimensiunea de 60cm/45cm. Piatra era deja fasonată și arăta parcă ar fi fost tăiată cu cuțitul.

Avea meșterul acela o metodă deosebită de a tăia acei bolovani enormi. Piatra pe care au crăpat-o pentru Ghiță Valea, se pare că avea cel puțin 100 de tone greutate.

Cum au procedat meșterii ca să taie o astfel de piatră ?

În primul rând, în piatra respectivă făceau niște găuri pe suprafața ei dintr-o parte în alta. Aveau niște icuri făcute în mod special, la care se adaptau niște bucăți de tablă. Icurile se băgau cu tablă cu tot în găurile făcute anterior și erau bătute cu barosul. O singură lovitură la fiecare ic introdus.

Când lovea cu barosul se auzea un sunet, un fel de rezonanță diferită de momentul în care piatra vroia să crape.

Spunea maestrul că mai are aproximativ vreo 100 de lovituri cu barosul și este gata, se va sparge.

Continua să lovească cu barosul pe icurile băgate de jur împrejurul bolovanului. Până la urmă acesta s-a desprins și s-a împărțit în două. Din jumăta-tea desprinsă se putea face în jur de 150 bucăți de piatră pentru temelii.

Vreme îndelungată s-a procedat ca mai sus atunci când era vorba de piatra de temelie.

Din momentul în care a început să se folosească cimentul nu s-au mai făcut fundații din piatră cioplită.

Atunci piatra cioplită era de o calitate extraordinară. Avea în compoziția sa bucăți mici de cuarț, cuarț de culoare neagră și acesta îi conferea rezistența de a sta în ploaie, în ninsoare, ani de zile, fără să se desfacă în foi.

Acum nu se mai face așa. Totul este modernizat. Se folosește metoda cofrajului în care se toarnă betonul.

Pentru piatra cioplită Corne-tele a fost foarte mult utilizat.

Cornetele este un fel de deal mai mic plin cu tufe de corni, sau mai bine zis o coastă prăpăstioasă plină de tufe de corni.

Sus pe dealul Cornete cele mai răspândite sunt tufele de corni. Pe văi, însă apar tufele de aluni, măcieșul, porumbarul, mărul de pădure (pădureț) și altele.

Pe fața Cornetelui nu se prea putea adapta mai bine, nu puteau rezista pentru că acolo este stâncos și nu prea se dezvoltă ceva.

Figura 14. Detaliu din harta cu numărul 3/8632/1958

În ce privește prezența arborilor mari, la vale se află fagul, iar sus pe deal era stejarul. Și acum este tot așa.

Pentru mine tot ce mi-a povestit Ghiță Valea au fost lucruri foarte interesante și de care auzeam pentru prima dată. Și tăiatul pietrelor și țuica de coarne.

Eu nu am avut de unde să le știu. Și așa, cei care au citit monografia Gurahonțului, s-au mirat și m-au întrebat de unde dracu am eu atâtea amintiri de la Gurahonț.

Eu i-am asigurat că tot ce am scris este adevărul, adevărat.

Nici Ghiță Valea care a citit cărțile pe care i le-am dat de câte două ori, nu a găsit așa ceva în cărțile mele.

În încheierea discuției despre arealul Cornete, Ghiță Valea mi-a povestit că s-a organizat o întâlnire a maiștrilor din Gurahonț și a dus cu el țuică de coarne.

Dacă cineva ghicea despre ce este vorba, ar fi primit un litru de țuică din aceea.

A fost foarte dezamăgit pentru că nimeni nu știa ce bea. Mai mult, au existat persoane care nici nu știau ce fel de arbust este cornul și cum arată fructele sale, ca să nu mai vorbim de țuica ce se distilă din ele.

Nu știu cum, dar parcă se merită să ne întoarcem în timp la rădăcinile care ne țin legați de acest sat, să le mai arătăm și să le mai cunoștem starea în care se află.

Nu cred că greșim cu nimic!.

LA CERĂT

După ce ieși de pe Coasta morconilor, se deschide în fața călătorului, un câmp mare care se desfășoară până ajungi la un pârâu. Acesta este Cerătul, care ajunge până la gardul de la Hontîșor.

Cerătul este numai pășune pentru vaci, nici chiar pruni nu s-au putut pune pentru că este pământul șuai, din acela galben, pe care nu se poate face nimic.

Chiar și iarba crește foarte slab, dar cei care au vite la păscut, nu au încotro, și la aduc aici.

Ca așezare, arealul denumit Cerăt este mai sus de Coasta morconilor și este un loc de pășunat înconjurat de o pădure de arbori de cer.

Cerătul este reprezentat pe harta nr. 8632 a Institutului de Geodezie, în careul cu coordonatele 25,5 – 26,5. Harta este lucrată la scara de 1:5000, pe care 1 cm pe plan, reprezintă 50 de metri pe teren.

Așa cum reiese de pe hartă, Cerătul se află, ca așezare, ceva mai sus de Coasta morconilor. Valorile curbilor de nivel sunt în jur de 217,0.

Cerătul este un câmp unde se pășteau vitele și în special caii.

În partea de sud se învecinează cu țarina Honțișorului, împrejmuită cu gard până la Cornete. De la Coasta morconilor până la Cornete.

Între gardul împrejmuit de la Honțișor și pâraie este câmpul denumit Cerăt.

Aici duceau caii la păscut, îi împiedicau și îi lăsau liberi. De aici din vârful Cerătului, caii puteau merge până la gardul Honțișorului, liziera pădurii Cornetului și între pâraie.

Acest microareal de pe vârful dealului are și o importanță din punct de vedere istoric.

În vârful Cerătului există și azi și se văd urmele de tranșee săpate de Armata Română, care se prelungeau peste arealul „între pâraie” și pe vârful Copăcel.

De la Valea Rea și până la Cerăt, există acest lanț de tranșee săpate de Armata Română între anii 1917-1918, care au fost folosite în luptele de eliberare a Transilvaniei de trupele Austro-Ungariei.

Tranșeele se văd numai dacă te urci până acolo sus. De pe vârful dealului, Gurahonțul se vede în toată splendoarea lui.

Acolo a stat Armata Română în timpul luptelor cu Ungurii. Când a început lupta și se trăgea serios, ne poveștește Pavel Mihiț, Bunicul copiilor, le-a spus acestora să se bage sub pat ca să nu îi împuște din greșală.

Ca o notă aparte se poate spune că în perioada aceea, clasele 1-3 au făcut școala în limba maghiară, fiind obligați în sensul acesta.

Dar asta nu are nici o legătură cu Cerătul!

VÂRFUL MUNCEL

Prin două locuri poți să ieși la Vârful Muncel.

Cum treci podul de la moara Mercea, te duci drept în sus pe dealul Copăcel și ajungi la un drum ce duce pe sub un deal.

Acestui Deal i se mai spunea atunci și i se mai spune și azi: „La tăietură”, și se află între Copăcel și Vârful Muncel.

Cealaltă parte se numește Văleștii, după familiile care au stat acolo. Printre ei a fost și familia lui Ghiță Valea. De aici poți să ieși pe Copăcel. Se poate ieși pe Copăcel și din Valea Rea.

Vârful Muncel are și o câmpie frumoasă, cu iarbă plăcută la vite, mărginită de o pădure de stejar, din care se iese sus la Cornete.

Vârful Muncel se întinde până la Grohot și iese acolo unde sunt fântânile acelea sus pe câmp.

Vârful Muncel se limitează între Vălești și Cornești și merge până la Grohot.

Vârful Muncel apare reprezentat și pe harta nr. 8632/1959, editată de Institutul de Geodezie București, în anul 1959, la scara de 1: 5000, ceea ce înseamnă că 1 cm pe planul hărții, cuprinde la 50 de metri pe teren.

Curbele de nivel de la baza vârfului au valoarea de 325,0 față de nivelul mării, pe când la vârful, aceste curbe arătau valoarea de 329 m.

COASTA MORCONILOR

Coasta morconilor este un loc destul de accesibil dacă pornești de „la curte”, cum se spune, din locul în care se aflau fostele grajduri și acareturi ale baronului Boroș Benny.

Prima vale pe care o întâlnești în cale este Valea Honțișorului, care vine tocmai de sus de la Mădrijești.

După ce ai trecut podul de la curte, primul pod peste valea aceea, trebuie să o pornești spre Honțișor. Pe lângă vale, te duci în sus.

Partea stângă, cum te duci în sus pe vale, este Coasta morconilor. Este acea parte care are pădure și prin care, dacă mergi poți ajunge la un alt areal denumit Cerăt.

De la Cerăt se ajunge la Copăcel și de acolo poți să mergi la Corniște, acolo unde este Cornetele.

Îi spune coastă pentru că ea urcă până când ajungi sus unde este câmpul. Partea aceasta este singura împădurită.

Sus, deasupra, este zona de pășunat.

Pădurea este constituită din arbori de esență tare cum ar fi fagul și carpenul.

Aici era locul spre care fugeau copiii după ce ploua bine, pentru că toată coasta se umplea de bureți (de ciuperci). În special, se făceau bureții numiți

mihăieși și copite sau copitoange, care preparate culinar dădeau niște mâncăruri foarte gustoase.

Primele dintre ciuperci care se făceau după ploaie se găseau mai ales aici pe Coasta morconilor. Abia mai târziu se făceau bureți pe Cornete sau la Răcurele.

Dacă te duceau de dimineață, recolta era satisfăcătoare. Cei ce soseau mai târziu, găseau numai rămășițe.

Ca localizare a Coastei morconilor, am găsit în timpul documentării, pe o hartă editată de Institutul de Geodezie, Fotogrammetrie, Cartografie și Organizarea Teritoriului, cu nr. 8632, locul în care află aceste coaste denumite „ale morconilor”.

Curbele de nivel indică valori între 229m și 233m deasupra nivelului mării, pe o hartă la scara de 1:5000, adică, 1 cm pe planul hărții, este egal cu 50 de metri pe teren.

Coasta morconilor este figurată pe hartă la coordonatele de 25,5 – 26,5.

VALEA REA

Pârâul Valea Rea este una din apele cele mai importante pe lângă Gurahonț, atât ca afluent al Crișului Alb, cât și ca transportor de piatră și materiale de construcție, ce se face fără comandă fermă, atunci când se produce o rupe-re de nori sus la deal.

Pârâul Valea Rea își are izvoarele sus spre vârful dealurilor și în curgerea lui spre vărsare în Crișul Alb, adună toate micile pâraie de pe versanții printre care trece.

Deși adună atâta apă, în cursul lunilor de vară, debitul prezintă variații mari de la o zi la alta. Se poate spune că vara, Valea Rea este cel mai blând pârâu din zona respectivă.

Harta cu numărul 8632, în care este reprezentată Valea Rea, a fost elaborată de Institutul de Geodezie, în anul 1952, la scara de 1:5000, ceea ce înseamnă că 1 cm pe plan, valorează 50 de metri pe teren.

Curbele de nivel notate pe hartă au valoarea de 250,0 sus, aproape de izvoarele pârâului, iar jos la vărsarea în Crișul Alb, valoarea este de 168,5 față de nivelul mării.

Matca pe care curge această vale este neuniformă, lărgindu-se și îngustându-se, după necesitățile de debit.

Atunci când sus la munte se produce câte o rupere de nori, cu cantități mari de ploaie, Valea Rea devine de nerecunoscut, tot ce se află în calea ei și pe malurile sale, este purtat la vale și aruncat în Crișul Alb. În momentele acelea este demnă de numele pe care îl poartă.

Atunci și cele mai mari pietre, stânci sau bolovani, sunt scoși din pământ și târâți, prin forța apei până la vărsare.

Rostogolirea acestor pietre enorme face un zgomot caracteristic numai pietrelor.

După ce trece ploaia mare, debitul Văii Rele scade și el și atunci se poate vedea ce materiale au fost aduse de la deal sau de la munte.

De-a lungul văii și alături de ea șerpuiește un drum forestier, care a fost făcut pe vremea grofului Boroș Benny. Acest drum era folosit de fiecare dată când groful avea musafiri, îi urca în trăsură și îi ducea la plimbare pe Valea Rea.

Groful Boroș Benny a fost un om gospodar, un om cu studii superioare, care de îndată ce a cumpărat domeniul, s-a apucat să lucreze asupra peisajului.

De la intrarea pe vale și până sus aproape de izvoare, a pus să se planteze nuci de cea mai bună calitate, nuci cu coaja subțire și miezul alb și gustos.

În jurul nucilor, astfel selectați, groful a dispus să se planteze castani sălbatici ca să fie o pavăză de apărare a nucilor atunci când sunt vânturi puternice pentru ca să nu îi rupă.

În felul acesta, nucii au vegetat mai bine de 100 de ani, și încă se mai găsesc prin locurile mai ferite.

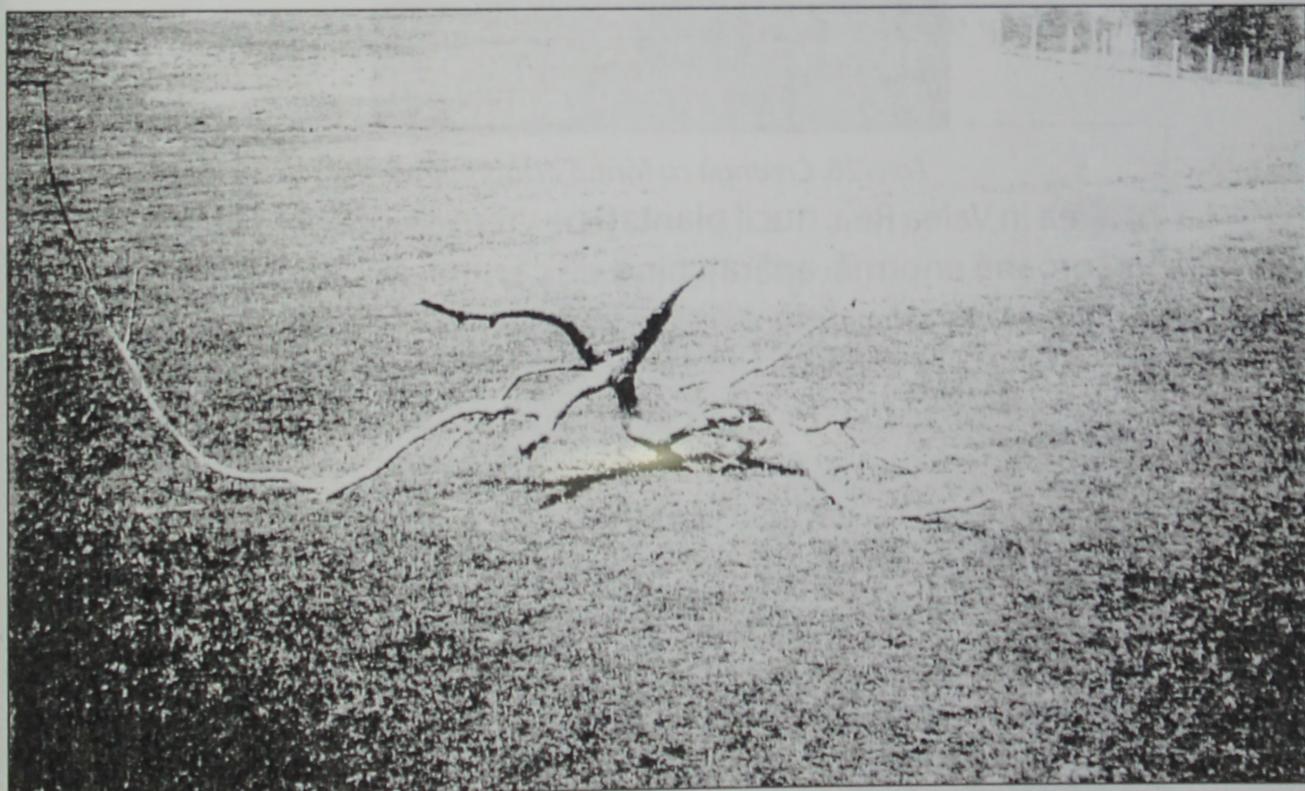

Foto 25. Creangă uscată din nucii plantați de Groful Boroș Benny

De multe ori, nucii aceștia se usucă și când vin vânturi puternice, se rupe coroana putredă de la jumătate și cade lângă pomul care a susținut-o vreme îndelungată, luând diferite aspecte dizaurienice. În fotografia alăturată, podoaba de creangă a nukului este căzută la pământ, fiind foarte bătrână și având un aspect de animal preistoric.

Fotografia aparține autorului, care este urcat sus pentru a demonstra mărimea și masivitatea acestui exponat demn de orice muzeu din lume.

Tot în acest areal se vedea aspectul pe care poate să-l ia creanga unui nuc, care a fost plantat, s-a dezvoltat, a dat recolte mari de nuci și acum nimeni nu o mai vrea.

Foto 26. Creangă cu formă dizauriniacă

La intrarea în Valea Rea, nucii plantați pe vremea lui Boroș Benny, care au dezvoltat o coroană enormă, apărați fiind de castanii sălbatici din jurul lor, au creat o zonă în care vara este o umbră deasă și o răcoare pe măsură.

De aceea, aici este locul cel mai bun pentru sărbătorile câmpenești organizate de Primărie, cu ocazia unor sărbători naționale, Ziua comunei Gurahonț și altele.

Muzica populară, împreună cu peisajul splendid și răcoarea ce coboară de pe dealurile din jur asigură succesul oricărei manifestări.

De o parte și de alta a cursului de apă, pe lângă care este și drumul forestier, Valea este străjuită de dealuri semețe, mai mult sau mai puțin împădurite, pe unele chiar piatra seacă, pe care pasc animale domestice mici, caprele și oile, iar pe jos, la liziera acestor dealuri este pășunea pentru porci și animalele mari, ce sunt scoase dimineața la pășune și se reîntorc seara spre casă.

Drumul animalelor în sus pe vale, spre arealele de pășunat și reîntoarcerea spre casă se face fără grabă și cu locuri de odihnă și adăpare.

Faptul că aceste dealuri, foarte greu reușesc să se împădurească, se datorează și animalelor care le vizitează pentru pășunat și de care nu scapă nici un fir de iarbă sau mlădițe din care ar putea genera un arbore sau un arbust.

Foto 27. Vin porcii de la pădure

Seara, când și soarele se pregătește să apună, dinspre pădure se aude zgomotul caracteristic turmei de porci ce s-a pornit către casă.

Mai mult flămânzi, decât sătui, guițând într-una, reușesc prin trecerea lor să realizeze un tablou acustico-imagistic, care trebuie văzut pentru că impresionează.

Foto 28. Caprele de sus de pe deal

Uneori, înaintea porcilor, dar ceva mai alene, turma de vite mari se retrage și ea spre casă.

(Fotografia aparține autorului acestei scrieri).

Din loc în loc se mai opresc, acolo unde știu ele, să mai rupă câte o gură de iarbă și mestecând ridică capul să vadă unde este păstorul, apoi mulțumite pornesc din nou la drum.

După ce au trecut animalele spre casă, se mai întâmplă să apară câte un purcel răzleț, pe care purcarul l-a scăpat din vedere și a rămas în pădure, dar acum se grăbește să ajungă turma din urmă. Nu se știe dacă după el nu este și lupul.

Apoi, totul se scufundă într-o liniște binecuvântată, care va ține până mâine dimineață și în care se aud trilurile de privighetori, care parcă atunci au intrat în scenă.

În această lume de vis și de trăire intensă, una din ficele maestrului Herbert Losif, Doamna Helen care lucra la farmacia din sat și care era una din cele mai mari iubitoare de natură din familia respectivă, a îndrăznit pe lângă șeful Ocolului Silvic, inginerul Huhm și l-a rugat să îi permită să facă și ea o căsuță de lemn pe Valea Rea, așa cum a văzut ea în Austria.

Inginerul șef, gândindu-se că poate și el are să aibă nevoie odată de o căsuță în pădure, ceva mai aproape de sat, a acceptat ajutând și cu ceva lemne de construcție.

În primăvara următoare, casa din pădure era deja gata și s-a făcut și o sfințire pe cinste.

Foto 29. Casa din pădure în construcție

Mulți au mai mâncat și băut acolo pe banii altora, pentru un simplu aviz sau o simplă ștampilă pe un act oficial.
La un moment dat, casa din pădure era dotată cu tot trebuia pentru a face ca invitații să se simtă bine.

Foto 30. Caprele au sosit la firmituri

Seara , târziu, prin fața casei trecea turma de capre, care de multe ori se opreau și așteptau să primească câte o coajă de pâine sau un rest de mâncare rămas de la masa de prânz.

După zeci de ani, prin schimbarea de generații, casa a fost vândută la o persoană cu posibilități financiare, astfel că, aspectul ei s-a schimbat, devenind o casă pentru un vip.

Valea Rea a rămas tot așa plină de pietre și bolovani aduși de puhoiul de ape când se produce acolo sus câte o rupere de nori ; pe aici, în drumul lor trec mai departe, vacile, oile, caprele și porcii spre pădure și apoi seara spre casele lor ; prunii produc aceleași fructe sfrijite și fără gust, pe care de multe ori nu le mai culege nimeni.

Valea Rea însă, se prezintă ca un punct de atracție pentru excursioniști și mai ales pentru participanții la manifestările, uneori, culturale, la care se consumă mici și bere la halbă.

LA ZĂVOIUL MIC

Zăvoiul Mic a fost descris într-o secvență anterioară, alături de Zăvoiul Mare.

Zăvoiul Mic este reprezentat în harta nr. 8632, la poziția nr. 8 și se întinde între arealul la Pietrari și liziera pădurii de la Poieni.

Este important pentru că aici se face o agricultură cu rezultate bune.

LA PIETRARI

Coborând din sat, întâlnim în cale un pod care te ajută să treci peste un iaz, a cărei apă merge la roata de la moara lui Mercea, care acum a fost modernizată și se spune la moara lui Mihai.

Deci, am trecut de la moară și ne ducem înainte trecând de data aceasta peste podul sub care curge valea Honțișorului și astfel, te afli pe Glemeie. Dacă mai mergi puțin ve-i ajunge la Valea Rea.

Debitul acestei văi este acum mai mare și devine periculos mai ales vara, cu ocazia ploilor torențiale.

O pavăză în calea torentului erau pădurile dese ce se aflau în zonă și care funcționau ca și un tampon spre a tempera furia apelor. Apa care cădea se mai oprea pe lemnul pomilor, pe coroană și frunze și o altă parte se scurgea în pământ. Întâi cobora la vale apa de ploaie, apoi se scurgea apa reținută de copaci și de frunzișul acestora, adică apa de pe lemne.

Acum această apă se alătură celeilalte ape ce nu mai este reținută de copaci și mărește considerabil debitul acei văi. Ce s-a întâmplat acolo sus la izvoare?

S-a tăiat pădurea acolo sus în prostie, așa cu se taie în toată țara. Ghiță Valea are acolo pe lângă Valea lui Nan, un pârâu foarte mare primit de la tatăl lui., moștenire și de acolo își aduce lemne pentru foc.

Trecând peste Valea Rea dai de o cărare care te scoate la Poieni. De o parte și de alta a cărării este țarină. Pe ambele părți ale cărării este tot Pietrarul., până când ajungi la un pârâu ce vine de la Grui și se varsă în Crișul Alb.

De la Pietrar , de unde avea Tripașu pământ, de acolo începe Grindu, apoi urmează Zăvoiul ce se întinde până la casa lui Harcsas, sub Poieni.

Acestei zone îi spune Pietrar pentru că în decursul anilor, știe Dumnezeu de când, Valea Rea aducea de sus piatră și o depunea pe acest loc. Erau și pietre mari și foarte mari.

Valea, când venea ca o nebună, se auzea cum vin bolovanii mari pe ea, împinși de apă.

Cei ce aveau pământ aici scoteau piatra mică cu carele.

Pe acest teritoriu se făcea porumbul ca dracu deși pământul era plin de pietriș.

Aici, Ilie Neamțu, care avea în proprietate toată partea stângă, era partea cumpărată de tatăl său când a venit din America de la Baronul Borosbenny și scotea pe ea o recoltă de porumb extraordinară.

La noi, pe șuarul nostru de pământ, dacă nu pui gunoi de grajd, de vită, nu faci nimic.

Apa mai aduce cu ea și mîlul acela care este foarte bun pentru agricultură.

Acela este Pietrarul.

Pe harta nr. 8632, editată de Institutul de Geodezie, Fotogrammetrie, Cartografie și Organizarea Teritoriului, la scara de 1:5000 este figurată Valea Rea care se varsă în Crișul Alb și zona care este Pietrarul. Curba de nivel de aici indică valoarea de 168,5 față de nivelul mării.

Denumirea de Pietrar vine de la aluviunile de pietriș și de nisip pe care le lasă Crișul Alb.

Tot pământul era amestecat cu piatră, dar asta nu a împiedicat obținerea unei recolte foarte bune, cultivarea făcându-se ca și cu orișicare teren agricol.

PESTE CRIȘ

Tratat și la pagina nr. 48.

LA GLEMEIE

Pentru a ajunge pe Glemeie, trebuie mers până la Valea Rea. De la Valea Rea se merge mai departe, în sus, până unde se întâlnește cu calea ce coboară de pe Copăcel, și se duce pe subdos până la Poieni.

Pe această suprafață este Glemeia.

Pe Glemeie există foarte mulți pruni. De aici se primesc cantități mari de prune, mai ales din partea asta de la parcul dendrologic, care este îngrădit.

Încolo către Valea Rea sunt pruni extraordinari, care au mers foarte bine de la punerea lor în pământ.

Mai mult de jumătate din Glemeie este parc dendrologic. Pășune a rămas puțină. A rămas, mai ales sus, sus pe deal, spre Copăcel și aici jos de la drum până la Crișul Alb.

Încercând o altă definiție, se poate spune că „Glemeia” este o porțiune de pajiște mărginită la nord de Crișul Alb, la est de Valea Rea, la vest de Valea Honțisorului și la sud de Copăcel și Copăcelul Domnesc.

Acest loc de pășunat a fost cumpărat de comuna politică, cu suma de 440.000 lei și constă din 252 jugăre cadastrale de pădure tânără, pășune și fâneață.

Odinioară a fost pământ arabil, dar în urmă cu 60 de ani a fost transformat în izlaz.

Baronul Boroș Benny când i s-a comunicat situația financiară, care se apropia de faliment, a trebuit să se retragă de aici.

Ca să poată pleca, a început să își vândă proprietățile. Oamenii au vândut fiecare câte un porc, câte un vițel, câte o pereche de boi și au pus bani ca să se poată cumpăra izlazul.

LA COPĂCEL

Copăcelul este un deal frumos împădurit, la poalele căruia acum vreo 300 de ani a fost mutat o parte din satul Gurahonț, de la Tri-Honț, din inima codrului.

În timpul și după Primul Război Mondial, pe dealul Copăcelului s-a dezvoltat o pădure de fagi

Când vorbim despre Copăcel, trebuie să ținem seamă că au fost două areale cu aproape același nume:

- Copăcelul domnesc și
- Copăcelul comunal.

Pornind de la podul de la moara lui Mercea, trecând și peste cel de al doilea pod unde au fost șteampurile de dezmembrat și spart arama, te urci în sus, treci de o parte din Glemeie și dai de Copăcelul domnesc, unde se găsesc

LA VĂLEȘTI

La Vălești este o porțiune de câmp împădurit, mărginit la nord de Valea Rea, la sud de Vârful Muncel, la est de Grohot și la vest de Glemeie.

Împădurirea a fost lăsată așa cum a fost ea, având în mijloc un luminiș unde este o pajiște pe care oamenii își pasc vitele.

În luminișul respectiv, oamenii au plantat pruni care s-au dezvoltat foarte bine, din fructele produse ei făcând țuică.

Transportul prunelor de la locul acela, totdeauna dădea bătaie de cap celor care le-au cules, datorită drumului de acces până acolo, care, datorită denivelărilor, vasele în care se puneau prunele, tot timpul se răsturnau și fructele se împrăștiau pe jos.

De aceea, prunele se aduceau cu greu până la Copăcel. Aici erau puse într-o ladă special făcută, numai pentru transportul prunelor.

Lada era astfel făcută să poată fi pusă pe car sau pe căruță, asigurându-i-se stabilitate pentru a nu aluneca înainte sau înapoi, atunci când începea coborâșul.

Pe căruță se montau niște dispozitive care puteau să ridice lada în față, se scotea capul de la spatele lăzii și aceasta se golea automat.

Arealul La Vălești era folosit, deci, pentru producerea prunelor pentru țuică și la păscut vitele.

Pe pajiștea aceasta mai creșteau mesteceni din lăstarii cărora oamenii făceau măhuri pentru măturat curtea.

LA TÂRȘELI

La Târșeli urmează după arealul La Vălești.

Este tot o porțiune de pământ din care jumătate este câmp, este pajiște, iar cealaltă jumătate este împădurită cu arbuști de mesteacăn.

Uneori era folosită de cei care se aflau mai aproape de ea.

Era socotită ca ne având vreo importanță economică. Foarte rar se pășuna pe acest areal.

CIOCUL NAIULUI

Acestui areal i-a rămas numele moștenire de la cel care se numea Ciocu. Ciocu a fost un om din Gurahonț, care locuia în colțul străzii ce cobora și ducea spre moara lui Mercea.

Mai există în Gurahonț încă un cetățean care purta numele de Ciocu. El era pe vremea aceea, socrul judecătorului Vurdea, care era căsătorit cu fida lui pe nume Coculica.

De la aceștia se trage numele acestui areal, de Ciocul Naiului, nume care dăinuie de multă vreme, de când a existat și neamul Ciocului.

LA ȚĂȚEȘTI

După Târșeli urmează Țițeștiul în spre Răcurele, mărginit cu Grohotul și cu Valea Rea, dela Valea Rea în sus spre Honțișor.

Nici acest areal nu are o importanță economică mare.

În cazul acesta, din arbuștii de mesteacăn ce cresc aici, oamenii își făceau mături pentru măturat curțile, mături pe care le numeau de târș, nume provenit de la arealul La Târșeli.

LA RĂCURELE

Arealul La Răcurele nu a fost cuprins pentru că acesta era de dimensiuni mai mici și terenul respectiv nu și-a găsit locul în hartă.

La Răcurele este un deal care s-a împădurit de unul singur. Datorită împăduriri, când arborii au ajuns la maturitate, s-a început exploatarea lor de către consăteni, pentru lemne de foc.

Prin exploatare, rărindu-se arborii, pe sub ei au început să crească frăguțe și mure.

Copii plecau duminică dimineață la cules de frăguțe, când acestea erau coapte și le aduceau acasă în coșulețe făcute din coajă de mesteacăn.

Tăiau coaja de la un mesteacăn și împleteau un coșuleț în care puneau frăguțele și murele și le aduceau acasă.

Care nu avea coș și nu știa sau nu putea să își facă. Smulgeau câte un fir de iarbă lungă și pe la capătul acela unde s-a smuls băgau frăguțele pe șir, ca și măргеlele pe ață și așa le duceau acasă.

Zona despădurită prin exploatarea lemnului s-a folosit și ca pășune pentru vite.

Creștea pe aici un fel de iarbă cu frunza lată denumită costree, pe care vacile o mâncau cu plăcere.

Continuând exploatarea lemnului de foc într-o anumită parte, aici au început să crească frăguțe, mure și storuși de rugi de mure, dar aici nu se găseau bureți de nici un fel.

Într-o monografie a Gurahonțului ceva mai veche am găsit o însemnare în care se spunea că pe vremurile bătrâne, la Răcurele se găseau păstrăvi aurii.

Interlocutorul meu, Ghiță Valea a spus că Răcurelele sunt și acum acolo, la locul lor, dar el nu știe să fi fost acolo păstrăvi aurii. El nu știe să fi fost acolo vreo apă curgătoare. Se pare că mai există un singur izvor ce iese de sub o piatră.

A fost însă, foarte mult vânat. De orice fel. Tot ce ai vrut. Inclusiv, vitele oamenilor care erau la păscut.

De la Cornete mergeau vitele oamenilor la păscut și se opreau acolo la Răcurele. Când ajungeau pe la orele 11, se adăpau la izvorul care se găsea acolo ca să nu coboare din nou în vale, apoi liniștite se așezau la zăcătoare.

Pe vremea când Ghiță era copil și vitele lui se adăpau la izvorul care era acolo, de o parte și de alta se aflau doi ceruleți, doi pomi de cer.

Cerul se aseamănă la coajă cu stejarul, dar aveau o coajă mai groasă și mai zgrunțuroasă.

Spune Ghiță că în peregrinările sale, nu a văzut în toată viața sa o asemenea dimensiune a unui asemenea arbore care a crescut lângă izvor.

Tulpinile acestor arbori erau groase și foarte înalte. Așa de groși erau că trei oameni puteau să îi cuprindă.

După un timp, unul din acești doi arbori s-a uscat și atunci Haiduc –covaciu, tata lui Costică, a făcut o cerere pentru tăierea cerului uscat.

După tăierea copacului, covaciul și fiul său Costică au dus acasă 20 de căruțe de lemne din acel singur copac.

De celălalt exemplar, Ghiță nu știe dacă mai este sau nu mai este.

La Răcurele era o pășune extraordinară, unde iarba creștea foarte mare și vitele o mâncau cu foarte mare plăcere.

Ghiță Valea spune că pe vremea aceea aveau și ei oi, vaci cu lapte, viței, dar laptele cel mai bun îl aveau atunci când pășunatul se făcea sus la Răcurele.

Când predau la centrul de procesare (lăptărie) laptele de care nu avea nevoie, acesta era cu două grade mai brag decât la vacile păscute în alte părți.

Chiar și lăptarul întreba unde își paște vacile.

La Răcurele, era răspunsul care revenea de foarte multe ori în discuție.

LA CASTANI

LA LAC

LA GHESTINI

La o distanță de circa 5 kilometri de la Gurahonț, pe o culme cuprinsă între Valea Rea, Valea Răstociului, la Vârful denumit „La Lac”, ce este situat la o altitudine de 650 m, se află o veche plantație de castani comestibili, pe o suprafață de 1 hectar, cu vârsta de aproximativ 100 de ani.

Acum mai bine de 100 de ani, groful Boroș Beniamin, a sădit pe vârful sub formă de platou al unui deal, la aproximativ 400 de metri înălțime, o pădure de castani cu fructe mari, comestibile din soiul *Castanea Vesca Gaertner*.

Starea de vegetație este bună, fructificația este regulată și abundentă..

În urmă cu circa 25 de ani Ocolul Silvic Gurahonț a extins, în vecinătate cultura castanului, pe o suprafață de 12 hectare, tot pe aceeași culme.

Importanța stațiunii este de natură climatică, definind aici la extremitatea estică a depresiunii Gurahonț, un ultim punct de evidentă influență climatică mediteraneeană.

Cele descrise mai sus sunt confirmate și de maximele termice pe țară, ce sunt consemnate, adeseori primăvara, la Stațiunea Meteo Gurahonț.

Oamenii locului spun acestui areal „La Podileu”.

Castanii care cresc aici urmează pe cei care se găsesc pe Vârful Văratiful, la o altitudine ceva mai mare.

LA POIENI + CASA HOARCSEAS

Pornind din sat pe drumul ce duce spre moara lui Mercea, treci podul peste iaz, apoi treci peste cel de al doilea pod pe sub care curge apa Văii Honțisorului și ajungi pe Glemeie.

Glemeia se întinde de o parte și de alta a drumului forestier care duce în sus, pe Valea Rea.

Toată această porțiune de teren de formă pătrată sau dreptunghiulară, depinde de unde o privești, este Glemeia.

Se pare că în partea de sus a Glemeiei să fi fost o pădure de brad.

Deasupra brazilor, se spune că ar fi fost Biserica Ortodoxă a vechiului Gurahonț, atunci când a fost transmutat de la Tri-Honț.

Cum treci peste Valea Rea, dai de o cărare care te duce până la Poieni. De o parte și de alta a acestei cărări este țarină.

La început este țarina Pietrarului, până ajungi la un pârâu care vine de la Grui și curge în Criș.

De aici începe și Grindu , locul unde avea Tripașu pământ, după care urmează zăvoiul.

Zăvoiul se întinde până la casa lui Harcsas (se citește Hoarceaș) care se află sub poieni.

Aici, la Poieni, ca un punct de reper cunoscut de toată lumea, în mijlocul tarlalelor de pământ cultivat, se afla o casă mică, constrită pe o poieniță.

Casa, de o construcție bizară, mai mult din resturi de materiale, înconjurată de un gard nu prea înalt, era locuită de un cetățean de etnie maghiară din Gurahonț, pe nume Harcsas (se citește Hoarceaș).

Acesta mai avea în Gurahonț două case, una a mamei sale și una unde locuia cu soția, copilul și socrul său pe nume Darula, fost comerciant de produse spirtoase.

Înainte de a se pensiona, acest domn pe nume Harcsas a lucrat în comerțul socialist, fiind funcționar la o unitate raională ce se ocupa cu aprovizionarea sectorului cooperatist, unitate ce se mutase de la Gurahonț la Sebiș, odată cu raionul.

A fost u om care de ani buni făcuse naveta de la Gurahonț la Sebiș și retur.

După pensionare, nu cunosc motivul pentru care, s-a hotărât să se mute definitiv cu tot ce avea nevoie, la casa de la Poieni.

Casa era aproape de liziera pădurii, în care exista un izvor cu apă cristalină și rece, iar pe lângă pădure curgea Pârâul Poieni, care îi furniza apa necesară în gospodărie.

Aici avea loc potrivit pentru a crește un porc și nenumărate păsări care îi furnizau carnea și ouăle necesare în gospodărie.

Zilele de sărbătoare, primea ca și musafiri, soția și copilul.

Sper că până la tipărirea acestei cărți voi ajunge să aflu care a fost deznodământul acestei povești.

De la casa lui Harcsas, dacă mergi până sus, acolo vei da de un loc care se numește Câmpul Mic sau Câmpul la Cruce și la Vălaie.

La Vălaiele din poiană, care erau alimentate cu apă din pârâul La Poieini, se adăpau vitele, care după ce s-au săturat de apă, o porneau singure în sus spre locul în care zăcătoreau.

AREALUL LA SUBPOIENI

Pornind de la Valea Rea, pe poteca ce se desfășoară la poala dealului, se poate ajunge până la Poieni.

Mergând ceva mai departe ne vom întâlni cu un alt areal, legat oarecum de acesta, și anume arealul La Subpoieni.

Pe harta nr. 8632 acest areal este așezat în partea dreaptă, sus și are ca număr de cod cifra 20.

Situația solului, în general este aceeași ca și la celelalte tarlale, care se învecinează cu apa Crișului Alb.

Aceste soluri devin mai bune și cu rezultate chiar foarte bune, atunci când apa Crișului Alb s-a revărsat aducând tot felul de aluviuni, care cu timpul devin un îngrășământ pentru acest pământ.

PAROHIA - TEREN AGRICOL

Tratat la pagina nr. 75.

CALEA SPRE VÂRFUL GRUIUL

Începând de la Zălăstruc și până ajungi în Valea Rea și până lângă Glemeie, se întinde dealul numit Grui sau Gruiul.

De acest deal numit Grui se leagă una dintre cele mai sinistre povești, care a zguduit satul Gurahonț, în timpul celui de al Doilea Război Mondial.

În Gurahonț, pe vremea aceea exista o familie cu numele de Gall, alcătuită din trei persoane: tatăl, mama și un copil în vârstă de 15-16 ani.

Mică familie Gall își putea duce traiul liniștită dacă nu ar fi avut zile nefaste din cauza unicului lor fiu, care se numea Gyusy și care era cunoscut de toată

suflarea omenească din jurul Gurahonțului, datorită felului său de comportare mai deosebită decât al celorlalți tineri de vârsta lui.

Foto 31. Zeno cu Gal la colibă

Aceasta se datora faptului că în copilărie Gyusy a avut un accident de pe urma căruia i s-a amputat piciorul drept de la genunchi. Astfel a ajuns să se poată deplasa numai cu ajutorul unei cârje din lemn de o formă mai ieșită din comun.

Invaliditatea pe care o avea a făcut să i se schimbe și caracterul dobândind un fel de sălbăticie și o dorință nestăvilită de a trăi pe dealurile din jurul Gurahonțului, uneori fiind chiar bolnav că nu poate să meargă pe dealul sau.

Cel mai des vizitat dintre dealurile din apropiere a fost Gruiful, pe care Gyusy urca, ca și nimeni altul, cu ajutorul cârjei sale, reușind de multe ori să întrecă în urcuș persoanele care îl însoțeau. Acolo unde putea el să se cațăre cu ajutorul cârjei sale, mulți nu puteau să o facă.

Cum ieșea de pe subdos, pe calea aceea sinuoasă care urca și cobora el ajungea până la locul cel mai înalt al Gruifului.

Foto 32. Zeno cu Gal pe Vârful Gruifului

Aici , pe acest loc, cu ajutorul prietenilor lui a reușit să-și construiască o colibă.

La această colibă mergea în fiecare zi, își ducea mâncare cu el și la orele 12 la amiază, el lua masa acolo sus pe dealul Gruului.

În situația în care se afla, pentru el drumul zilnic pe care îl făcea să ajungă la colibă, însemna că trăia cu adevărat. Nu dorea sub nici o formă să fie ajutat să ajungă sus mai ușor. Rar accepta compania a unu sau doi prieteni apropiați.

Printre prietenii lui și printre cetățenii Gurahonțului Gyusy era socotit ca un băiat excepțional.

Cam până aici se întinde povestea care se referă la tânărul Gyusy și la strânsa lui relație cu Dealul Gruului.

Dar viața merge înainte și pentru fiecare, soarta a scris pe frunte întreaga desfășurare a vieții cu cele bune și cele rele ce se vor întâmpla. Numai la Gyusy cred că a scris o singură propoziție , și aceea cu greșeli de ortografie.

Ultimele răbufniri ale celui de al Doilea Război Mondial și-au făcut prezența și la Gurahonț.

Avioanele germane au bombardat în câteva rânduri clădiri mai importante din Gurahonț.

În ziua aceea, Gyusy nu s-a dus pe Grui la colibă și a preferat să stea pe la Pretură, să audă ce se mai întâmplă pe frontul de vest. Pretura se afla în centru, în casa Doctorului Băbuța la 3 case distanță de locuința lui Gyusy.

Cineva a arborat pe acoperișul Preturii, drapelul românesc spre a se ști că acolo este o instituție de stat. Acest fapt a atras avioanele germane de recunoaștere și apoi pe cele de bombardament pentru a pedepsi îndrăzneala factorilor din Prefectură, și au început să bombardeze casa respectivă.

Când s-a dat alarma aeriană, Gyusy a ieșit din Pretură și s-a îndreptat spre poarta clădirii pentru a se duce acasă. Dar era prea târziu. Nemții au început să bombardeze curtea Preturii. Când a ajuns în fața ușii de la pivnița clădirii s-a gândit să se ascundă acolo.

În momentul în care a făcut pasul pe prima treaptă a pivniței, o schijă de la o bombă care a explodat în curte l-a lovit în cap, distrugându-i cutia craniană. A căzut în fața ușii de la pivniță și a decedat pe loc.

Astfel, s-a adevărit faptul că soarta a scris pe fruntea acestui băiat excepțional, o singură propoziție și aceasta cu mari greșeli ortografice.

Dăinuie și acum amintirea aceluia băiet fără un picior, care în sălbăticia lui blândă, nu trăia cu adevărat decât sus pe Grui, la coliba lui.

PÂRÂUL MĂSURĂTORI

Tratat la Pârâul Paltin pagina 122.

PÂRÂUL PALTIN

Înainte de Pârâul Paltin se mai află un pârâu, care datorită faptului că era mai îngust decât celelalte, se numea Pârâul Strâmt.

Dincolo de acest Pârâu Strâmt se găsește Pârâul Paltin.

De altfel, în acest areal se găsesc mai multe pâraie, care urmează unul după altul.

Pe arealul La Vălești se mai înșiră Pârâul Șorliți, Pârâul Măsurători, Pârâul Strâmt, Pârâul Paltin și apoi Valea Lungă, care iese sus la Măgura Ciocului.

De la Măgura Ciocului, mergând în sus, ieși la arealul Măgura.

În aceste pâraie, fie că curge apa, fie că nu, apar și trebuiesc trecute de cei care au treburi în zonă.

De aceea ele sunt trecute pe hărțile silvice și pe cele militare, ca puncte de reper de importanță strategică.

ZĂLĂSTRUCUL

Este denumirea culmii dealului care se întinde până la lac.

La jumătatea drumului dintre leanul La Lac și Vârful Gruiului, care pleacă de aici, de jos din Valea Rea, se găsea un bolovan mare, în greutate de cel puțin 10 tone.

Acela era bolovanul de la Zălăstruc.

De la Valea Rea te sui pe Grui. Pe partea dinspre Criș sunt Poienii și sudosul, iar pe partea cealaltă este partea către Valea Rea și așa se ajunge la Lac.

La Lac sunt plantați castanii, încă de pe timpul domniei grofului Boroș Benny.

La jumătatea drumului până La Lac, pe vârful Gruiului, se află acel bolovan mare și acolo poposeau copiii atunci când se duceau să culeagă castane.

Aici făceau un popas pentru a se odihni, iar apoi urcau până la lac.

După cum ne spune Ghiță Valea , aici la Zălăstruc se aflau două pietre de 4 ori mai mari.

L-a pus Dracu pe un cetățean din Gurahonț, pe nume Puiu Gheorghe să le spargă pentru o temelie la casă.

Dar a avut de tras pentru aceste pietre deoarece erau trecute ca semne strategice pe hărțile militare, de către geodezii de la armată.

Puiu Gheorghe a tras mult de pe urma gestului său distrugând un semn strategic de pe hărțile militare.

Zălăstrucul se află, deci, pe partea stângă a Văii Rele, iar pe partea dreaptă este Măgura.

Arealul acesta este important din punct de vedere strategic, dar mai puțin pentru folosința omului.

DRUMUL SPRE LAC DUPĂ GHESTINI

Singura posibilitate de a ajunge pe culmea Gruifului, este o cale, un fel de potecă de munte, ceva mai lată și mai accesibilă pentru ca pe ea să poți înfrunta coasta dealului, urcând într-o poziție mai mult sau mai puțin oblică.

După ce ai trecut peste pârâul Valea Rea, pe o potecă îngustă ajungi sub poala pădurii de la Poieni, pe care înaintezi până dai de calea care duce spre vârful Gruifului.

Calea aceasta a fost făcută în urmă cu peste 100 de ani, pe vremea când stăpân pe aceste locuri era groful Boroș Benniamin.

Acesta avea obiceiul să își plimbe musafirii pe toate domeniile sale și mai ales să le arate plantațiile de nuci și de castani comestibili.

După ce urci pe calea baronului și ajungi pe platoul Gruifului, de aici drumul este mai ușor pentru că se merge numai pe culmea dealului.

De pe culmea acestui deal se vede panorama Gurahonțului și a satelor din jur, în toată splendoarea lor.

ÎNTRE PÂRAIE

Urcând pe Coasta Morconilor, se ajunge la Cerăt.

Ca să ajungi la „Cocoșel”, trebuie să treci peste trei pâraie.

Zona respectivă poartă denumirea de „Între Pâraie”.

Pe acest areal se practică numai pășunatul.

OMUL CU LAIBĂRUL ALBASTRU

Titlul acestei cărți ne avertizează de la început că există un număr nelimitat de pagini în care se scrie despre câțiva oameni care au călcat sau chiar au stăpânit aceste areale.

Și nu vreau să greșesc, dar mi se pare că Ghiță Valea a fost cel care mi-a sugerat să scriu despre Bunicul meu.

După aprecierea lui acest om a reprezentat o etnie, o epocă istorică, o formă de conlucrare cu oamenii, un exemplu de comportament într-o societate în continuă mișcare și prefacere.

În categoria Oameni ai Gurahonțului, am crezut de cuvință să trec în această carte și una dintre figurile de neuitat, pe care o întâlneai foarte des pe trotuarul din intersecția cea mai mare din centrul comunei, uitându-se în cele patru direcții spre care duceau cele patru drumuri și vorbind cu cine se oprea cu el la discuții.

Acesta nu era altul decât maistorul croitor Herberth Iosif, cunoscut de toată lumea pe o rază de 150 km în jurul Gurahonțului.

Motivele pentru care am dorit să-l fac cunoscut prin această carte sunt multiple:

- Imigrant din Ungaria înainte de Primul Război Mondial, împreună cu familia soției sale, s-a stabilit la Gurahonț, unde a rămas până și-a dat obștescul sfârșit, fiind îngropat în cimitirul din localitate;

- A cunoscut majoritatea cetățenilor din satele din jurul Gurahonțului, fie că i-au fost clienți la croitorie, fie că îi erau numai cunoscuți;

- A fost invalid din Primul Război Mondial;

Foto 33. Laibăr caracteristic zonei

- Și-a construit o casă mare în centrul comunei, care avea și o prăvălie cu scară spre trotuarul din fața casei;

- A avut o suprafață de 3 hectare de pământ pe care îl lucra singur . Avea o căruță cu doi cai și toate uneltele necesare muncilor agricole;

- A avut patru copii, trei fete și un băiat. Băiatul a fost deportat în Uniunea Sovietică unde a stat peste 6 ani în regiunea minieră Dombas;

- Deși era etnic maghiaro-german, reușea foarte bine să se înțeleagă cu românii pentru care lucra îmbrăcăminte din stofa țesută în casă și denumită aba sau subă.

Bunicul era cunoscut ca un adevărat admirator și iubitor al naturii din jurul satului.

După ce lucra toată ziua la mașina de cusut, pe cel mai gros și mai dur material, abaua sau șuba, își lua în spate plasa de pescuit și pleca la Criș să strecure apa.

Abaua sau șuba se producea pe războiul de țesut, ce se găsea montat aproape în fiecare casă și era materialul de elecție cu care se îmbrăca țăranul român din această zonă.

De cele mai multe ori, în zilele de duminică sau sărbători, toată familia ieșea la pădure, acolo unde se afla un izvor cu apă cristalină și unde preparau câte un papricaș de bureți, made in Herberth Iosif, al cărui miros se simțea aproape până în sat.

Întreaga familie a moștenit de la Bunicul acest răspuns la chemarea văilor, izvoarelor și dealurilor, care alcătuiau imaginea deosebită a naturii din jurul Gurahonțului.

Micile areale care aveau importanță mai mare decât însăși utilitatea lor, fiind așezate unele lângă altele, alcătuiesc acea panoplie de neuitat, la umbra căreia trăiește și viețuiește omul modern.

Acesta a fost și motivul pentru care Mama mea a solicitat permisiunea de la Inginerul șef al Ocolului Silvic de a-și construi o casă de lemn, undeva, pe malul pârâului Valea Rea.

Aprobarea a primit-o imediat, Șeful de Ocol gândindu-se că poate și el va avea musafiri superiori și ar da bine o căsuță în mijlocul pădurii, nu departe de sat.

În zilele frumoase ale copilăriei și adolescenței mele pe care le-am petrecut la Gurahonț, în excursii pornite ad-hoc, cu prietenii din sat, am bătut cu pasul și am cunoscut aceste areale.

Fiecare dintre ele, așezate în zone diferite sau unul după altul, ne arătau de ce au fost denumite și de ce sunt păstrate așa cum sunt.

Acum, când a trecut atâta timp de la acele zile frumoase petrecute aici, după ce am scris o monografie sentimentală a Gurahonțului, mi-am adus aminte că odată am avut ideea de a aduna într-o carte aceste locuri minunate din jurul satului.

În felul acesta m-am gândit să notez pe fiecare din aceste areale, cu tot ce se știe despre ele în momentul de față, să le poziționez pe o hartă și dacă este posibil, cu anumite coordonate pentru a fi mai ușor de găsit.

Astfel, cuprinse într-o carte-eseu, arealele vor rămâne evidențiate și păstrate într-o bibliotecă națională.

Acesta este dezideratul care se urmărește, pentru a ști peste vreme ce s-a mai întâmplat cu microarelele de pe raza satului Gurahonț.

În vremea aceea, persoana care îmi trezea curiozitate pentru fiecare lucru pe care-l făcea, era Bunicul meu.

Foto 34. Casa de pe Valea Rea în construcție

Un proverb românesc spune că „cine nu are bunici sau bătrâni pe lângă ei, să-și cumpere”. Eu am avut bunici din partea mamei și aceștia au fost pentru noi ultimul refugiu în situații grele.

Când a trebuit să eliberăm spațiul de serviciu din stația CFR în care eram, ei au fost cei care ne-au primit, împreună cu cei patru câini cu tot, în casa mare și spațioasă din mijlocul Gurahonțului.

Despre bunicii din partea tatălui meu nu s-a vorbit și nici nu am știut nimic despre ei. În vizită la ei nu m-au chemat niciodată. Așa că în mintea mea ei au trecut la „nevăzut, necunoscut”.

În ce privește persoana mea, trebuie să mă laud pentru că eram foarte cunoscut din două motive:

- În primul rând a fost activitatea mea , seară de seară, la Centrul de Radioficare unde realizam „Emisiunea locală”. Indiferent unde mă duceam, era destul să deschid gura și să spun ceva că se știa cine sunt.

- În al doilea rând, la distanțe mai mari de Gurahonț, atunci când eram întrebat al cui sunt și de unde, spuneam doar atât: „Sunt nepotul maistorului Herberth Iosif de la Gurahonț”.

Atât în primul caz, cât și în al doilea, mi se deschideau ușile, se puneau bucatele pe masă și în pahare, curgea țuica de cea mai bună calitate.

Atunci m-am hotărât să fug la Arad, la școală. Mi-a fost frică de mine însumi, de gena aceea bahică ce stătea în expectativă și aștepta momentul potrivit să mă prindă în mrejele ei. Cum se spune: „Frica păzește bostănăria”.

Maistorul Herberth Iosif a fost omul care a făcut să se știe despre Gurahonț, până în locurile cele mai îndepărtate, mai ceva decât au făcut-o istoricii din vremurile demult apuse.

S-a pregătit pentru meseria de croitor, așa cum se proceda pe vremuri, trecând succesiv ca ucenic, calfă și mai apoi, luându-și atestatul de meseriaș.

S-a specializat de unul singur, să lucreze pe unul din cele mai grele materiale și anume abaua sau șuba cum i se spunea pe acolo.

Pereții atelierului erau plini de tot felul de modele de mânecă, spate sau piept. Nu chema omul la probă, dar când punea haina nouă pe el venea ca și turnată.

Pe piepții hainelor lungi, cu ajutorul unor fâșii de stofă colorată, cosea direct, fără desen, adevărate arabescuri care făceau din haină o piesă de îmbrăcăminte pentru duminică, la biserică.

Din orice fel de haină țărănească, prin înflorituri de bun gust, scotea o operă de artă.

Cine a cumpărat de la el haine înflorate, nu îl mai uita niciodată, fapt de care am beneficiat și eu ceva mai târziu.

De câte ori se întâmpla să vorbesc cu femei cam de vârsta a treia și după ce mă priveau cu luare aminte, îmi spuneau: „Vai, da frumos mai ești. Semeni leit cu maistoru Helbert”!

Da! Știa ea ce știa. Se poate să fi fost una din gazdele de o noapte ale bunicului meu, atunci când se ducea cu marfă la vânzare, în cele mai mari târguri.

Om mândru de felul lui, purta o mustață care a încărunțit odată cu el și care devenea subiect de ceartă în familie, atunci când Bunica făcea supă de pui cu tăiței de casă. Tăiții se agățau de mustața Bunicului și atunci scandalul era gata.

Iubea femeile frumoase, dar, în mod deosebit, iubea pădurea, pâraiele, izvoarele, la care se ducea să își încarce bateriile.

De multe ori ne lua, pe noi, nepoții lui și plecam în pădure să mâncăm de prânz. Pe drum, culegeam ciuperci și ne opream la un izvor, făcea focul și din ranița lui, de care nu se despărțea niciodată când se ducea la pădure, scotea pe rând un bograci (un fel de ceaun mai mic) pe care îl suspenda deasupra focului, clisă (slănină) un pic mai rancedă, ceapă, tot felul de mirodenii, ardei iute, pe care le punea la prăjit.

După ce ciupercile curățate și spălate de noi intrau în combinația de pe foc, în toată pădurea se împrăștia mirosul de papricaș de bureți.

Numai după ce beam și noi o înghițitură de țuică extra, puteam să mâncăm din acel papricaș iute. Dar apa de izvor, cristalină și rece, ne ostoaia iuțea din gură și putea să facem „repetir”.

Bunicul mai avea și alte hobby-uri. Era un vânător și pescar înrăit.

Se mai ducea la vânat numai cu ocazia zilelor de 1 Mai și 23 August, când i se dădea o pușcă, cartușe numărate pentru mistreți cu care se ducea singur în pădure. Dimineața apărea în sat, într-o căruță cu un porc mistreț deosebit de mare, iar el, pe ilișul căruței, cu pușca pe genunchi dădea binețe celor pe care îi întâlnea.

Din mistrețul împușcat era rugat de organele de partid să pregătească un papricaș aniversar la manifestările din Parcul dendrologic.

Seară de seară se ducea la pescuit cu o plasă prinsă pe două arcuri de cerc din crengi de alun, legate de un fel de furcă lungă. Cu scula asta strecura apa Crișului și nu de multe ori prindea vreun pește.

Când se întorcea acasă seara târziu îi spunea Bunicii mele, care se culcase deja:

- Nu știi ce se întâmplă. Nu mai sunt pești în Criș. Îi plăcea să joace rommy, să asculte Vocea Americii, să stea în colțul străzii de vorbă cu cine avea timp de pierdut.

De multe ori în atelierul lui venea Doctorul Sferdianu, chirurgul spitalului, care aprecia în mod deosebit poveștile vânătorești ale bunicului, dar mai ales țuica lui de sub masa de lucru. Cu pipa fumegândă în colțul gurii, ca un pirat pe puntea vasului cu cap de mort, doctorul savura poveștile și țuica Bunicului.

Era convins că diabetul insipid de care suferea i-a fost indus în momentul în care a mușcat dintr-o prăjitură dată de o fată pe care el nu o iubea.

A trăit 87 de ani și a murit liniștit și împăcat că nu și-a refuzat nimic din ceea ce a dorit.

După moarte, confracții lui, maistorii croitori, s-a bătut pentru sculele și modelele bunicului meu, crezând că numai cu alea vor putea face minuni.

S-au înșelat amarnic, pentru că Bunicul meu avea și mult talent, dar ei nu știau ce înseamnă asta.

Încet, încet, toată familia a plecat pe drumul fără întoarcere, ultimul care a rămas fiind cel ce a scris aceste rânduri și multe altele, pe care le-a tipărit pentru a rămâne ceva după el.

De pe urma lor, mie mi-au rămas 6 morminte în cimitirul de la Gurahonț, morminte care trebuiesc întreținute.

L-am surprins pe Bunicul într-una din zile, în miheiul (atelierul) său, îmbrăcat într-un laibăr foarte frumos pe care tocmai îl terminase și se ducea în casă pentru a se uita în oglinda de pe hol.

Laibărul era confecționat dintr-o stofă mai subțire, de culoare albastră pe care el a cusut diferite gablonțuri ce se purtau atunci.

Cu mustața lui albă, foarte îngrijită, scoasă în evidență de culoarea stofei cu care lucrase, Bunicul s-a transformat dintr-odată în „Omul cu laibărul albastru”, titlul cel mai potrivit pentru acest episod.

DULĂUL

Nu, nu este vorba de vreun câine mare ce păzește gospodăria unui om din Gurahonț, ci este vorba de un drum pe care oamenii locului l-au denumit așa.

Am găsit această fotografie alăturată, în galeria foto a Primăriei Gurahonț și consider că este foarte potrivită pentru a lămuri două lucruri importante, și anume:

- În partea dreaptă, sus, se poate observa foarte bine un drum care pornește de lângă fostul spital raional care acum este dezafectat și se afundă spre lunca ce se vede pe fundalul fotografiei.

Acest drum care desparte două areale deosebit de importante pentru gurahonțeni: Pruniștea și Pământul de la Pustă, a fost denumit de localnici foarte sugestiv – dulău.

Deși nu are nici o legătură cu animalul respectiv, acest drum numit dulău își are menirea de a despărți cele două entități printre care șerpuiește. Fără frică puteți merge pe dulău pentru că acesta nu mușcă.

- În altă ordine de idei, am folosit această fotografie pentru a reaminti din nou, că Gurahonțul a beneficiat la întemeierea sa pe acest vârf de deal, de planurile de sistematizare care au fost aprobate de Cancelaria Austro-Ungară, personal de Împărăteasa Maria Tereza.

Toate străzile comunei sunt drepte, ca trase cu sfoara și se intersectează în unghi drept una cu alta. Acest fapt contribuie din plin la aspectul peisagistic al Gurahonțului, care încă nu este exploatat așa cum se cuvine.

Foto 35. Dulăul, drum între două tarlale.

AREALELE PREZENTATE ÎN HARTA NR.4/11695/1956

4.1	La Pruniște
4.2	La Pustă
4.3	Pista Aviasan
4.4	La Valea Lungă
4.5	Pârâul Musteștiului (tratat la harta nr. 1 la poziția 1.9)
4.6	La Luncă
4.7	La Baltă (tratat la pagina nr. 44
4.8	Valea Zeldișului și Decovilul său
4.9	La Țarina de Jos
4.10	La Lunchiță
4.11	Pârâul Hoștirloaia
4.12	Calea Lată
4.13	La Cerăt (tratat la 4.13)
4.14	La Târșeli
4.15	La Cot
4.16	Pârâul Hordolesc
4.17	Pădurea La Luncă
4.18	La Ovese tratat la pagina nr. 49
4.19	La Greguș tratat la pagina nr. 49
4.20	Adăugușuri
4.21	La Plopșorei
4.22	Dealul La Goruni
4.23	Valea Honțișorului
4.24	Măgura. Vârful Măgurii
4.25	Vârful Laz
4.26	Bibliografie selectivă

Figura 16. Harta cu numărul 4/11695/1956

LA PRUNIȘTE

Mai simplu i se spune Pruniște.

Numele acestui areal provine de la unul dintre cei mai importanți pomi fructiferi din zina Gurahonțului, numit prunul de grădină.

Cultivat în aceste locuri cu o climă mai deosebită, rodește bogat, fructele sunt dulci și ele stau la baza unor produse fermentative, care prin distilare, spun unii, că ne dă o esență de fericire, de 50 de grade, numită pălincă sau țuică de prună.

După cum spune Ana Grada, căsătorită Olaru, de 60 de ani, fostă elevă a senatoului Ugliș DelaPecica, pe care acesta o menționează într-o monografie a sa (6) :

Figura 17. Detaliu din harta cu numărul 4/11695/1956

Pruniștea era un loc plantat cu pruni, ce se întindea de la moara lui Lica Moț (acum rasă de pe fața pământului) până la podul de piatră „din drumul spre Frunză verde și până sus la dulău.

O mare parte din Pruniște a fost vândută localnicilor de către proprietarii de pământ, care de multe ori au ajuns în stare de faliment. Așa cum a fost cazul și cu arealul denumit Hada.

Celălalt interlocutor al meu cu care am discutat ore în șir are o altă definiție privind așezarea Pruniștei.

„Pruniștea se întinde de sus de la Tribunal, de pe partea stângă, în direcția de mers, atât cât ține pusta. Pusta este pe partea dreaptă până sus și până când coboară. În partea stângă coboară până la drumul care duce la Julița”.

Celălalt interlocutor al meu a fost mai precis în intervenția sa, spunând că Pruniștea este un teren agricol, despărțit în două jumătăți de un drum de țară numit dulău.

În partea de vest a Pruniștei este Pusta, iar în partea de est, această colină coboară până la șoseaua care duce la Julița, prin Saturău și Mădrijești.

La nord se mărginește cu localitatea Gurahonț, iar la sud cu țarina numită Adăuguș.

Pruniștea este țarina Gurahonțului, pe când Adăugușul, face parte mai mult din zestrea Honțișorului.

La identificarea acestui areal s-a folosit o hartă din anul 1958, editată de Institutul de Geodezie, Fotogrammetrie, Cartografie și Organizarea Teritoriului, la scara de 1:5000 (adică, 1 cm pe hârtie, reprezintă 34 de metri pe teren).

Harta a fost executată pe un sistem de coordonate 1942, cu un al doilea sistem de cote tip Marea Baltică, fus de 3 grade și meridianul axial 21 de grade.

De asemenea, harta este în evidența Asociației de Cadastru și Organizarea teritoriului, sub numărul 11695, și indicativul 2-34-69-B-dh3.

Așa cum reiese din harta de mai sus, suprafața aceasta, are în partea dinspre fostul spital comunal, o curbă de nivel a cărei valoare este de 175,8 m față de nivelul mării, în timp ce în partea sudică se ridică până la 202,0 m.

O importanță semnificativă a fost aceea că arealul denumit Pruniște, a furnizat cea mai mare parte din miile de litri de țuică, care s-au distilat din prunele culese de aici.

La capătul unde se termină Pruniștea, oamenii au înălțat o cruce pe care au denumit-o Rugă și la care în fiecare an de Rusalii, se pornește în procesiune cu preotul în frunte. Așa este obiceiul pe aici.

Se face o cunună din spice și se pune sus pe cruce.

Tot atunci se face și o slujbă pentru ca anul să fie cât mai mănos.

PĂMÂNTUL DIN PUSTĂ SAU MAI SIMPLU SPUS: PUSTA

Pământul din pustă la fel ca și Pruniștea pornește de sus, din spatele Spitalului comunal, sau mai bine spus de la Tribunal, pe partea dreaptă a sensului de mers, despărțită de Pruniște de acel drum de țară numit dulău.

Se întinde spre sud până la drumul care duce la Bonțești, acolo unde acesta face două curbe periculoase.

Din punct de vedere cartografic, Pusta poate fi reperată pe harta nr. 11695 (descrișă la arealul Pruniște) și prezintă curbe de nivel care la Tribunal au valoarea de 173,5, iar la drumul spre Bonțești au 203,3 – 204,0 față de nivelul mării.

Figura 18. Detaliu din harta cu numărul 4/11695/1956

Această parte de pământ își are istoria ei.

Ea a fost expropriată de la Baronul Boroșbenny și cu acest pământ au fost împrumărați țărani care au fost pe front în Primul Război Mondial.

A fost un pământ foarte bun pentru agricultură.

Pământul acesta atunci când a ajuns în proprietatea colectivă, la înființarea Cooperativei Agricole de Producție, a fost transformat în pomicultură.

Odată ajunsă pe rod, a dat o producție foarte mare de fructe ce a amortizat foarte curând cheltuielile investite.

După spusele oamenilor era o pomicultură grozavă și pentru că era așa de grozavă, după Revoluție a fost distrusă complet.

Despre sfârșitul pomiculturii gurahonțene, interlocutorul meu, Ghiță Vălea, nonagenar, mi-a spus:

- La desființarea CAP-ului, pomicultura de la Pustă a fost împărțită oamenilor și din ea s-a ales „praf și izmene cătănești” așa cum se spune pe aici.

Asta a fost cea mai mare greșeală a oamenilor din Conducere, de pe vremea aceea. Nu trebuia să se retrocedeze pământul, pentru că era adunat la un loc. Trebuia lăsat așa, numai să se ia măsurile necesare pentru a fi lucrat.

La noi nu mai lucrează nimeni, domnule! Bătrânii s-or dat dracului, îs bătrâni, unii or murit, iar cei ce au mai rămas, nu mai pot lucra.

Nora mea când mergea în țarină, pentru că acolo aveam puși crumpi și alte zarzavaturi, trebuia să se ducă cu o vecină că îi era urât fiind singură pe toate tarlalele. Numai ele două aveau acolo puși crumpi și celelalte.

Eu am mai lucrat acolo pământul lui Zeni a lui Milentie, câțiva ani la rând. Și am adunat și prune din cele două rânduri de pomi care au fost puse și nu au ajuns să fie scoase.

Pe harta cu care s-a lucrat, pe suprafața pământului din pustă este însemnată și o suprafață de pământ care a fost utilizată drept pistă de avioane aviasan.

Odată cu desființarea Spitalului comunal, în mod normal că se va desființa și această pistă aviasan și va dispărea de pe viitoarele hărți.

Importanța economică a acestui areal constă în faptul că el este foarte bun pentru agricultură și de aceea a fost socotit „grânarul Gurahonțului”.

PISTA AVIASAN

În momentul de față vorbim de ceva care nu mai există. Nu mai există pentru că unele minți înfierbântate au acceptat cu nonșalanță desființarea fostului Spital Raional, construit prin munca silită a unui batalion de soldați MC, adică ai Ministerului de Construcții.

Acei tineri trimiși aici să muncească, în timpul lor de odihnă trebuiau să participe la munca de reeducare, pe care persoane de specialitate din elita partidului încercau să le traducă directivele partidului și să-i facă să înțeleagă că ei sunt viitorul acestei țări și că trebuie să fie pregătiți din toate punctele de vedere.

Dacă nu mai este spital, bineînțeles că nu mai este nevoie nici de pistă de aterizare a avioanelor sanitare.

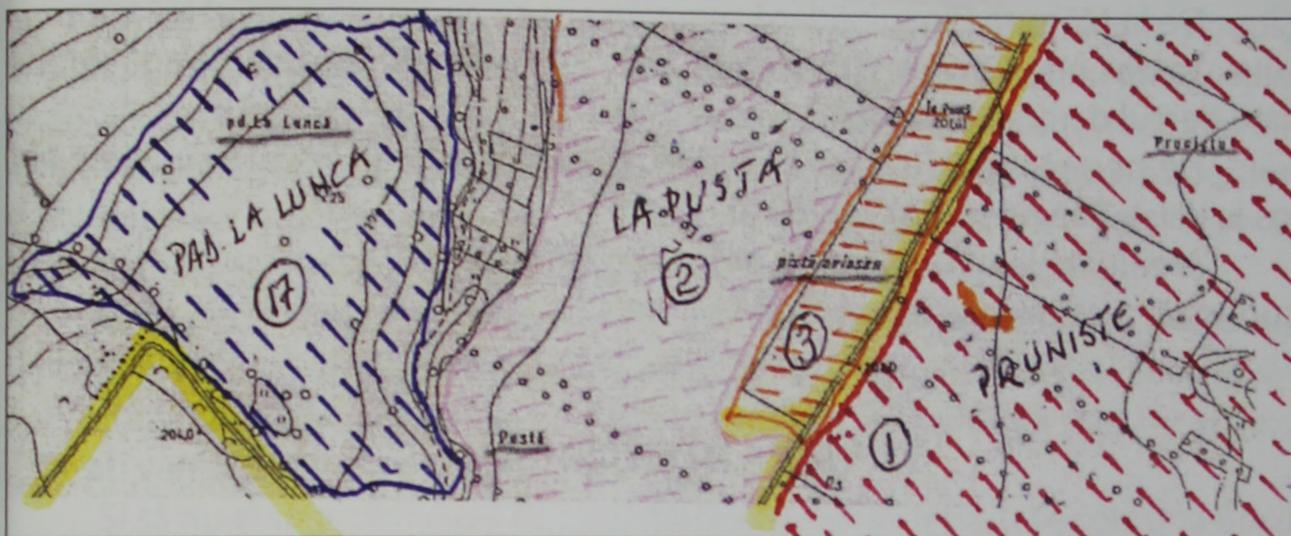

Figura 19. Detaliu din harta cu numărul 4/11695/1956

Pe vremurile bune, aceste avioane făceau raiduri de identificare și lansau parașute cu saci speciali în care se afla sânge sau alte medicamente strict necesare pentru operațiile de urgență.

Acum, când totul este distrus și când se pare că și clădirea va fi distrusă prin implozie, pentru că nu mai este bună de nimic, acolo sus pe deal, unde Doctorul Jack Jager a visat să construiască un spital de toată frumusețea, vor veni alții care se vor bate pentru acel loc și vor construi un Market mare.

Bolnavii și cei fulgerați de vreun atac de cord vor trebui să reziste până ajung la Ineu sau la Arad pentru a li se da primul ajutor calificat.

Din pista de aterizare au mai rămas vagi urme care cu vremea vor dispărea, pentru că orice lucru care nu mai are utilizare, se degradează și dispărea, devenind o amintire în mintea celor cărora le aparține.

VALEA LUNGĂ

Pentru a ajunge la acest areal, punctul de pornire este tot Valea Rea, de la care trebuie să mergem în sus.

În acest areal și în cele învecinate se înșiră mai multe pâraie, care vin unul după altul, astfel: Pârâul Șorliți, Pârâul Măsurători, Pârâul Strâmt, Pârâul Paltin și apoi Valea Lungă, care iese sus la Măgura Ciocului.

Aceste pâraie, fie că curgea apa pe ele, fie că nu, apăreau în calea călătorului și trebuiau trecute de cei care se aflau cu diverse lucrări prin această zonă.

La Măgura Ciocului, Pârâul Valea Lungă întâlnește valea care vine de la Răcurele.

De la Măgura Ciocului dacă mergi în sus se ajunge la arealul Măgura.

Valea Lungă este un pârâu prăpădit, care nu are întotdeauna apă și care este destul de greu accesibil.

De pe acest pârâu, care a fost dat în exploatare, se cărau lemnele până jos la Valea Rea de unde erau duse la gară.

Arealul Valea Lungă nu a putut fi reprezentat din lipsa unor hărți mai cuprinzătoare din acest punct de vedere.

VALEA MUSTEȘTIULUI

Tratat la 1.9.

LA LUNCĂ

Arealul La Luncă este reprezentat în Harta cu numărul 11695/1960, sub numărul indicativ 4.6 din Tabelul Nr. 4.

Așezarea acestui areal se prezintă astfel:

- La nord este mărginit de pădurea La Lunca;
- La sud se află arealul Calea Lată;
- La est este arealul la Lunchiță,
- La vest se află arealul La cot.

După cum se spune, această porțiune de pământ este foarte bună pentru a face o agricultură sistematizată, pământul fiind de bună calitate.

LA BALTĂ

Tratat la pagina nr. 44.

VALEA ZELDIȘULUI ȘI DECOVILUL SĂU

În peregrinările mele de-a lungul și de-a latul Depresiunii Gurahonțului, am vizitat mai mult partea dinspre nord până la granița județului. Tot ce am

văzut și mi-a sărit în cale a fost de o frumusețe rară, ce nu am mai văzut până acum.

De data aceasta, pornind de la Gurahonț spre sud pe un drum sinuos, asfaltat și încărcat, pe ambele părți de rulare, cu aproape toate frumusețile vegetale ale lumii, după numai 27 de kilometri se ajunge la Julița, locul de întâlnire cu șoseaua Arad-Deva, una din arterele de circulație rapidă a mărfurilor și a călătorilor, pentru care ar trebui alocate multe milioane de euro spre ai adăuga încă, cel puțin 4 benzi și a face astfel, circulația mai fluentă.

Cam pe la jumătatea distanței dintre cele două localități, dacă ești cu mașina dotată cu GPS și virezi spre stânga, părăsești acest drum, te faci nevăzut printre dealuri și întâlnești o placă indicatoare, viu colorată pe care scrie: „Bine ați venit în comuna Brazi, județul Arad”.

Și să nu vi se pară curios, dar pe vremurile mai îndepărtate comuna Brazi s-a mai numit și Saturău. O fi fost bine, o fi fost rău, asta nu prea avem de unde să știm !

Deși nu aparține comunei Gurahonț, am ales comuna Brazi pentru că de pe marginea sa curge și valea care îi poartă numele.

Și iată că din vorbă în vorbă am ajuns la punctul de la care vom face calea -întoarsă, pe văi în jos, până la Gurahonț, de unde am plecat.

De-a lungul timpului, Iacobiniul era cunoscut de toată lumea sub denumirea de Zeldiș, Zoldeș, în funcție de cum le plăcea mai mult stăpânilor de pământ din această zonă.

Satul Zeldiș este o așezare populată din județul Arad care are Codul de regiune „estern Europa”.

Frumusețile care îl înconjoară se datoresc și așezării sale la o înălțime de 400 metri deasupra nivelului mării, pe coordonatele geografice de 46 grade, 13 minute și 60 secunde latitudine nordică și 22 grade și 21 minute longitudine estică.

Dar nu numai atât. Era cunoscut și pentru importanța lui economică și istorică.

Pădurile seculare ale Zeldișului așteptau să fie tăiate și valorificate la export.

Marna, piatra minune care dă calitate cimentului, aștepta să fie scoasă și transportată la fabrica de ciment, care începuse să se construiască.

Piatra de var era socotită ca având cam tot aceeași valoare ca și marna.

Se poate scrie o adevărată carte de istorie despre felul în care se utilizează materialul lemnos, încât să nu se facă risipă, iar ce rămâne pentru ars să fie folosit în totalitate.

Din cele mai vechi timpuri zeldişenii s-au ocupat de creşterea şi îngrijirea albinelor care le furniza singura substanţă dulce ce se folosea în alimentaţie.

Să nu uităm a spune, că aici sus la deal, spre toamnă începe să se fiarbă borhotul de prune, mere, sau alte fructe, din care se scurge un lichid alb-gălbui cu tărie semnificativă, unul dintre cele mai apreciate lichide foarte utile în gospodărie. Aprecierile se îndreaptă spre calităţile acestei băuturi, astfel: ca aliment sau ca stimulent al activităţii aparatului digestiv ; ca anestezie în tot felul de dureri pe care le simte numai omul de la sat; ca dezinfectant când se taie cu seceră, cu coasa sau îi apar semnele unei infecţii din cauza unui mic accident ; ca o băutură ce poate fi prelucrată în continuare până la obţinerea unor licheoruri îndulcite, consumate numai vara; şi renumitul lichid ce se consumă numai iarna şi căruia i se spune crampă.

Acest lichid are şi proprietăţi miraculoase ajutând carnea de porc să devină mai fragedă şi mai gustoasă după sacrificare.

Şi când dă boala în copii, tuşesc de li se sparge pieptul, o compresă cu un astfel de lichid face mai mult decât 7 aspirine. De ce 7 ? Pentru că se crede că abia după 7 aspirine, febra începe să cedeze. Nici nu îmi închipui că nu ştiţi despre ce am povestit până acum? Este adevărat că binefăcătoarea ţuică de casă sau vinars, a cărei tărie se măsoară cu o unitate sfântă – Tatăl Nostru. Cine are ţuică de vânzare musai să ştie şi rugăciunea.

Cea mai tare şi mai bună ţuică este aceea care ţine de două ori şi jumătate, Tatăl Nostru.

De când se ştiu, proprietarii cazanelor de fierţ ţuică se află în vizorul celor de la fisc, care vor să stoarcă până la ultima picătură, atât de la proprietarul produsului, cât şi de la proprietarul cazanului.

Zeldişenii şi oamenii din zonele de deal nu prea se omoară cu agricultura pentru că pământul arabil este puţin, iar calitatea lui lasă de dorit.

Atenţia lor se îndreaptă spre obţinerea şi valorificarea produselor animale şi vegetale care se găsesc în gospodăria proprie.

Existenţa păşunilor care vara nu se usucă, îi ajută în preşterea animalelor mari care sunt folosite şi pentru prăsilă.

Stăpânii de pământ de pe Valea Zeldişului au început exploatarea pădurilor seculare ce se aflau pe domeniul lor. Dar transportul lemnului la depozitele de la gară, acolo unde se afla şi un gater care prelucra mai departe lemnele, se făcea foarte anevoios, cu căruţele trase de cai sau carele cu boi.

Lucrările destul de avansate de la fabrica de ciment, au grăbit toate demersurile pentru realizarea unui mijloc de transport pentru marnă, piatra de var şi celelalte ingrediente care intrau în fabricaţie. Pe la sfârşitul anului

1947, când ne-am stabilit cu familia la Gurahonț, încă mai funcționa această minunăție de trenuleț, care de-a lungul timpului, sârguincios, a mutat dealuri întregi de materii prime până în curtea fabricii de ciment.

Prezența lui era legată și de marile exploatații de lemn din pădurile seculare ale Zeldișului.

Această mașinărie pe roți a apărut odată cu construcția fabricii de ciment și era folosită pentru transportul materiei prime la fabrică.

În cazul tracțiunii mecanice, trenul se mișcă datorită acțiunii exercitate de o locomotivă liliputană, cu aburi, care fluieră, scoate fum negru și gros și se leagănă mai abitir ca un vapor pe marea în hulă, dar nu cade de pe șine.

De-a lungul acestei linii liliputane s-au țesut și s-au desfășurat numeroase evenimente și povestiri pe care nu trebuie să le uităm.

Locomotiva tracta după sine niște vagonete făcuți mai mult din lemn decât din fier, având fiecare o capacitate cam de câteva roabe bine încărcate.

Sus, pe dealurile Zeldișului, se afla o adevărată carieră în care oamenii lucrau neconținut, ziua și noaptea pentru a putea furniza cantitatea necesară de piatră celor ce lucrau la concasoare.

Decovilul mai transporta și lemnul care se tăia în pădure. Pentru asta, era dotat cu o serie de vagonete mai lungi și mai încăpătoare pentru a primi lemnul tăiat în pădurile Bulzeștiului.

Lemnul de esență tare –fag, carpen, stejar- era dus la gaterul din apropierea fabricii unde se debita la dimensiunea traverselor de cale ferată.

Aceste traverse erau folosite apoi de Societatea Căilor Ferate unite Arad-Cenad.

În perioada anilor 1885-1890 începea să se vorbească despre existența unei zone industriale la Gurahonț, în comitatul Aradului. Aici funcționa un gater pentru debitarea lemnului adus din pădurile seculare ale Zeldișului. Se lucra intens la realizarea unei platforme de saturare a lemnului pentru traversele de cale ferată și se preconiza construirea unei fabrici de ciment.

Construcția fabricii se poate realiza în regie proprie, cu acoperirea tuturor cheltuielilor de către societatea noastră, dar și cu sprijinul unor întreprinzători particulari care vor să investească și dânsi diferite sume.

Muncitorii angajați erau din Gurahonț și din satele mai apropiate. Lipsa mijloacelor de transport îngreuna foarte mult prezența oamenilor la lucru, pentru că trebuiau să vină pe jos de la 5-6 kilometri.

Ca orice fabrică ce se respectă și aceasta era dotată cu o sirenă de putere mare. Semnalul ei se auzea peste văi și dealuri și toată lumea știa în felul acesta cât este ceasul.

Este ora 6 pentru că a sunat dudu prima dată. Sunetul ei impulsiona și oamenii ce se aflau pe drum, să se grăbească pentru a ajunge la timp la lucru.

Cei angajați la fabrică au început să învețe ce este plata cu ora pentru munca depusă, ce este plata în acord, ce reprezintă salariul pe care îl primeau.

În zilele în care se plătea salariul sau chenzina, parcă și drumul de acasă la lucru și înapoi, părea mai ușor.

De asemenea, trebuie spus că cei care primeau un salariu pentru munca lor, au înțeles importanța acestor bani în viața lor de zi cu zi și în satisfacerea nevoilor pe care le avea fiecare familie.

Instalația principală de producere a cimentului era reprezentată de un dispozitiv de formă tubulară, compartimentat, așezat în poziție oblică și care se rotea acționat de motoare electrice puternice. În compartimente se găseau bile de fier de diferite dimensiuni, de la mari la mai mici, care mărunțeau clinkerul, din care rezulta cimentul.

Din punct de vedere calitativ, cimentul depășea cu mult cerințele oficiale, privind tăria și rezistența lui în construcții, așa cum o confirmă și buletinele de analize venite de la Politehnica Regală Iosif.

Producția de ciment tip Portland se cifra la câteva sute de vagoane anual. Materia primă pentru ciment – piatra de var – provenea din zona dealurilor de la TriHonț, apoi din carierele de la Zeldiș, Găvojdia, Sebiș, etc.

În satul Iacobini sau cum i se mai spune Zeldiș se afla Baia sau Cariera de piatră din care încă din secolul al XVIII se extrăgea și se transporta, marna.

Transportul se făcea pe o linie de cale ferată îngustă, o linie de decovil, ale cărei urme se mai văd și azi.

Pentru produsele fabricii de ciment, comenzile curgeau, iar cumpărătorii erau foarte mulțumiți. Chiar și clienții altor fabrici au început să ia ciment de aici în cantități semnificative.

Cumpărător s-a găsit foarte repede. O serie de persoane din administrația fabricii în frunte cu administratorul Tiszay, în cunoștință de cauză de mai mult timp, au cumpărat fabrica la un preț derizoriu, cu condiția ca aceasta să nu mai funcționeze, să nu mai producă, deci, să dispară.

Tiszay și acoliții lui au început să demoleze fabrica și să o vândă bucățică cu bucățică. Au mai rămas doar temeliiile ca semn că acolo a fost cândva o construcție.

Au fost demolate chiar și casele construite pentru funcționari și muncitori.

În anul 1933 fabrica s-a desființat, decovilul a fost dezmembrat și el, iar cariera de la Zeldiș a încetat furnizarea de marnă.

Aceste meleaguri binecuvântate de Dumnezeu au găzduit o serie de evenimente, fie că erau în timp de pace, fie că erau în timp de război. Și acestea erau generate, de cele mai multe ori, de fenomene naturale la care cu greu te puteai împotrivi. Urcînd spre stația terminus, linia decovilului, urmează meandrele pe care le face valea Honțișorului. Și tocmai această vale a fost și continuă să fie generatoare unor evenimente de scurtă durată, dar de intensitate mare și de distrugere pe măsură.

De la izvoare și până să se verse în Crișul Alb, în coborâre, mai primește în albia ei încă două văi care se scurg și ele la vale, încă doi afluenți care se însoțesc cu Valea Honțișorului.

I se spune Valea Honțișorului pentru că spală marginile satului cu același nume fără să își schimbe direcția de curgere.

În cursul anului cantitatea de apă din această vale nu depășește, cum se spune „genunchiul broaștei” și curge liniștită și cuminte la vale. Primăvara, când se topește zăpada sus la deal, se trezește și ea și își mărește debitul numai atît cît este necesar să cuprindă toată cantitatea de apă.

Oamenii care locuiesc pe mal, aproape de vadul apei sunt obișnuiți cu aceste manifestări și nu prea le dau importanță. Caută să strângă tot ce este în calea apei și să le tragă mai spre deal pentru ca să nu le ducă viitura.

Un eveniment din acesta, ce s-a produs în timp de pace s-a petrecut în după amiaza zilei de 7 iulie 1970, pe la orele 15.30 – 16.00, pe o căldură toridă de mijloc de vară.

Dintr-o dată, sus, deasupra Mădrijeștiului, un nor negru ca de smoală și-a făcut apariția de după un deal și se îndrepta amenințător spre satele din jur. Era așa de mare că îți făcea impresia că poate să acopere toate satele vecine.

Ajuns deasupra satului, cu un uruit ca de tanc de calibru greu, a început să verse o ploaie torențială, cum se spune „cu găleata”, însoțită de tunete, fulgere și rafale de vînt ca în Apocalipsă.

Văzând cu ochii, apele se adunau în șuvoaie ce veneau de pe dealuri și se îndreptau spre valea cea îngustă care se pregătea să le preia.

În albia văii, nivelul apei creștea îngrijorător, odată cu sporirea vitezei de înaintare.

Afară s-a făcut dintr-o dată un întuneric de să-ți bagi degetele în ochi, iar oamenii care încercau să mai ferească anumite lucruri din calea stihiei, s-au lăsat curînd păgubași și au încercat să se adăpostească pe unde au nimerit.

În curînd, apa văii scăpată de sub control a întîlnit în calea ei ceilalți doi afluenți cu care s-a unit și au pornit mai departe. Volumul apei a dat peste mări și a început să curgă cu ea tot ce întîlnea în cale și nu era asigurat. Cotețele

de găini și porci, lemnele din grămezile puse la uscat pentru iarnă, nutrețurile pentru animalele mari au pornit cu toate la vale pe făgașul apei care continua să crească.

Și ploaia torențială produsă de ruperea de nori nu mai contenea. Oamenii care au putut, se urcau mai sus pe deal și de acolo priveau spectacolul fără bani pe care îl dădea apa revărsată a văii Honțișorului.

Casele bine construite, cu temelii solide au rezistat trecerii valului de apa. În satul Buceava, cu un zgomot asurzitor, casa fierarului Tămaș în care se mai afla nora lui cu copilul mic, a fost zdrobită de talazul de apă și cărată la vale până aproape de vărsarea în Crișul Alb.

Cu cât înainta, suprafața apei se umplea de tot felul de obiecte casnice și materiale, care la rândul lor se transformau în adevărați berbeci, care loveau tot ce le apărea în cale.

Într-un târziu, norul s-a mai răzlețit și dintr-o dată, ca la un semnal de nimeni văzut, ploaia a încetat ca la comandă. Natura obosită a început încet, încet să se liniștească și ea.

Oamenii buimăciți au ieșit pe la porți ca să afle ce s-a mai întâmplat în susul și în josul apei.

Adunați în cete mai mari sau mai mici au pornit să caute persoanele care pe moment au fost date dispărute. Nu peste mult timp, mare le-a fost mirarea când au dat de băiatul lui Teică din cătunul Baltele care a scăpat ca prin minune agățat de creanga unui nuc secular care nu a putut fi scos din rădăcină.

Spre seară, apele au început să se retragă și printre resturi de lemne și mâl a apărut cadavrul învățătorului Cozma care se vede treaba nu a putut evita sub nici o formă contactul cu apa nebună și care s-a răzbunat pentru îndrăzneala lui.

Abia a doua zi a fost găsit trupul neînsuflețit al nurorii fierarului Tămaș, care ținea în brațe copilașul mort. A fost găsită într-o zonă dintre Camera Agricolă și satul Honțișor, pe porțiunea denumită La Fireze.

S-au întâmplat și alte lucruri neplăcute. Astfel, talazul de apă a rupt gardul de sârmă împletită pe stâlpi de beton care împrejmuia Parcul Dendrologic, a pătruns în interior și a distrus o mulțime de flori și plante exotice.

În același timp cu ploaia torențială și deversarea văii în Criș, nivelul apei a crescut așa de mult încât și Crișul s-a revărsat în același moment și a umplut groapa cea mare care se afla lângă Depoul CFR.

De acolo, scriul, transportat în apropiere, a fost reînhumat sub un gorun secular din mijlocul cimitirului guraHonțean.

Asemenea fenomene turbulente ale naturii s-au mai întâmplat și în lunile de iarnă când te miri din ce cauze au avut loc inundații datorate Crișului Alb care și-a mărit debitul pe seama zăpezilor topite în zona izvoarelor.

Uneori și în timp de pace pot avea loc evenimente ieșite din comun și deosebite întru totul.

Aceste evenimente sunt capabile să genereze distrugerii importante, care se pot remedia foarte greu.

Un exemplu în această privință este inundația produsă de Crișul Alb, așa cum se spune, tocmai în zilele de Crăciun (22 – 26 decembrie 1925),când tocmai se făceau pregătiri pentru marea sărbătoare creștinească.

Fenomen mai rar întâlnit, în zilele de 22 – 26 decembrie 1925, după o ninsoare abundentă, cu cantități mari de zăpadă ce sporeau pe zi ce trece, au urmat câteva zile călduroase, ca de vară, cu ploi calde și mai ales bogate cantitativ.

În aceste condiții, zăpezile din bazinul Crișului s-au topit vertiginos, pâraiele de munte cu un debit impresionant s-au prăvălit în albia Crișului, făcând din acesta un fel de tăvălug distrugător a tot ce îi iese în cale.

Apele ajunse în albia strâmtă a râului au început să sape la temelia pilonilor podurilor de cale ferată ce treceau peste Criș de la Brad și până la Sebiș.

În scurt timp toate podurile grele au fost ridicate de forța apei de pe locurile lor și prăvălite în valuri, sau pilonii de susținere sau prăbușit sub greutatea fierului.

Scoase de la locurile lor de fixare, podurile au plutit în derivă, până departe, în josul apei.

Linia ferată Brad – Sebiș a fost pur și simplu desființată.

Așa dar, să privim cum intră decovilul în sat, acest harnic transportor al unei materii prime, prețioase pentru fabricarea cimentului. În cabina locomotivei liliputane se aflau cei doi mecanici, care arătau mai afumați și mai murdari de ulei ars decât cei mai prima hornari sau cum li se mai spune coșari. În momentul în care au ajuns în dreptul porții de la arena de fotbal, au pus în funcțiune fluierul mașinii și aceasta a scos un semnal puternic, de te mirai de unde poate ieși așa ceva.

Un proverb românesc spune că sat fără popă și fără moară nu poate să existe.

Ele s-au ridicat odată cu ridicarea satelor și în locurile în care se aflau surse de apă puternice și capabile să le pună în mișcare.

Morile de apă au fost proprietatea domnului de pământ, dr. Boroș Beniamin și au fost vândute de acesta pentru a da fraților săi partea ce li se cuvenea din moștenirea de la părinți.

Dintre cele trei mori de apă, construite pe Valea Honțișorului, socotite din amonte spre aval, cea mai însemnată și plină de mister era moara Domnului Trandafir.

Moara se afla aproape de satul Honțișor, așezată în mijlocul pădurii, spre care ducea un drum și mai multe cărări.

Moara Domnului Trandafir nu era o moară care venea pe Siret, nu era o moară din care să se scrie scrisori, era moara lui Trandafir.

Nici nu te așteptai când apărea de după un pâlc de lăstăriș tânăr ce tremura sub adierea vântului venit dinspre deal.

După zgomotul sacadat făcut de angrenajul care învârtea piatra morii, îți puteai da seama că aceasta funcționează.

Dar nu numai atât, era destul să te uiți la eșafodajul și la casa morii, care se mișcau ca scuturate de un cutremur de gradul 6 pe scara Richter, pentru ca să îți dai din nou seama că moara funcționează.

Morarul – Domnul Trandafir, era un om înalt și foarte slab pentru că suferea de stomac ca mulți alții din meseria lui.

leșea totdeauna în pragul morii atunci când pe dincolo de vale trecea decovilul încărcat ochi cu piatra de var pentru ciment.

Mecanicii, copiii lui Dracu, îl salutau cu o salvă de țigname care ieșeau din fluierul locomotive ce înfrâna decovilul care la vale lua o viteză prea mare. Ba mai putem spune că locomotiva frâna pentru a evita pericolul de a scăpa sutele de tone de piatră să o ia la vale fără nici un control.

Nimeni nu știa exact de când este aici și cine a construit moara lui Trandafir. Este cert că ea nu putea să existe în altă parte decât pe malul unei ape curgătoare, apa fiind forța motrice care o puneă în mișcare.

Uneori, în fața morii așteptau mai multe care trase de boi sau căruțe cu cai, ce așteptau să le vină rândul la măcinat.

Moara, în ritmul ei constant, zdrobea între pietre boabele de grâu, porumb, orz, ovăz, trecea prin site fine făina obținută, care apoi era golită direct în saci.

Și totul se întâmpla datorită unei roți mari din lemn, așezată în spatele morii, peste paletele căreia cădea apa din vale, adusă aici pe un canal îngust, de o anumită capacitate, apă ce imprima prin forța ei, mișcarea de rotație.

În același timp mai era pus în mișcare și un dinam mic ce producea electricitatea care alimenta cele câteva becuri de putere mică, ce luminau interiorul morii.

Oamenilor le plăcea să vină la moară și chiar să aștepte la rând pentru că în felul acesta mai făceau schimb de informații în legătură cu ce se întâmplă la noi și aiurea.

La vremea prânzului făceau câte un foc zdravăn și frigeau slănină pe care o lăsau să se scurgă pe felii mari de pâine neagră.

Și de fiecare dată scoteau din fânul așezat la spatele căruței, în șireglă, câte o sticlă de pălincă cu mărgelile care circula de la om la om, făcând să alunece mai bine clisa prăjită și pâinea neagră, unsă cu untură.

Apoi după ce terminau de mâncat, își făceau câte o țigară groasă din mahorcă și un petec de hârtie, din care trăgeau cu nesaț și scoteau fum pe nări și pe gură ca de la vapor.

Acesta era momentul în care începea să se depene poveștile și noutățile ce se mai întâmplau și pe la alții.

Se întrerupea discuția în momentul în care clopoțelul anunța că s-au terminat boabele din coșul morii și trebuie alimentat din nou.

Cel care era la rând la măcinat se ridica de la locul său, înșfăca un sac de boabe din căruță și se ducea să îl golească în coșul morii.

După ce mai cerceta în mână făina ce cădea în sac, mulțumit se întorcea la povești.

Între timp, se mai desfăcuse o sticlă de tărie și oamenii deveneau din ce în ce mai vorbăreți.

C-așa-i la moară!

Timpul a trecut, decovilul a funcționat neîntrerupt, până după cel de al Doilea Război Mondial. Pe ruinele fabricii de ciment, alte minți mai productive au trecut la construirea unei fabrici de produse alimentare și în special de marmeladă, unde nu mai era nevoie și de decovil.

Pentru a nu mai face concurență altor fabrici de ciment din țară, Fabrica de ciment din Turda a cumpărat această fabrică și la rândul ei a vândut-o unor persoane din Gurahonț, care au trecut imediat la demolarea și la vinderea ei cu bucașica. Au rămas numai fundațiile clădirilor ca semn că acolo a fost cândva o fabrică.

De piatra pentru ciment nu mai era nevoie.

Din linia decovilului nu a mai rămas decât o ridicătură, asemănătoare cu rambleul de cale ferată, pe care vremea ce a trecut peste el nu a reușit să îl facă una cu pământul.

Șinele cele înguste, prin grija celor pe lângă care treceau, au devenit stâlpi trainici la gardurile grădinilor de legume.

Dar să nu părăsim decovilul așa de repede pentru că de el s-a leagat o serie întreagă de povești mai mult sau mai puțin hazlii, care pe parcursul vremii au ajuns până la noi, pentru ca să le spunem acum, deși nu prea mai avem gura sobei lângă noi. Le spunem lângă calorifer pentru că și acesta dă căldură.

Și acuma, după atâta amar de vreme, când au dispărut toate urmele existenței acestui mijloc de transport, încerc să îl prind în filele unei cărți ca pe un fluture în insectar, spre aducere aminte tuturor celor pentru care decovilul de Zeldiș și valea Zeldișului a însemnat ceva.

LA ȚARINA DE JOS

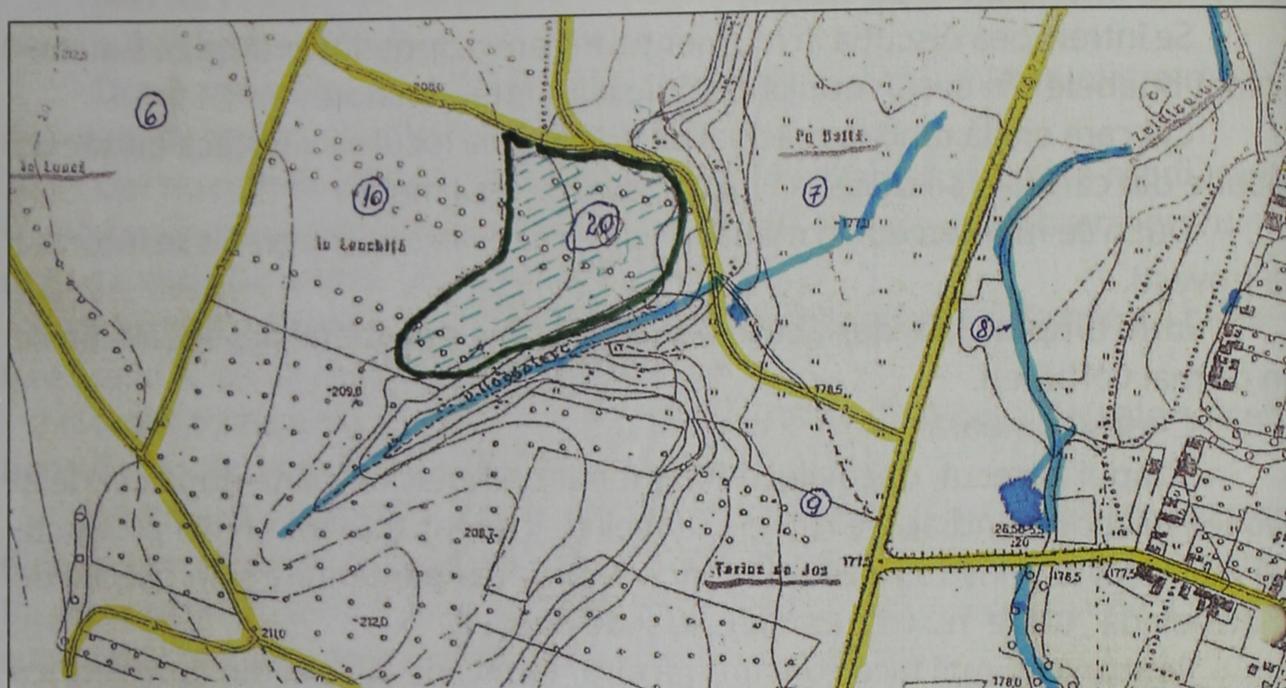

Figura 20. Detaliu din harta cu numărul 4/11695/1956

LA LUNCHIȘĂ

Tratat la 4.10.

PÂRÂUL HOȘTIRLOAIA

Nu este un pârâu curgător, numai atunci când plouă mai mult se adună apa în el.

După Pârâul Văleștilor, iese într-o viroagă și curge până la Țățești.
De la Țățești, coboară spre Valea Rea.

CALEA LATĂ

Tratat la 4.12.

LA CERĂȚ

Tratat la pagina nr. 101.

LA TÂRȘELI

Tratat la pagina nr. 114.

LA COT

Tratat la pagina nr. 69.

PÂRÂUL HORDOLESC

Pârâul Hordolesc figurează printre arealele cuprinse în Tabelul nr. 4/11695/1956 la poziția 4/16, el desfășurându-se pe două areale și anume: arealul La Lunchiță și La Broaște sau La Baltă.

Este un pârâu care nu are activitate permanentă, el fiind format datorită unui singur izvor, care pe timpul verii nu poate furniza atâta apă pentru a face pe acesta un pârâu permanent.

Acesta pornește de la marginea de sud a arealului La Lunchiță și apoi, încet, încet dispăre tot spre partea de sud a arealului mai sus amintit.

Zona respectivă deși este ceva mai lată, pe malurile sale nu se prea dezvoltă o floră care să emită pretenții atunci când este vorba de utilizarea lor pentru nutriția animalelor mari.

De altfel, zona prin care trece acest pârâu este folosită pentru agricultură. Așa cum ne spunea și Ghiță Valea, aici în zonă are și el o bucată de pământ care a primit-o drept moștenire de la Bunici.

PĂDUREA LA LUNCĂ

În Harta nr. 11695/1956, la punctul nr. 17 este prezentat arealul denumit Pădurea la Luncă.

Este pretențios spus pădurea la luncă, pentru că aici se găsesc foarte puțini copaci, crescuți destul de răzleți, dar care împreună dau o umbră foarte plăcută și îmbietoare.

Sub coroanele acestor arbori de esență tare crește, totuși o iarbă foarte bună pentru hrana animalelor mari.

Tot sub coroana acestor arbori mari se dezvoltă o adevărată ciupercărie, unde predomină cea mai mare ciupercă ce se dezvoltă aici și care se numește Copitoancă. Aceasta se pretează la un tratament culinar și din ea se poate face un papricaș foarte bun.

Secretul reușitei unei mâncări foarte bune este ca atunci când culegi ciuperca de mai sus, partea de sub pălărie unde se dezvoltă sporii trebuie imediat îndepătată.

Arealul, ca atare, are o formă aproape perfect triunghiulară și se află la marginea de vest a arealului denumit La Pustă.

LA OVESE

Tratat la pagina nr. 49.

LA GREGUȘ

Tratat la pagina nr. 49.

LA ADĂUGUȘURI

Cu ocazia unor împrăștiări ale gurahonțenilor care s-au făcut de-a lungul timpului, pământul respectiv s-a constituit din arealele de la Lunchiță.

Parcelele care s-au dat oamenilor, niciodată nu au avut aceeași suprafață și formă, de aceea aici s-a instituit o formațiune agricolă care a primit denumirea de „adăugușuri”.

Aceste adăugușuri, deși nu au o compoziție identică și provin din pământurile de la Lunchiță, datorită așezării lor se poate spune că fac parte din aceeași Lunchiță.

Totuși, ca așezare, face mai repede parte din patrimoniul satului Honțișor decât de Gurahonț.

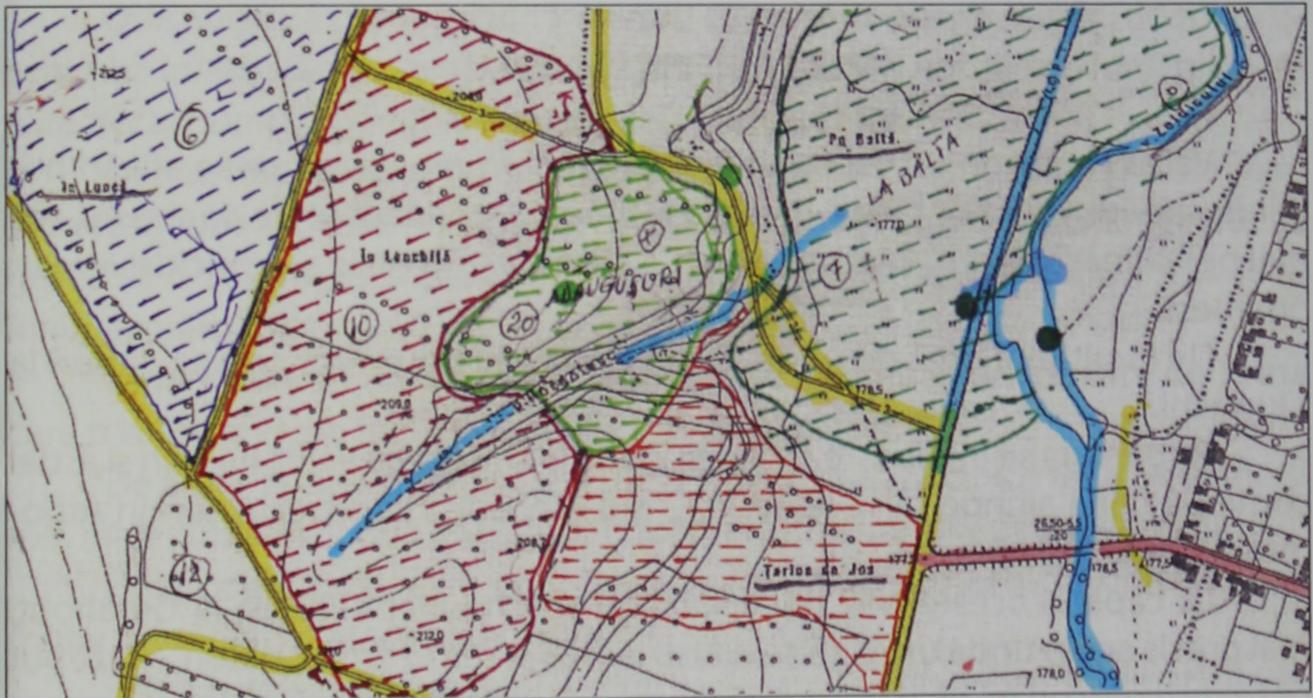

Figura 21. Detaliu din harta cu numărul 4/11695/1956

LA PLOPȘOREI

Este tot un vârf de deal împădurit ce se întinde de la Măgură, până aproape de Ciungani, unde se termină hotarul Gurahonțului.

Acolo a existat pădure de brad.

Ghiță Valea spune că și în casa lui există lemn de brad din pădurea Propșoreilor. A avut aprobare de la Ocolul Silvic, să taie brazi de la Plopșorei, atunci când și-a făcut casa.

În pădure exista lemn de brad de diferite grosimi ce se preta foarte bine la prelucrare.

Pășunat pe aceste locuri nu se prea făcea datorită faptului că iarba nu creștea din cauza brazilor care făceau o umbră foarte deasă, precum și datorită acelor de brad care se așterneau pe jos ca un covor gros, de nepătruns.

DEALUL LA GORUNI

Tratat la pagina nr. 92.

VALEA HONȚIȘORULUI

Valea Honțisorului este una din cele mai frumoase văi ce se află în hotarele satului Gurahonț, dar, în același timp, în perioadele de vară este cea mai periculoasă pentru că distruge tot ce întâlnește în cale și ia, inclusive vieți omenești.

De la ultimul deal de unde izvorăște, în partea opusă poți să cobori la Ciungani.

Pe parcurs se întâlnește cu Valea Zeldișului, apoi cu Valea lui Nan și astfel continuă până ajunge să se verse în Crișul Alb, după ce a trecut și prin Arbo-retele Sylva.

La capătul acestei văi, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea la Gurahonț, mai precis acolo unde urma să se construiască stația CFR de călători, a început să se dezvolte un fel de parc industrial, în care apăreau tot felul de ateliere mai mari sau mai mici, după posibilități.

Numărul celor care veneau în fiecare dimineață la serviciu, creștea vertiginos. De asemenea, trebuie ținut cont de faptul că pe vremea aceea pe aici nu se găsea nici un fel de mijloc de transport.

Ca să ajungi la Gurahonț trebuia să alegi una din căile bătătorite de sute de ani, care se aflau pe malurile văilor ce se vărsau în Crișul Alb.

Una dintre cele mai frumoase căi pe care se putea ajunge la Gurahonț, este cea care se întinde pe Valea Honțisorului.

De o parte și de alta a văii Honțișorului care șerpuia spre vărsare în apele Crișului Alb se aflau poteci pe care uneori treceau și carele cu boi sau căruțele cu cai, străjuite de arbori seculari care adăposteau o floră și o faună ce se găseau numai aici.

Liniștea adâncă a acestor locuri era tulburată numai de trecerea decovilului încărcat cu piatră, care făcea mult zgomot și care la curbe fluiera, deși nu se putea întâmpla nimic, nu era pericol de accident.

Valea se mai umplea de chiuiturile și strigătele celor care mergeau spre casă după ce au ieșit din tură de la fabrica de ciment. Se întâmpla dimineața devreme, când oamenii se grăbeau să ajungă la fabrică să nu îi prindă sirena pe drum, apoi după orele 15 când se întorceau acasă. Ziua era foarte bine pentru că se vedea pe unde să calci, dar după orele 23 seara, când ieșeau din tura de după-masă, drumul devenea mai greu din cauza întunericului. Unii mai aveau câte un lămpaș cu care luminau calea, dar efectul lui era destul de neînsemnat. Se bazau mai ales pe simțul de orientare cu care erau înzestrați mergând de atâtea ori pe aceste poteci.

Obişnuiau să plece în ceată, pentru că peisajul acesta mirific, noaptea își schimba înfățișarea devenind înfricoșător. Mai ales în nopțile cu lună plină, în care fiecare umbră părea să fie un balaur din poveste.

Dar nu întotdeauna nu se întâmplă nimic atunci când oamenii mergeau spre casă. Uneori, câte o vulpe cu coadă stufoasă și plină de personalitate se găsea să o zbughească prin fața grupului de femei care de obicei mergeau înaintea bărbaților.

Dintr-odată se auzea până departe țipetele femeilor speriate de jivina care o tulise și ea de frica gălăgiei făcute de trecători.

De altfel, zona respectivă era destul de populată cu tot felul de jivine și mai mari și mai mici care constituiau tocmai farmecul cinegetic al arealului.

Unele dintre ele, care erau ceva mai mari, aveau prostul obicei că de multe ori săreau și atacau trecătorii mai singuratici.

Valea Honțișorului este una dintre cele mai periculoase și sălbatice văi, care vara, când se pornește la vale după o ploaie torențială sau rupere de nori, distruge tot ce îi iese în cale, transportă tot ce poate pluti, împinge bolovani mari la vale și de multe ori, ia și vieți omenești, așa cum s-a întâmplat în luna iunie a anului 1970.

MĂGURA VÂRFUL MĂGURII

Vârful Măgurii este un areal foarte departe de Gurahonț, și până se ajunge acolo întâlnești și alte formațiuni și areale cu diferite nume.

Pornind de la Ciocul Naiului până să ajungi la Vârful Măgurii, întâlnești mai multe pâraie, cum ar fi: Pârâul Măsurătorii, Pârâul Pleșii, Pârâul Măgurii, Pârâul Bârlogului, Pârâul Peșterii și Pârâul Lupilor.

Deși nu prezintă o importanță mare înșiruirea lor, totuși, ca să ajungi la Vârful Măgurii trebuie neapărat să treci peste ele, lucru ce nu se face prea ușor.

Plecând însă, de la Răcurele, este departe Vârful Măgurii, dar se ajunge ceva mai ușor.

Ceva mai departe de Vârful Măgurii se află Tăul Huhului (lac de munte). Acesta este un tău foarte mare în care s-ar fi putut să se găsească păstrăvii aurii de care s-a vorbit ceva mai înainte.

Oricum, vara, cât ar fi seceta de mare în acest tău se găsește apă. Și unde mai pui, că tăul se găsește în vârful dealului, la înălțimea de 700-800 de metri și reușește să mențină apă în el.

Se presupune că menținerea apei în tău se datorește apropierii de arealul Răcurelelor.

De la Tăul Huhului, cobori la Măgura Ciocului, un câmp foarte frumos, de întindere ceva mai mică.

De la acest câmp se poate să urci la Măgură, în Câmpul Măgurii și de aici la mai puțin de un kilometru, se află Vârful Măgurii.

Vârful Măgurii este înalt, cel mai înalt din acest areal și la fel de înalt ca și Vărăticul.

Vărăticul se prelungește în continuare și se ajunge până la hotarul Ciunganilor, care este limita de est a comunei Gurahonț. Pe această porțiune de teren, înainte de a ajunge la satul Ciungani, între două pâraie, zona respectivă poartă numele de Pârâul strâmt.

Aici există o înșiruire de pâraie, cum ar fi: Pârâul Țițești, Pârâul Vălești, Pârâul Paltin și apoi Pârâul strâmt, foarte aproape de Valea Lungă.

Ne-am însușit și noi în discuția noastră, toate aceste pâraie pentru că ele sunt prinse și în alte încercări de monografie, deși nu prezintă mare importanță economică, există și trebuie să ținem seama de ele.

Făcând abstracție de aceste pâraie, importanța arealului respectiv se referă mai mult la pășunat. Pădurea a fost tăiată, rărită și aici creștea foarte bine costree, acea iarbă grasă, cu frunza lată, foarte apreciată de vitele care pășteau.

Acolo era locul în care oamenii își duceau vitele, în special juncii (acei viței înțărcați), boii, vacile care nu se mulgeau, animale care nu se aduceau seara acasă. Rămâneau peste noapte acolo.

A doua zi, omul se ducea să îi adape. Cobora cu ei la vale și îi sătura de apă, apoi îi urca pe altă culme, pentru ca să nu se plictisească de locul și iarba pe care o păștea.

Omul pleca apoi acasă și dacă mai întâlnea pe cineva pe acolo, le spunea la fiecare unde a lăsat el animalele lui.

A doua zi, de dimineață, mergea fiecare și își găsea vitele nu departe de locul unde le-a lăsat în ziua de ieri. După ce le adăpa și le schimba locul de pășunat, mai stătea cu ele până pe la orele 15-16 după masă, apoi se ducea acasă. Acesta era obiceiul pe care oamenii îl păstrau pentru că lor li se părea că este cel mai bun.

Fiecare își făcea socoteala că dacă a lăsat boii într-un anumit loc, mâine dimineață va începe să îi caute cam la o distanță de 1 kilometru de la locul respectiv. Cam 1 kilometru era distanța pe care animalele mari o parcurgeau în timpul nopții când pășunau.

Interlocutorul meu, Ghiță Valea, mi-a povestit că și ei au avut o vacă pe care au dus-o acolo cu 2-3 luni înainte de a făta. Acolo era împreună și cu vacile care nu dădeau lapte la mulș și de aceea nu le aduceau acasă.

Vaca trebuia să fete pe vremea secerii și abia atunci au coborât cu ea.

Datorită ploilor și faptului că vaca nu dormea în grajd unde se putea murdăria cu baligă, era așa de curată și spălată parcă s-ar fi folosit un detergent anume. Pe sub burtă era albă ca și când atunci ar fi fost scoasă din baie. Acesta era și un avantaj.

Boii coborau pe vremea când gospodarii își duceau grâul la arie la Gre-guș. Atunci aveau nevoie de boi pentru ai pune la car.

De la semănat, primăvara, până vara, la secere, boii îi duceau acolo și nu îi aduceau acasă în fiecare seară.

Când îi coborau de la deal, ca să îi prindă la car pentru a duce grâul la arie, boii erau grași ca și pepeni.

La țarină, când așteptau să fie încărcat carul, borăiau și dădeau din picioare. Atâta erau de buieci, cum se spune pe aici, încât se mai luau și la bătaie.

VÂRFUL LAZ

Vârful Laz este egal ca înălțime cu Vârful Vărăticul.

Vărăticul se găsește pe partea dreaptă a Văii Rele, iar vârful Laz este pe partea stângă.

De la Vârful Laz când vii în jos, intri în hotarul Dumbrava. De acolo vii înapoi spre lac.

Acolo mai există și alte vârfuri muntoase cum ar fi: Vârful Iata, Vârful Gur-guiata, Vârful Fața Scorușilor și cele trei plese: pietroasa, spinoasa și netedă.

Pârâul Popii este între cele două pleșe – pietroasa și spinoasa.

Pleșele sunt suprafețe stâncoase de întindere mai mare peste care din loc în loc s-au format grămezi de pământ și a început să crească diferite plante.

Pe aceste pleșe nu cresc păduri numai sus, în vârful muntelui.

Pe prima pleșe crește primăvara o iarbă foarte bună pe care animalele o consumă cu plăcere.

OBICEIURILE GURAHONȚENILOR

Coborâm din sat pe drumul care duce spre fosta moară a părintelui Mercea, acum complet renovată, pusă pe curent electric și care aparține unei alte familii.

Trecem peste micul pod de lemn sub care curge liniștită apa din iazul care alimenta roata morii ce imprima o mișcare de rotație pietrelor, între care boabele de cereale se transformau în făină, mălai și uruială pentru hrana animalelor mari în special.

Schimbarea proprietarului morii a dus la tehnologizarea accentuată a procesului de măcinare, forța motrice a apei fiind înlocuită de un motor electric cu putere mai mare și un randament mult mai bun.

A lăsat în urmă moara și ne-am îndreptata spre cel de al doilea pod care se întinde peste apa pârâului Valea Honțișorului, care se varsă printr-o gură mai largă, în Crișul Alb.

Pe drum ne-a depășit o căruță frumoasă la care erau înhămați doi cai negri, puternici și plesnind de sănătate.

Pe ilișul căruței, două personaje, o femeie ce sta în partea noastră și bărbatul așezat pe partea cealaltă.

Surprinși de frumusețea cailor negri, cât și de cea a femeii din căruță, bărbatul a observant și mai mult decât cu o figură mulțumită, ne-a dat binețe și a mers mai departe.

În spate, în căruță se afla un șofei în care se găseau hainele de lucru puse la spălat.

Spălarea hainelor țărănești nu este un lucru prea simplu și necesită o oarecare înțelegere.

Spălarea hainelor țărănești, care sunt impregnate cu sudoarea celui care a muncit la câmp, în arșița soarelui de amiază, pe câmpul de pe care strânge recolta, nu este un lucru ușor.

Aceste haine se spală în pârlău sau în șofei, recipiente făcute din lemn în care se introduc hainele murdare, pe deasupra se pune o pânză destul de deasă ca și țesătura.

Peste pânza astfel așezată, se pune cenușă din sobă, peste care se toarnă apă fierbinte și se lasă ca leșia să își facă efectul.

Pârlăul se duce cu căruța sau cu căruțul la vale pentru a fi spălate în continuare și clătite cu apă curgătoare.

Rufele spălate, uneori se mai întind pe iarbă, la soare, până gospodina termină cu spălatul. Nu trecea mult timp și ele erau uscate gata.

La bărbați, cele mai multe obiceiuri erau generate de activitatea din agricultură.

După recoltarea produselor sau după însămânțări, se ocupau de grădini de legume și în special de pomii fructiferi.

Curățirea de resturi, tăierile de formare a coroanei și stropirea cu zeamă bordeleză erau cele mai eficiente practici ce se aplicau la pomii din grădini sau din plantațiile special organizate în acest fel.

Fiecare fel de fruct recoltat era întrebuințat în primul rând spre a se conserva pentru iarnă și a le păstra în cămări sau în pivnița casei.

Foto 35. Instalația artizanală de distilat țuică

Totuși, cel mai important fruct care se culegea atunci când era bine copt, se poate spune că erau prunele. Acestea se alegeau, după calitate, în patru scopuri principale: pentru consumul propriu din care rezulta compoturile și prunele uscate; pentru prepararea magiunului de prune; pentru fermentare și distilarea de țuică și în fine, pentru comercializarea în diferite piețe, sau pe marginea drumului pentru trecătorii care doreau să le mănânce.

Producerea de magiun de prune dura săptămâni întregi, cum se spunea – până la ultima prună.

Toată suflarea satului își scotea, pe stradă, în fața casei, cuptoarele pe care se puneau la foc, căldările de aramă în care fierbea magiunul de prune.

După fierbere magiunul era pus spre păstrare în vase de lut, care se țineau acoperite în cămară sau în pivniță.

O parte din acest magiun, începând din toamnă era comercializat prin piețe și se folosea pentru anumite prăjituri sau mâncăruri, care nu erau bune altfel făcute decât numai cu magiun de prune. În acest magiun nu se puneau nici un fel de condiment și nici zahăr.

De cele mai multe ori în piețe se găseau bărbații care comercializau acest magiun, femeilor nu prea le plăcea frigul din aceste piețe.

Prunele care nu erau bune pentru magiun se culegeau și se puneau în căzi mari din lemn, alături de prunele special produse pentru țuică și se treceau prin fenomenul de fermentare la rece. Rezulta un amestec, mai mult lichid care era supus distilării directe printr-un sistem mai mult sau mai puțin perfecționat.

Țuica rezultată era drămluită, era apreciată ca tărie după mărgelile care pluteau pe suprafața ei din sticlă, cât mai mult posibil, după gradul obținut cu diferite sisteme de măsurare, precum și după veche metodă a Tatălui nostru, rugăciune care spusă cât timp se aflau mărgelile pe suprafața lichidului, indica tăria produsului. Dacă mărgelile țineu de 2 ori și jumătate Tatăl nostru, țuica avea în jur de 55 de grade.

Țuica nu se prea vindea, era băută în familie, adică era băută cu cap și astfel, ea ajungea până dincolo de Paște. Cine rămânea mai de vreme fără țuică, începea să se ducă la birt.

Erau oameni care făceau 300-400 de litri de țuică, dar niciodată nu l-ai văzut beat. Se întâmpla foarte des să fie și invers, când țuica se bea fără cap.

Astfel, Ghiță Valea spunea că într-o discuție cu ginerele părintelui Șerb, acesta a dat de exemplu ca și mare consumator de țuică pe Pârva Vrenti, care după război a venit acasă cu gradul de sergent. Și mai spunea că el, domnul Șerb, care a făcut Facultatea de istorie, nu știe atâta istorie cât cunoaște Pârva Vrenti.

Ghiță Valea vorbește cu părere de rău că nu mai poate să aibă acasă țuică de coarne pe care pe vremuri și-o pregătea el. Tinerii de zi nu mai fac efortul de a culege coarnele din pădure și de a face țuică din ele.

Un alt obicei prețios în casa gurahonțeanului a fost făcutul pâinii. Acuma toată lumea se duce la Market și își cumpără pâinea necesară pe ziua respectivă.

Nu își mai pune problema ca altădată din ce fel de făină este coaptă și ce amelioratori are în ea.

Pe vremuri, în pâine nu se punea decât făina măcinată numai la o anumită moară, drojdie sau colățelul rămas de la pâinea făcută înainte, apă și sare. Se frământa bine și apoi era lăsată să crească în grija lui Dumnezeu.

După ce era gata să dea afară din troacă, se frământa, se debita și mai apoi se băga în cuptorul încins pentru a se coace.

Uneori creștea așa de mare că era o problemă ca să o scoți pe gura cuptorului.

Era o obligație de care se ținea seama întotdeauna. Tinerele fete care se măritau, trebuiau să știe să facă pâine, învățate fiind de către mamele lor.

Industria de azi produce un fel de dispozitive de făcut pâine, ca cei ce doresc să o facă acasă, să le fie mai ușor. Se face pâinea până la urmă, dar când este scoasă din aparat te apucă mila când te uiți la ea.

Spre toamnă, gospodinele ajutate de soții lor se pregătesc să pună murăturile.

În general, la sat se obișnuiește să se pună murăturile în putini de lemn, sau cum se mai spune în gioabă (tot un vas de lemn).

Fiecare vas din acest fel are găuri în mânere în care se va fixa după încheierea operațiunii, un fel de șurub din lemn care se numește șaitău și care are menirea de a ține sub presiune legumele puse la murat

Un asemenea sistem se pune și la varza pregătită pentru murare, fie că este tăiată sau în căpățână.

Murăturile și varza murată reprezintă unele dintre cele mai apreciate alimente conservate pentru iarnă în hrana agricultorilor gurahonțeni și nu numai al lor.

În apropierea sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou peste tot la sat se pregătește ziua ignatului. Sunt căutați oamenii care au mai tăiat porci și care au un pic de experiență în acest gen de operațiune.

Implementarea sistemului de asomare la toate circumscripțiile veterinare a mai simplificat procesul de junghiere al porcilor, care acum se face în liniște perfectă.

În această zonă, datorită imigrației austriecilor și ungarilor începând de pe vremea Împărătesei Mariei Tereza, metodele de preparare și rețetele produselor ce se obțin la tăierea porcilor, s-au schimbat și s-au îmbunătățit, mai ales, prin schimbul de experiență ce a avut loc.

La fiecare casă, porcul și produsele rezultate din el sunt altfel prelucrate, fiecare cu alt gust și aromă, în funcție de mirodeniile folosite la preparare.

În procesul de afumare, utilizarea generatorului de fum, sub forma unor lemne de diferite esențe, reușesc să împrumute o savoare deosebită a acelu produs.

Podul unor case mai puțin răsărite era folosit pe post de afumătoare. Fumul care ieșea din soba din bucătărie era îndreptat spre interiorul podului unde erau agățate șuncile, slăninele, mezelurile de porc.

Dar acest procedeu, care la prima vedere era de un real folos, s-a demonstrat până la urmă că dădea foc la casă.

Prin acest proces se menține foarte bine calitatea produsului care a fost afumat.

Cu acestea gospodinele reușesc să pună pe masă platouri foarte bogate și frumos ornamentate, care să ațâțe pofta de mâncare a mesenilor.

Împreună cu țuica de bună calitate și aceasta, bucatele puse pe masă făceau deliciul sărbătorilor creștine, după ce toată lumea ținuse postul mare sau mai mic, dinaintea acestor sărbători.

În zilele de sărbătoare toți creștinii se duceau la biserică și participau la liturghia ce se făcea cu această ocazie. Acasă rămâneau numai femeile în vârstă și mai greu deplasabile pentru a pregăti mâncarea de prânz.

După slujbă toată lumea se întorcea acasă unde îi aștepta masa pusă și supa sau ciorba aburindă din castroanele sau farfuriile așezate în ordine.

Dacă nu era cine să facă pregătirea prânzului, gospodina casei se îngrijea ca să facă de mâncare în ziua de sâmbătă pentru ca să poată și ea merge la slujba de la biserică.

Apoi venea acasă, încălzea mâncare și se așezau cu toții la masa de duminică.

Această apartenență la un cult religios se manifesta în mod deosebit la Gurahonț unde erau foarte multe etnii cu număr mai mic sau mai mare de enoriași.

În funcție de numărul lor și de puterea economică își construiau biserici și își angajau preoți care să slujească în zilele de sărbătoare.

Un excelent exemplu în acest sens se poate menționa în legătură cu enoriașii ortodoxi de la Gurahonț, care prin contribuția lor semnificativă, s-a reușit ridicarea unei biserici mărețe, care privită de la o distanță oarecare, seamănă cu o catedrală.

Un exemplu edificator în această direcție a constituit-o pe vremuri, comunitatea evreilor care s-au stabilit la Gurahonț, unde au găsit cele mai bune condiții de viață și de trai alături și în bună înțelegere cu populația băștinașe.

Aceștia, având câștiguri serioase de pe urma afacerilor bine conduse, au fost în stare să își construiască o sinagogă de capacitate mai mică, o școală cu tot ce era necesar pentru însușirea limbii materne și a obiceiurilor, precum și un cimitir în care se îngropau ca un semn de recunoștință pentru această comunitate care le-a favorizat un trai mai bun.

Din tot ce au lăsat ei în urma lor, a mai rămas numai cimitirul ce se află la poalele Dealului Baltelor și de care, printr-o înțelegere cu Comunitatea evreilor din Arad, o clasă din Liceul „Buteanu”, se ocupă de întreținerea acestui cimitir.

Și celelalte etnii și-au dat silința să construiască un edificiu în care să poată să se roage și să participe la serviciile religioase.

În majoritatea curților și prin grădini se aflau șpaliere pe care se întindeau corzile de viță de vie, care produceau materia primă din care se făcea vinul de viață lungă, slogan luat din literatura noastră și folosit cu mândrie.

După culesul strugurilor și procedeele de vinificație, ceea ce rămânea după tescuire nu se arunca și se repunea din nou în producție, cum s-ar spune.

Se mai adăuga apă și zahăr și se lăsa să fermenteze. Prin distilare, se obținea o țuică de calitate mai proastă, dar care se consuma atunci când s-a terminat țuica cea bună.

Dar vinul produs în aceste condiții până la Paște trebuia consumat că dacă nu intra într-un proces de oțetire și nu mai putea fi folosit decât pentru acrirea mâncărilor

Multe din casele de la Gurahonț, pe vremuri, aveau pivniță sau cum se spunea pe aici, podrum.

Pivnița era folosită pentru a ține bidoanele sau sticlele în care se afla țuica sau vinul ce se păstrau pentru sărbători, sau chiar, în unele cazuri, pentru priveghiul celui care l-a produs, când acesta va deceda.

O grămadă mare de nisip uscat și care numai rareori se stropea cu apă, adăpostea tot felul de zarzavaturi păstrate pentru iarnă ca să nu înghețe..

Tot aici se păstrau vasele în care se aflau murăturile și varza pusă la acrit, din care apoi se făceau sarmalele sau era folosită în alte scopuri.

La un moment dat, toate mâncărurile care se pregăteau în gospodăriile băștinașilor, cât al celor stabiliți în Gurahonț, se asemănau ca două picături de apă. Fiecare căuta să le îmbunătățească, punând în ele alte și alte mirodenii.

În ce privește viața de zi cu zi, Omul nostru trebuie să treacă prin mai multe etape pînă la deplina construcție de sine. Cele trei și cele mai importante faze din această evoluție sunt: nașterea, nunta și decesul.

În dreptul fiecărei faze din evoluție se pot însuma o serie întregă de obiceiuri care guvernează totalitatea regulilor de desfășurare a acestor etape vitale.

Dacă ar fi să analizăm toate aceste aspecte ale obiceiurilor la gurahonțeni, ar trebui să scriem cel puțin 3 volume legate numai de acest subiect. Acest fapt ar deveni dintr-odată o mare povară pe mâinile și pe capul scriitorilor.

De data aceasta nu am mai făcut greșeala să mă documentez mai mult decât era necesar pentru a aminti doar despre aceste obiceiuri.

În preajma marilor sărbători, familiile de buni creștini încep să pregătească copii de toate vârstele pentru ca aceștia să poată participa la toate manifestările organizate de biserica ortodoxă.

Împreună cu părintele-paroh de la biserica ortodoxă, se formează grupurile de colindători și aceștia încep să își însușească textul și muzica colindelor.

Cei mici încep să adune materiale colorate și strălucitoare pentru a face cea mai frumoasă stea cu care să meargă la colindat.

La Anul Nou intră pe rol Plugușorul care merge din casă în casă spre a vesti marele eveniment, precum și a face urări de bine, sănătate și recolte bogate.

În săptămânile premergătoare marilor evenimente toată populația, conform calendarului, obișnuiește să intre în post, adică să-și regleze alimentația și celelalte activități în funcție de preceptele bisericii ortodoxe.

În preajma sărbătorilor, părinții au obiceiul de a înnoii îmbrăcămintea copiilor și a lor personală pentru ca fiecare să se prezinte cu ceva nou la marea sărbătoare.

Gospodinele încep din vreme curățenia generală prin casele lor, obicei care s-a propagat din generați în generație din cele mai ancestrale timpuri.

În activitatea bărbaților intră și obiceiul de a-și verifica și repara uneltele de muncă pentru perioada însămânțărilor și recoltărilor. Se folosește vopsea care împiedică ruginirea ustensilelor, se ung roțile și angrenajele diferitelor unelte agricole, care nu peste mult timp vor intra pe tarlale.

La începutul iernii, în fiecare casă se monta războiul de țesut și din mâinile harnice ale femeilor din casă, ieșeau niște lucruri minunate.

Pe vremuri, cu ajutorul acestor războaie se producea pânză pentru cămăși și stofe groase cum era abaua pentru haine.

Șirul acestor obiceiuri care au dominat și viața sătenilor din Gurahonț, poate fi continuat pentru că el este nesfârșit.

POSTFAȚĂ

Iată-ne ajunși la sfârșitul acestei cărți. Poate că tot ce am adunat între filele acestei lucrări în momentul de față, pare să nu aibă importanță și va fi tratată în consecință.

Deocamdată, locul ei este în rafturile unei biblioteci serioase, luată în evidență și clasificată conform regulilor din instituția respectivă.

În urma unei documentări serioase, consultând un număr foarte mare de lucrări vechi și foarte vechi, am ajuns la concluzia că localitatea Gurahonț și oamenii care au locuit și locuiesc în ea, nu au furnizat elemente de istorie, în special, care să-i facă pe scribii și cronicarii din acele vremuri să se învrednicească a scrie ceva și despre ei.

De aceea, atunci când găsești vreo informație despre Gurahonțul de altă dată trebuie să socotești că este sărbătoare.

Chiar și în zilele noastre, pe calculatoarele instituțiilor de cultură ale județului Arad, care înregistrează apariția monografiilor sau altor lucrări legate de istoria localităților din acest județ, la rubrica unde figurează Gurahonțul este un gol sinistru.

Realitatea este cu totul alta. În ultimul timp s-a scris mai mult despre Gurahonț, dar această localitate nu beneficiază de interesul unor persoane de cultură, care în mod benevol să caute prin librării și biblioteci tot ce se publică din punct de vedere istoric, despre Gurahonț, și nici nu se interesează ca rubrica acestei comune de pe calculatoarele instituțiilor culturale de la județ, să consemneze aceste reușite.

Nu numai atât, dar după Revoluție, gurahonțenii nu au fost în stare să-și construiască un cămin cultural sau o casă de cultură care s-ar fi potrivit foarte bine la gradul de cultură pe care îl aveau cetățenii acestei localități.

După cum se spune, Primăria și Consiliul au făcut toate demersurile pentru a se obține fondurile necesare construirii unei case de cultură, dar forurile superioare nu sunt de acord cu aceasta și nu aprobă executarea unei astfel de lucrări.

Se pare că, de data aceasta, culoarea politică a gurahonțenilor face ca localitatea să fie printre cele defavorizate la acordarea fondurilor pentru investiții.

Dar să îi lăsăm pe mai marii acestei localități să se zbată pentru a obține cele necesare construirii casei de cultură, cu gândul că folosirea căminului

cultural de la Bonțești, poate foarte bine să suplinească necesarul de activitate culturală a propriilor cetățeni.

În același context se înscrie și dorința autorului și al persoanelor care l-au ajutat, să pună la bună păstrare, cel puțin în biblioteci, a unor bunuri de care gurahonțenii s-au servit.

Cele peste 90 de areale inventariate de autori în jurul localității Gurahonț, vor reuși să supraviețuiască timpului, dacă nu în realitatea de pe teren, cel puțin în unele biblioteci cu tradiție, care își fac un titlu de glorie prin păstrarea acestor tipărituri ce descriu trecutul unor localități desconsiderate oarecum de vremurile sumbre prin care trec.

Fiecare areal a fost reprezentat pe una din hărțile pe care le-am primit, uneori dându-se și unele coordonate pentru a fi găsite mai ușor.

Tot ce am putut scormoni din mințile îmbătrânite ale colaboratorilor mei în această direcție, a fost trecut în dreptul fiecărei palme de pământ care a aparținut și aparține unor agricultori din Gurahonț, sau altor persoane.

Nu ne-am dat în lături și am respectat toate povestirile, basmele și amintirile despre cele întâmplate în aceste spații și le-am reprodus cu lux de amănunte, spre a obține o imagine de ansambru al arealului respectiv, precum și a tuturor arealelor care constituie baza acestei lucrări.

Se poate întâmpla să fi greșit în unele locuri, să fi repetat unele descrieri fără să fie necesar, să fi privit cu alți ochi realitatea de pe teren, să fi greșit amplasarea arealelor pe hărțile de care am dispus, dar, nu ne imputați greșelile de tipar.

Cu cei care au pus în pagină tot ce ne-am amintit noi de-alungul întregii vieți, am avut o colaborare excelentă alături de persoane care își cunosc foarte bine tainele meseriei și de aceea cărțile care ies din mâna lor fac față tuturor pretențiilor.

Autorul acestor rânduri exprimă cele mai sincere mulțumiri Domnilor Dr. ing. Oarcea Zeno, Valea Gheorghe, Mihiț Pavel din memoria cărora am obținut informații cu care am reușit să încropim acest material.

Cu multă durere în suflet să ne reamintim de cel ce a fost Gheorghe sau Ghiță Balta, Omul de peste 90 de ani, cu care am ratat ultima întâlnire, el grăbindu-se să plece pe drumul fără întoacere, la Dumnezeu.

Să le fie țărâna ușoară și odihna cea bine meritată! Amin!

Dacă credeți că merităm să ne adresați vorbe bune pentru munca pe care am făcut-o, sau unele critici constructive pentru eventualele greșeli, nu ezitați pentru că ele vor fi primite și însușite cu toată considerația.

Să ne reamintim de Nița Valea, soția cu care Ghiță a conviețuit 64 de ani

și care a plecat și ea mai repede decât trebuia, fără să vadă cartea la care a contribuit indirect.

P.S. Îmi revine plăcuta ocazie de a evidenția faptul că la Timișoara, în aceste făcături de zile și nopți de iarnă, cu multă febrilitate se scrie despre Gurahonț.

Circulă în momentul de față numai printre cunoscători, un volum de peste 100 de pagini, scris pe calculator, care nu este tipărit și se intitulează:

„Gurahonț. Scurtă cronică a înscrisurilor” autor fiind Dr. ing. Zeno Oarcea, un gurahonțean care nu poate fi contestat.

În această lucrare sunt pomeniți majoritatea autorilor care au avut un cuvânt de spus despre Gurahonț, fie că erau băștinași sau nu. Împărțiți în trei categorii, acești autori sunt menționați împreună cu cele mai sugestive volume despre zona Gurahonț, astfel:

- Scriitori nebăștinași despre zona Gurahonțului: Ioan Slavici, Constanța Hodoș, Traian Mager, Silviu Dragomir;

- Scriitori băștinași despre zona Gurahonțului: Valeriu Cristea, Petre Ugliș Delapecica, Ioan Bogdan, Teodor Miclea, Mihaela Oancea, Ioan Lungu, Viorel Ghiorghiuță, Nicușor Paul, Dorel Moț, Sabin Demea, Fernolendt Eugen Marius;

- Cărți scrise de băștinași în diferite domenii: Aurel Oarcea, Ilie Haiduc, Constantin Oarcea, Nestor Lupei, Zeno Oarcea, Leontin Tiberius Dașcău.

Autorul scoate în evidență faptul că din această enumerare s-ar putea să lipsească unele lucrări ce au apărut în ultimul timp și de care nu are cunoștință.

De asemenea, autorul își exprimă părerea despre cele două mari enigme din zona Gurahonțului, care nu și-au găsit explicația pînă în momentul de față: formațiunea stâncoasă de mare originalitate, denumită local „Stenii Baltelui” și dispariția districtului Căpâlna, care între anii 1390 și 1590 se afla situat undeva în apropierea Gurahonțului și de care azi nu se mai știe nimic.

În continuare, autorul, pe baza unor citate bine gândite, analizează cele mai importante apariții ale scriitorilor pomeniți mai sus, exprimându-și o părere avizată despre conținutul acestor volume.

Această scurtă cronică a înscrisurilor, este tipărită și cu ISBN și poate să fie trecută cu brio în evidențele instituțiilor de cultură din Arad, în acele rubrici sinistru de goale ce se referă la zona Gurahonțului.

La Timișoara, chiar dacă ninge sau plouă, continuă să se scrie cu patimă și suflet despre această minune a Zărandului, care este comuna Gurahonț.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Acsády Ignác: *Magyarország népessége a „Pragmatica Sanctio” korában*. Magyar Sztatisztikai Közlemények, Budapest, 1890.
2. Alimentația Dacilor. *Cum mâncau înaintașii noștrii (I)*. Mica Enciclopedie AS, nr. 1052, 2013.
3. *Anuarul Institutului de Istorie, Cluj-Napoca*, vol. VII, Editura Academiei, pag. 210-217, 1964.
4. Ardelean, A., Dumescu, F., Maior, C., Covic, M.: *Rezervații naturale și monumentele naturii din județul Arad*, ed.a II-a, „Vasile Goldiș” University Press 2002, pag. 67, 73, 122.
5. Ovidiu Badea O., Oarcea Z., Merce O.: *Studiu de fundamentare pentru construirea Parcului Natural Codru Moma*. Institutul de Cercetare pentru Amenajările Silvice, Tema 7.2/2009, Timișoara, 2008.
6. Bogdan Ioan: *Amintiri din zilele trăite*. Text dactilografiat, Timișoara, 20.04.1981
7. Bogdan Ioan: *Spicuri din trecutul satului Iosășel*. Text dactilografiat. Timișoara, 1981.
8. Bogdan N.: *Cultura românească în Evul mediu*.
9. Bufta Marius Ovidiu., Boca Bogdan Vlad : *Strategia locală de dezvoltare durabilă 2014-2020, a comunei Gurahonț*, 20 pag., Arad 2015.
10. Colta Elena Rodica: *Portul popular românesc din județul Arad*. Revista Zărandului, vol. III. Complexul Muzeal Arad, pag. 83, 2010.
11. Draî T. Radu: *Monografia comunei Gurahonț*, 1975.
12. Dudaș Florian: *Zărandul. Chipuri și fapte din trecut*. Ed. Albatros, București, 1981, pag. 62-64, 111,117.
13. Faur Vasile - *Țara Zărandului. Conscripții, cronici, documente, imagini*. 30 pag., Ed.Concordia Arad, 2014.
14. *Gurahonț, comuna, județul Arad*. Wikipedia, enciclopedia liberă, 8 iunie 2014.
15. *Harta Josefină a Comitatului Arad*, Wikimedia commons, pag. 27-28.
16. Hălmăgean Gabriel: *Cuptoare de pâine din județul Arad*. Revista Zărandului, vol. III., pag.67,2010.
17. *Istoria lumii de la origini până în anul 1400 e.n.* Enciclopedia liberă Wikipedia.

18. Mager Traian: *Indici despre vechimea și statornicia așezărilor omenești. Țara Hălmagiului.*
19. Márki Sándor - *Árad vármegye és Arad szabad királyi város története II*, 1895 pag. 427, 747, 849, Arad, 1895.
20. Mândroane Maria: *Frumoșii bătrâni ai satelor* (studiu de teren 14-22 iulie 1999) *Gurahonț*, Revista Zărandul, vol. I., Complexul Muzeal Arad, pag. 145, 1999, vol. II., pag. 27., 2002.
21. Prodan David: *Domeniul Cetății Șiria în 1525.* - Anuarul Institutului de Istorie, Cluj, pag. 83, 1988.
22. Vereș Cristian: *Aspecte ale credințelor populare din zona comunelor Gurahonț și Brazi.* Revista Zărandul, vol. I., Complexul Muzeal Arad, pag.93, 1999.
23. *Zona etnografică Ineu.* Teză de doctorat. Arhivare WWW Oradea, 2012.
24. *Complexul Muzeal Arad: Zărandul*, vol I. Redacția Zărandul a Complexului Muzeal, pag. 30,40,71,93,145. Arad, 1999.

ALTE TITLURI DIN PUBLICAȚIILE AUTORULUI:

1. Volume de știință aplicată:

- Infecția stafilococică, o realitate în patologia umană. Dr. Cioc Clara și Dr. Fernolendt Eugen Marius, Editura Eurobit, Timișoara, 2002.

- Considerații biologice și epidemiologice privind infecția cu mycoplasme. Lucrare pentru obținerea titlului de „Dr. în biologie”, specialitatea Microbiologie. Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca 1998.

- Infecția cu germeni din genul Streptococcus. Editura Eurobit, 2004.

2. Volume de beletristică:

- Ucenic la școala de împărați. Bildungsroman. Editura Solness, Timișoara, 2013;

- Ucenic la școala de împărați. Bildungsroman. Ediția a II-a, Editura Solness, Timișoara, 2015.

- 1386 – Gurahonț – 2016. Higișiș pe lângă Criș. Monografie sentimentală, Editura Solness, Timișoara, 2016.

- Zimbrul cu colții de fier, roman pseudo-istoric, Editura Solness, Timișoara, 2016

- Reîntoarcerea ucenicului risipitor, Editura Solness, Timișoara, 2017

- Album foto, Proiectul „Sâmbătă... Ora de Teatru”. Grupa a 3-a, anul 2016-2017 - Sâmbătă 13... Ora de Teatru – Blitz-Foto-Jurnal.

- Gurahonț. Oameni, areale și obiceiuri, Editura Solness, 2018.

3. Sub tipar, în pregătire

- Vremea vine... vremea trece..., Nuvele, schițe, amintiri, Editura Solnes.

- Povestea celor doi bani de aur, Basm în vers, Editura Solnes.

- Gurahonț. Lumea de ieri... lumea de azi.

CUPRINS

1. Fișa tehnică a cărții.....	4
2. Diplomă de excelență	5
3. Dedicatie.....	7
4. Dedicatie. Dedic aceste rânduri	9
5. Cuvânt înainte	11
6. Cuvânt de însoțire Dr. Rachieru D. Adrian	13
7. Oameni și locuri în jurul Gurahonțului	15
8. Documente... Documentare	16
9. Evoluții.....	18
10. Casa cu temelia dintr-o singură piatră.....	20
11. Ghiță Valea, un gurahonțean onorabil.....	20
12. Necrolog. Nița Valea 1926-2018	26
13. Priveghi	28
14. Reîntoarcerea.....	31
15. Preambul la areale.....	35
16. Partea a II-a	41
17. Harta nr. 1	42
18. Tabel nr. 1 Arealele din Harta nr. 1	43
19. La Baltă (La Broaște).....	44
20. La zăvoi. La cele două zăvoaie	45
21. Hada + Hada lui Cozma Americanu	46
22. Păstă Criș.....	48
23. La Ovese.....	49
24. La Greguș.....	49
25. Pășunea Iosășelului.....	50
26. Valea Musteștiului	51
27. La Bonțan	52
28. Pavel Mihiț – băștinașul de 3 generații	52
29. Harta nr. 2	57
30. Tabel nr. 2 Arealele din Harta nr. 2.....	58
31. Măgura la Scări	59
32. Arealul la Plopăt	60
33. Valea și pârâul Cremenoasei.....	61
34. Dealul Boilor și „Stenii” Baltelui”	62

35. Măgura Baltelui	65
36. Cătunul Baltele-Gurahonț	66
37. La Stație.....	67
38. La Cot.....	69
39. Satul Iosășel – strada mare.....	69
40. Locul Târgului.....	72
41. Valea Zimbrului	73
42. Peste Criș	74
43. Arealele parohiale	75
44. Cimitirul evreiesc	75
45. Arealul „La Groful Deker”	80
46. Harta a2-a.....	82
47. Arealul Grof Boroșbeny	83
48. Arealul Arboretumul Sylva	85
49. Rezervația Naturală Baltele	89
50. Dealul La Goruni	92
51. Harta Nr. 3.....	93
52. Tabelul nr. 3 Arealele din Harta nr.3	94
53. Valea lui Nan.....	96
54. Grohotul sau Câmpul Lung.....	97
55. La Cornete	97
56. La Cerăt	101
57. Vârful Muncel	102
58. Coasta Morconilor	103
59. Valea Rea.....	104
60. La Zăvoiul Mic	110
61. La Pietrari.....	110
62. Peste Criș	111
63. La Glemeie	111
64. La Copăcel.....	112
65. La Vălești	114
66. La Târseli.....	114
67. Ciocul Naiului.....	115
68. La Țățești	115
69. La Răcurele.....	115
70. La Castani. La Lac. La ghestini	117
71. La Poieni + Casa lui Harcsas	117
72. Arealul La Subpoieni	119
73. Parohia – Teren agricol.....	119

74. Calea spre Vârful Gruiului	119
75. Pârâul Măsurători.....	122
76. Pârâul Paltin	122
77. Zălăstrucul	122
78. Drumul spre lac după Ghestini	123
79. Între pâraie.....	123
80. Omul cu laibărul albastru	124
81. Dulăul.....	129
82. Harta nr. 4.....	131
83. Tabel nr.4 Arealele din Harta 4.....	132
84. La Pruniște.....	133
85. Pământul din Pustă	135
86. Pista Aviasan.....	136
87. Valea Lungă	137
88. Valea Musteștiului	138
89. La Luncă.....	138
90. La Baltă.....	138
91. Valea Zeldișului și Decovilul său.....	138
92. La Țarina de Jos.....	148
93. La Lunchiță.....	148
94. Pârâul Hoștirloaia.....	148
95. Calea Lată	149
96. La Cerăt	149
97. La Târseli.....	149
98. La Cot.....	149
99. Pârâul Hordolesc	149
100. Pădurea la Luncă.....	150
101. La Ovese.....	150
102. La Greguș.....	150
103. La Adăugușuri.....	151
104. La Plopșorei	151
105. Dealul La Goruni	152
106. Valea Honțișorului	152
107. Măgura. Vârful Măgurii	154
108. Vârful Laz	156
109. Obiceiurile Gurahonțenilor	157
110. Postfață	164
111. Bibliografie selectivă	167
112. Alte titluri din publicațiile autorului	169

113.Cuprins 171
114.Tabel privind proveniența fotografiilor și figurilor ce apar în textul
volumului 175

TABEL
PRIVIND PROVENIENȚA FOTOGRAFIILOR ȘI FIGURILOR
CE APAR ÎN TEXTUL VOLUMULUI

1. Foto 1	Hărțile Iosefine ale comitatului Arad. Sursă: Wikipedia
2. Foto 2	Ghiță Valea. Sursa: autorul volumului
3. Figura 1	Harta nr. 1/8577/69. Sursa: Institutul Cartografie București
4. Figura 2	Detaliu din harta de mai sus. Instit. Cartografie București
5. Figura 3	Id. cu cea de sus
6. Figura 4	Id. cu cea de sus
7. Figura 5	Id. cu cea de sus
8. Foto 3	Mihiț Pavel
9. Figura 6	Harta nr. 2/8594/52. Sursa: Instit. Cartografie București
10. Figura 7	Detaliu din harta de mai sus. Instit. Cartografie București
11. Foto 4	Vedere Carte poștală. Valea Cremenoasei
12. Foto 5	Stenii Baltelui în plin soare. Sursa: Dr. ing. Zeno Oarcea
13. Foto 6	Dealul Baltelui. Sursa: Dr. ing. Zeno Oarcea
14. Figura 8	Detaliu din harta nr. 2/8594/52. Instit. Cartografie Buc.
15. Foto 7	Dealul Baltelui. Sursa: autorul volumului
16. Foto 8	Arealul La Stație. Sursa: autorul volumului
17. Figura 9	Detaliu din harta nr. 2/8594/52. Sursa: Inst Cartografie
18. Figura 10	Id. Ca mai sus
19. Foto 9-13	Cimitirul evreiesc Gurahonț. Sursa: autorul volumului
20. Foto 14-15	Id. ca și mai sus. Sursa: autorul volumului
21. Foto 16	Elevii ce îngrijesc cimitirul. Sursa: Liceul Gurahonț
22. Foto 17	Arealul La grof Deker. Sursa: autorul volumului
23. Figura 11	Detaliu din harta nr. 2/8594/52. Sursa: Ocolul Silvic
24. Foto 18-21	Arboretumul Silva. Sursa: Dr.ing. Zeno Oarcea
25. Foto 22-23	Rezervația Baltele-Gurahonț. Sursa: Ardelean
26. Foto 24	Id. ca și mai sus
27. Figura 12	Harta nr. 3/8632/58 Sursa: Instit. Cartografie București
28. Figura 13	Detaliu din harta nr. 3/8632/58. Sursa de mai sus.
29. Figura 14	Id. ca și mai sus
30. Foto 25-30	Valea Rea. Sursa: autorul volumului
31. Figura 15	Detaliu din harta nr. 3/8632/58. Sursa de mai sus
32. Foto 31-32	Vârful Gruiului. Sursa: Dr. ing. Zeno Oarcea
33. Foto 33	Laibăr caracteristic zonei. Sursa : Dr. ing. Zeno Oarcea

- 34. Foto 34 Casa de pe Valea Rea
- 35. Foto35 Dulăul. Sursa: Primăria Gurahonț
- 36. Figura 16 Harta nr. 4/11695/56. Inst. Cartografie București
- 37. Figura 17 Detaliu din harta de mai sus. Id.
- 38. Figura 18 Id ca și mai sus.
- 39. Figura 19 Id. ca și mai sus
- 40. Figura 20 Id ca și mai sus
- 41. Figura 21 Id ca și mai sus
- 42. Foto 35 Instalație distilat țuică. Sursa: autorul volumului.

Biblioteca Județeană
"A.D. Xenopol" Arad

www.bibliotecaarad.ro

757624

Dr. Marius Eugen Fernolendt, cercetător științific principal gradul I, Doctor în Biologie, specialitatea Microbiologie, actualmente pensionar pentru limită de vârstă. S-a născut la data de 13 mai 1938 în localitatea Copșa-Mică, județul Sibiu, din părinții Elena - laborantă de farmacie și Eugen - șef de gară C.F.R.

A absolvit cursurile liceului Moise Nicoară din Arad și mai apoi Școala Tehnică Postliceală Sanitară de trei ani, tot din Arad.

A fost angajat la Institutul de Igienă și Sănătate Publică Timișoara, pe baza unei repartiții ministeriale în anul 1962 și după peste 41 de ani, s-a pensionat din același loc de muncă.

Datorită unei munci perseverente reflectată de cele 170 de lucrări științifice comunicate și publicate, a reușit să obțină toate gradele științifice din cercetare și Doctoratul în Microbiologie.

A fost pensionat acum 15 ani, în deplină putere de muncă, fără drept de reîntoarcere, pentru că miniștrilor de la sănătate nu le plăcea prezența biologilor în schemele lor de personal.

Autor fiind, și-a îndreptat scrierile sale spre una din cele mai frumoase porți ale Zărandului care se deschid la intrarea în localitatea Gurahonț, județul Arad.

Alături de romanul autobiografic intitulat „Ucenic la școala de împărați”, în șirul lucrărilor sale se înscrie și monografia „1386 - Gurahonț - 2016. Higiș pe lângă Criș. Monografie sentimentală”; romanul pseudo-istoric „Zimbrul cu colții de fier” și în pregătire volumul intitulat: „Vremea vine... vremea trece... Nuvele, schițe, amintiri”.

Copilăria și adolescența petrecută pe meleaguri honțene au lăsat urme adânci în sufletul autorului, care a ajuns să poată trezii cu dezinvoltură amintirile plăcute din aceea vreme.

Astfel a apărut și cel de-al șaselea volum intitulat „Gurahonț Oameni, areale și obiceiuri”, un alt fel de monografie, care completează în mare parte monografia sentimentală a Gurahonțului intitulată „Higiș pe lângă Criș”. Aceasta din urmă din dorința autorului de a rămâne cel puțin în rafturile bibliotecilor, arealele pe care le-a cunoscut și care în momentul de față sunt sortite dispariției.

Bătrânii înțelepți ai generației de azi ar putea să păstreze această carte pentru nepoții și strănepoții lor, care în acest fel vor putea peste ani să cunoască adevăratul Gurahonț.

Cartea apare cu puțin timp înainte ca autorul ei să împlinească frumoasa vârstă de 80 de ani.

ISBN 978-973-729-547-7